

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Eglė BROŠKAITĖ
Ekonomikos studijų programos studentas (-ė)

JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO SITUACIJOS
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

Magistro darbas

Šiauliai, 2015

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Eglė BROŠKAITĖ

JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO SITUACIJOS
ANALIZĖ IR PERSPEKTYVOS

Magistro darbas
Ekonomika (L100),

Darbo vadovė:

doc. dr. Solveiga SKUNČIKIENĖ

Teigiū, kad magistro darbas, kurį teikiu Ekonomikos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

Broškaitė, E. (2015). Jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizė ir perspektyvos: magistro studijų Ekonomikos programos baigiamasis darbas / baigiamojo darbo vadovas doc. dr. S. Skunčikienė. Šiaulių universitetas, Ekonomikos katedra.

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe analizuojama jaunimo nedarbo ir užimtumo situacija darbo rinkoje. Siekiant įvertinti jaunimo nedarbo lygio ir užimtumo lygio kitimo tendencijas buvo išanalizuoti ir susisteminti įvairių Lietuvos ir užsienio autorių teoriniai ir praktiniai tyrimai nedarbo ir užimtumo aspektu. Darbe siekiama pateikti Lietuvos jaunimo nedarbo ir užimtumo situaciją, ją palyginti su Europos Sąjungos šalių vidurkiu. Magistro baigiamasis darbas susideda iš trijų dalių. Teorinė analizė padeda atskleisti kaip funkcionuoja darbo rinka, kas lemia jaunimo nedarbą ir kokie veiksniai lemia jaunimo integraciją į darbo rinką. Analitinėje – tiriamojoje darbo dalyje siekiama įvertinti jaunimo situaciją darbo rinkoje, analizuojamas jaunimo užimtumo lygis, darbo jėgos aktyvumo pokytis ir jaunimo nedarbo lygio pokytis Europos Sąjungoje ir Lietuvoje, tiriamosios dalies galutinis rezultatas - nustatyti prognozes ir perspektyvas Lietuvoje.

Broškaitė, E. (2015). Analysis of the Youth Unemployment and Occupancy Situation and Prospects thereof: Master Thesis in Economics Programme / Advisor: doc. dr. S. Skunčikienė. Šiauliai University, Department of Economics.

Summary

The master thesis covers the analysis of the youth unemployment and occupancy situation in the labour market. Aiming to assess the tendencies of changes in the levels of youth unemployment and occupancy, the theoretic and practical studies of different Lithuanian and foreign authors had been analysed and systematized in respect to the issues of unemployment and occupancy. The thesis aims to cover the youth unemployment and occupancy situation in Lithuania in comparison with the average indicators of the EU countries. The paper consists of three parts. The theoretical analysis covers the functionality of labour market, and the decisive factors of the youth unemployment and integration into the labour market. In the analytical/research part of the paper, the assessment of the youth situation in the labour market and the analysis of the youth occupancy level, changes in the levels of labour force and youth unemployment in EU and Lithuania are provided. The final results of the research part include the forecasts and prospects identified for Lithuania.

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	12
1.1. Darbo rinkos samprata ir funkcionavimo ypatumai.....	12
1.2. Nedarbo samprata ir užimtumo esmė.....	16
1.3. Jaunimo nedarbą lemiantys veiksniai.....	21
1.4. Jaunimo integraciją į darbo rinką lemiantys veiksniai.....	27
2. JAUNIMO SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOS DARBO RINKOJE 2006 – 2013 METAIS.....	33
2.1. Jaunimo nedarbo ir užimtumo tyrimo metodika.....	33
2.2. Užimtumo situacijos analizė.....	36
2.3. Nedarbo situacijos analizė.....	44
2.4. Jaunimo nedarbo lygio klasterizacija pagal apskritis 2011 – 2013 metais.....	55
3. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO PROGNOZĖS IR PERSPEKTYVOS.....	60
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	63
LITERATŪRA.....	66
PRIEDAI.....	73
1 priedas. Pažymėjimas apie dalyvavimą mokslinėje – praktinėje konferencijoje.....	74
2 priedas. Užimtumo lygis Europos Sąjungos šalyse (15 – 64) metų amžiaus.....	75
3 priedas. Jaunimo (15 – 24) metų amžiaus užimtumo lygis Europos Sąjungos šalyse.....	76
4 priedas. Jaunimo (15 – 24) metų amžiaus darbo jėgos aktyvumo lygis Europos Sąjungoje 2006 – 2013 metais.....	77
5 priedas Vidutinis (15 – 64) metų amžiaus darbo jėgos aktyvumo lygis Europos Sąjungoje 2006 – 2013 metais.....	78
6 priedas. Statistiniai jaunimo nedarbo lygio rezultatai gauti SPSS programa.....	79
7 priedas. Nedarbo lygis (15 – 64) metų amžiaus Europos Sąjungos šalyse.....	80
8 priedas. Jaunimo (15–24) metų nedarbo lygis Europos Sąjungos šalyse.....	81

9 priedas. Jaunimo nedarbo lygis pagal apskritis 2010 – 2013 metais.....	82
10 priedas. Jaunimo nedarbo lygio prognozės pagal Forecast trading duomenis.....	83

LENTELĖS

1. lentelė. Nedarbo sukeltos priežastys ir pasekmės.....	16
2. lentelė. Nedarbo tipai.....	17
3. lentelė. Valstybinio lygio nedarbo priežastys.....	22
4. lentelė. Neigiamos nedarbo pasekmės atskiroms ekonominėms sritims.....	24
5. lentelė. Neigiamos nedarbo pasekmės atskiroms socialinėms sritims.....	25
6. lentelė. Veiksniai darantys įtaką jaunimo integracijai.....	28
7. lentelė Moksliniai tyrimo metodai taikomi nedarbo tyrimuose ir jų rezultatai.....	34
8. lentelė Bendro gyventojų ir jaunimo skaičiaus pokytis Lietuvoje 2006 – 2013 metais.....	36
9. lentelė. Bedarbių, darbo jėgos ir užimtųjų skaičiaus pokytis 2006 – 2013 metais.....	37
10. lentelė. Nedarbo ir užimtumo prognozės.....	60
11. lentelė. Jaunimo nedarbo lygio prognozės pagal „Forecast trading“ duomenis.....	61
12. lentelė. Jaunimo užimtumo didinimui ir nedarbo lygio mažinimui įgyvendinti projektai.....	62

PAVEIKSLAI

1. Pav. Darbo rinkos sandara.....	15
2. Pav. Pagrindinės jaunimo nedarbo priežastys.....	23
3. Pav. Jaunimo įtraukimas į darbo rinką.....	27
4. Pav. Sritys jaunimo nedarbui mažinti ir užimtumui didinti.....	31
5. Pav. Užimtumo lygio pokyčiai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2006 – 2013 metais.....	39
6. Pav. Bendro ir jaunimo užimtumo lygio pokyčiai Lietuvoje 2006 – 2013 metais.....	41
7. Pav. Jaunimo užimtumo lygio dinamika pagal lytį 2006 – 2013 metais.....	42
8. Pav. Bendro užimtumo lygio dinamika pagal apskritis 2006 – 2013 metais.....	43
9. Pav. Darbo jėgos aktyvumo lygio pokytis (%) pagal amžiaus grupes Lietuvoje ir ES (28) 2006 – 2013 metais.....	45
10. Pav. Bendro (15 – 64) amžiaus grupės žmonių darbo jėgos aktyvumo lygio pasiskirstymas pagal lytį 2006 – 2013 metais	46
11. Jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygis pagal lytį 2006 – 2013 metais.....	47
12. Pav. Darbo jėgos aktyvumo lygio pokytis pagal apskritis 2006 – 2013 metais.....	48
13. Pav. Nedarbo lygio pokyčiai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje 2006 – 2013 metais.....	49
14. Pav. Jaunimo nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį.....	53
15. Pav. Jaunų vyrų ir moterų nedarbo lygio dinamika stebint sezonų įtaka 2013 – 2014 metais.....	55
16. Pav. Nedarbo lygis pagal apskritis 2006 – 2013 metais	56
17. Pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2011 metais.....	57
18. Pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2012 metais.....	57
19. Pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2013 metais.....	58

IVADAS

A. Damulienė (2012), teigia, jog atkūrus nepriklausomybę Lietuva susidūrė su darbo rinkos iššūkiais, kuomet planinę ekonomiką pakeitė laisvoji rinka ir taip liberalėjantys ekonominiai ir darbo santykiai atnešė ne tik naujų galimybių darbo rinkoje, bet ir nemažai neigiamų iššūkių. Vienas iš sudėtingiausių ir sunkiai sprendžiamų makroekonominių problemų – nedarbas, tiesiogiai ir stipriai veikiantis tiek atskirus asmenis, tiek visą šalį. Nedarbas ne tik mažina žmonių pajamas, sukelia psichologinių ir socialinių problemų, smukdo šalies ekonomiką, taip pat blogina valstybės finansų padėtį.

Lietuvai tapus pilnaverte Europos Sąjungos nare tapo labai sunku sudaryti geras sąlygas šalies gyventojams konkuruoti su kitų šalių piliečiais darbo rinkoje. Didėjantis nedarbas jaunimo gretose skatina šalį tinkamai paruošti sąlygas nedarbui mažinti bei didinti užimtumui, kadangi jaunimo užimtumas yra labai svarbus kiekvienos valstybės tikslas, būtina siekti pilnavertiško integravimosi į visuomenės socialinį ir ekonominį gyvenimą. Dažniausiai jaunimas susiduria su sunkumais darbo rinkoje, o galimybės įsigyti išsilavinimą atitinkantį rinkos poreikius, padėti tik dar labiau apsunkina ir darbdavių nepasitikėjimas ir galimybių nebuvimas įgyjant darbo patirties.

Tyrimo aktualumas – Anot B. Martinkaus, D. Beržinskienės (2005), šalies gyventojų nedarbas yra viena opiausių šiandienos ekonominių ir socialinių problemų beveik visose valstybėse. Dauguma šalių susiduria su nedarbo problema, kai bendrasis nedarbo lygis viršija natūralųjį nedarbo lygį, šalies ekonomika netenka dalies bendrojo nacionalinio produkto, kuris lieka nepagaminamas. Neigiamos nedarbo pasekmės pasireiškia visose visuomenės gyvenimo srityse. Makrolygyje nedarbas lemia ir gamybos pasikeitimą, ir visuomeninio vartojimo transformaciją, ir darbo apmokėjimo, darbo sąlygų bei kitų darbo santykių pasikeitimą, ir kt. Neigiamos nedarbo pasekmės jaučiamos ir visuomenės mikrolygiu, t.y. šeimos ir atskiro individo lygiu.

Jauno žmogaus elgsena darbo rinkoje priklauso nuo daugelio socialinių, ekonominių, demografinių bei kitų glaudžiai susijusių veiksnių. Jaunimo nedarbas kaip socialinis ekonominis reiškinys, yra ypač nepalankus šių veiksnių tarpusavio sąveikos rezultatas. Anot I. S. Bajorūnienės, I. Patašienės, E. Bieliūnaitės ir kt. (2011), daugumoje Europos valstybių, tarp jų ir Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis yra dvigubai didesnis už bendrą nedarbo lygį ir ši problema yra ypač aktuali šiandieniam žmogui.

Staigių ekonominių procesų kaita, pasisukusi neigiama linkme žymi įsivyraujantį ekonominio nuosmukio laikotarpį. Vieni pagrindinių rodiklių padedančių įvertinti esančią ekonominę – socialinę šalies ūkio būklės padėtį yra darbo rinkos rodikliai, kurie rodo, kad gyventojų užimtumo ir nedarbo problemos pastaruoju metu tampa ypač aktualios. Simanavičienė A., Užkurytė L., (2009). Aukštas nedarbo lygis jaunimo tarpe yra viena iš didžiausių ekonominių ir socialinių problemų beveik visose pasaulio valstybėse. Mūsų šalyje jaunimo nedarbo problema taip

pat yra viena iš aktualiausių. Nedarbo didėjimas yra vienas iš svarbiausių požymių rodančių ekonomikos nuosmukį, kuris paliečia ne tik valstybę bet ir kiekvieną gyventoją, o nuo šios problemos išsprendimo priklauso ne tik mūsų krašto ekonominis potencialas, bet ir visos vyriausybės. Jaunimas Valstybei turėtų būti didelis potencialas, todėl būtina žinoti kaip jį panaudoti. Tam, kad jauniems žmonėms būtų lengviau susirasti darbą yra skiriamos Europos Sąjungos lėšos įvairiems projektams įgyvendinti, kurie palengvina jaunimui integruotis į darbo rinką ir susirasti darbą.

Nepaisant to, kad jaunimo integracijos į darbo rinką procesas ne visada ir ne visiems būna sėkmingas, šiai problemai skiriama nepakankamai dėmesio, nors jaunimo nedarbas nemažėja, o nemaža dalis kvalifikuotos darbo jėgos išvyksta darbo ieškoti į užsienį.

Mokslinio darbo teorinis ir praktinis reikšmingumas:

Darbo teorinį reikšmingumą rodo tai, kad išanalizavus mokslinę literatūrą, paaiškėjo, jog jaunimo nedarbo lygis šalyje yra aktuali mokslinė problema.

Praktinį darbo reikšmingumą rodo, atlikta statistinių tyrimo duomenų analizė, įvertinta esama situacija jaunimo tarpe.

V. Snieška (2005) teigia, kad viena svarbiausių makroekonominių problemų yra nedarbas. Daugelis žmonių, netekę darbo, praranda pajamų šaltinį, patiria nuosmukį gyvenimo lygyje ir psichologinį spaudimą. Dažnai vertinant ekonomikos būklę ar net ekonominės politikos efektyvumą, nedarbo lygį vertina kaip vieną svarbiausių ekonomikos rodiklių. Norint geriau suprasti reiškinį vykstančius mūsų visuomenėje, kurie sprendžia įsidarbinimo ir karjeros vystymo galimybes, būtina susipažinti su svarbiausiomis darbo rinkos charakteristikomis.

Tyrimo problema – darbo rinkos problemos aktualios ir nuolat analizuojamos tiek teoriniu tiek praktiniu lygmeniu. Gyventojų nedarbo lygio klausimams ir darbo rinkos ypatumams skiriama nemažai dėmesio, Lietuvoje jaunimo užimtumo ir nedarbo klausimu išsamiai tyrinėjo: L. Okunevičiūtė – Neverauskienė (2008), jaunimo užimtumo problematiką tyrė A. Pocius (2008), B. Gruževskis (2007), darbo rinkos pokyčius išsamiai nagrinėjo D. Beržinskienė, B. Martinkus (2007).

Analizuojant jaunimo situaciją darbo rinkoje, nustatyta, kad jaunimo nedarbo lygis per visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis už bendrąjį nedarbo lygį, todėl būtina nagrinėti jaunimo užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygio situaciją

Tyrimo objektas – jaunimo nedarbo ir užimtumo rodikliai.

Tyrimo tikslas – Atskleisti jaunimo nedarbą ir užimtumą teoriniu aspektu ir išanalizuoti jaunimo nedarbo ir užimtumo situaciją 2006 – 2013 metų laikotarpiu.

Iškeltam tikslui pasiekti būtina išspręsti tokius **uždavinius**:

1. Remiantis Lietuvos ir užsienio autorių moksline literatūra išanalizuoti darbo rinkos, jaunimo nedarbo ir užimtumo esmę.

2. Išskirti veiksniai lemiančius jaunimo nedarbą.
3. Išskirti veiksniai lemiančius jaunimo integraciją į darbo rinką.
4. Atlikti jaunimo darbo rinkos rodiklių analizę 2006 – 2013 metais.
5. Atlikus situacijos analizę pateikti jaunimo nedarbo perspektyvų analizę.

Hipotezė:

- ✓ Jaunimo (15 – 24) nedarbo lygis didesnis už bendrą (15 – 64) metų amžiaus gyventojų vidutinį nedarbo lygį, kadangi jaunimui sunkiau integruotis į darbo rinką.
- ✓ Kryptingas ir subalansuotas aktyvių darbo rinkos politikos priemonių pasirinkimas užtikrintų veiksmingą jaunimo integraciją į darbo rinką.

Tyrimo metodologija – magistro baigiamojo darbo konceptualiojoje dalyje analizuojama Lietuvos ir užsienio autorių ekonominės – socialinės tematikos mokslinė literatūra. Išskiriant neigiamas nedarbo pasekmes ekonominėje ir socialinėje srityje, pasitelkta mokslinės literatūros loginė analizė, apibendrinimo, palyginimo, interpretavimo, abstrahavimo, indukcijos ir dedukcijos metodai, įvairių autorių atliktų tyrimų rezultatų sintezė, duomenų sisteminimas ir grupavimas.

Analitinėje magistro darbo dalyje buvo atliekama jaunimo nedarbo lygio analizė remiantis Lietuvos Vyriausybės strateginių dokumentų analizė, Lietuvos statistikos departamento, Europos statistikos agentūros duomenimis. Apskaičiuojami absoliutūs ir procentiniai rodiklių pokyčiai, analizuojant jaunimo nedarbo lygio rodiklių dinamiką, panaudota statistinė duomenų analizė ir lyginimas, statistiniai duomenys buvo apdorojami naudojant statistinį duomenų analizės paketą SPSS.

Konstruktiviojoje magistro darbo dalyje sudarant prognozes jaunimo nedarbo lygiui buvo remtasi Lietuvos bankų ekspertų prognozėmis bei Europos statistikos departamento duomenimis.

Mokslinėje – praktinėje konferencijoje „Jaunimo verslumo įgūdžių ir iniciatyvų skatinimas“ buvo skaitytas pranešimas tema „Jaunimo nedarbas ir jo mažinimo galimybės“. (žr. 1 priedą).

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

Pagrindinių sąvokų analizė sudaryta remiantis: internetiniu ekonomikos sąvokų šaltiniu: Prieiga per internetą: <http://e-terminai.lt/>, Lietuvos statistikos departamento oficialiu internetiniu puslapiu: Prieiga per internetą: <http://regionai.stat.gov.lt/lt/savokos.html#DJAL>.

B

Bedarbiai - tai nedirbantys, darbingo amžiaus asmenys, nesimokantys dieninėse mokymo įstaigose užsiregistravę gyvenamosios vietos darbo valstybinėje darbo biržoje, kaip ieškantys darbo ir pasirenkę profesiniam mokymui.

D

Darbo jėga - tai fiziniai ir protiniai žmonių gebėjimai, kuriuos galima panaudoti ekonominėje ar kitoje visuomeniškai naudingoje veikloje.

Darbo jėgos aktyvumo lygis – rodiklis, išreiškiamas darbo jėgos ir visų gyventojų santykiu.

Darbo paklausa - Tai visuomenės darbo jėgos poreikis darbo rinkoje, kurį norint panaudoti yra atitinkamos gamybos priemonės (darbo vietos) ir darbo apmokėjimo fondas. Paklausa yra svarbiausias darbo rinkos imlumą apibūdinantis rodiklis.

Darbo pasiūla - Galinčių ir norinčių dirbti pagal samdos sutartį žmonių skaičius ir jų socialinė–demografinė bei profesinė – kvalifikacinė struktūra.

Darbo rinka - Darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis.

J

Jaunimas – Lietuvoje darbo rinkos politikos požiūriu jaunimui priskiriami 16 -24 metų amžiaus asmenys.

N

Nedarbo lygis - nedirbančios darbo jėgos, tačiau galinčios ir norinčios dirbti, bet nerandančios tinkamo darbo, santykio su visa darbo jėga procentinė išraiška.

U

Užimtumas - teisėta darbinė žmonių veikla kuriant materialines vertybes ir teikiant paslaugas siekiant patenkinti asmeninius ir visuomeninius poreikius. Tai realiojo darbo užmokesčio ir žmonių sugebančių susirasti darbą ryšys.

Užimti gyventojai - tai dirbantys visų nuosavybės formų įmonėse, įstaigose ir organizacijose, įskaitant dirbančius ūkininkų ūkiuose, atliekantys karinę tarnybą, bei laikinai nedirbantys. Tai vyresni nei 14 metų abiejų lyčių asmenys, kurie tiriamąją savaitę dirbo bet kokį darbą ne mažiau nei kaip 1 valandą, už kurį gavo darbo užmokestį pinigais arba natūra (maisto produktais ar kitais gaminiais) ar turėjo pelno (pajamų). Tai visi asmenys, turintys užimtumo statusą: darbdaviai, savininkai, samdomieji darbuotojai, šeimyninėje įmonėje dirbantys šeimos nariai, gaunantys ar negaunantys atlyginimą arba pelną (pajamas), asmenys, dirbantys sau.

Užimtumo lygis – rodiklis, išreiškiamas pasirinktos amžiaus grupės užimtų gyventojų ir to paties amžiaus visų gyventojų santykiu.

Užimtumo rėmimo politika – užimtumo rėmimo priemonių, darbo rinkos paslaugų, kitų ekonominių ir socialinių priemonių taikymas, siekiant didinti darbo ieškančių asmenų užimtumą, mažinti nedarbą, švelninti neigiamas jo pasekmes.

1. JAUNIMO NEDARBO IR UŽIMTUMO TEORINIAI ASPEKTAI

Rudžinskienė R. (2013), teigia, kad bendroji rinkos sąvoka – ekonominių santykių sistema tarp paslaugų ir prekių pardavėjų ir pirkėjų, ryšio forma tarp besikeičiančių šalių, kurio procese yra nustatoma keitimo objekto rinkos kaina ir vyksta objekto savininko pasikeitimas. Anot, Paulavičiaus A., (2002) darbo rinka – tai visų pirma visuomeninių santykių sistema, susijusi su darbo paklausa ir darbo pasiūla, t.y. su darbo pirkimu ir pardavimu; taip pat ekonominė erdvė – įdarbinimo sfera, kurioje sąveikauja specifinės prekės – darbo jėgos pirkėjai ir pardavėjai; pagaliau tai mechanizmas, kuris užtikrina kainos ir darbo sąlygų suderinimą tarp darbdavio ir samdomo darbuotojo.

1.1. Darbo rinkos samprata ir funkcionavimo ypatumai

Darbo rinkos politikos atskirus klausimus nagrinėjantys mokslininkai ir specialistai (Damidavičius M., Davulis T., Gruževskis B., Martinkus B., Pocius A., Šileika A., ir kt.), savo darbuose nagrinėja įvairius šios problematikos aspektus: analizuojami darbo rinkos pokyčiai bei jų tendencijos, gyventojų užimtumo vertinimo modeliai, žmogiškųjų išteklių reikšmė ekonomikos plėtrai, darbo santykių ir kitų problemų, turinčių įtakos gyventojų užimtumui bei darbo rinkos politikai. Anot autorių reikia pažymėti, kad nežiūrint didėjančio dėmesio darbo rinkos problematikai Lietuvos jaunimo žmogiškųjų išteklių įtraukimas į darbo rinką turėtų būti vienas iš svarbesnių politikos tikslų.

Darbo rinka yra sudėtingas socialinis ir ekonominis reiškiny, todėl ir jos apibūdinimas gali būti įvairus. Anot (Martinkaus B., Streikutės, Šnapštienės), rinka anksčiau buvo suvokiama kaip tam tikra vietovė, kurioje perkamos ir parduodamos prekės, todėl darbo rinka siaurąja prasme galima būtų įvardyti erdvę, kurioje vyksta darbo jėgos mainai. Tačiau darbo jėga į ekonomines veiklas įtraukiama per samdos santykius, kurio subjektais yra darbdaviai, samdomieji darbuotojai ir tarpininkaujančios organizacijos. Darbo rinką reikia suvokti, kaip jungiamąją grandį tarp individualių žmonių tikslų ir realiai tam tikru momentu esamų darbo vietos pasiūlos ir paklausos santykių. Tačiau darbo rinka nėra pastovi, ji visą laiką keičiasi, priklausomai nuo darbuotojų pasiūlos ir paklausos santykio, darbo rinka gali būti: perteklinė, deficitinė, nulinė.

Perteklinė darbo rinka, kai darbuotojų pasiūla viršija paklausą, šioje situacijoje atsiranda nedarbas.

Deficitinė darbo rinka, kai darbuotojų paklausa viršija pasiūlą. Nepaisant to, kad nėra nedarbo problemos, deficitinė darbo rinka tampa ekonominės stagnacijos ar net nuosmukio priežastimi. Trūkstant kvalifikuotos darbo jėgos, mažėja gamybos našumas, sumažėja pagaminamo BVP apimtys, rinka tampa nepatraukli vietos ir užsienio investuotojams.

Nulinė darbo rinka, kai darbuotojų paklausa sutampa su darbuotojų pasiūla, tai teoriškai ideali, bet praktiškai beveik nepasiekiamo darbo rinkos situacija. Darbo jėgos pasiūla ir paklausa yra pernelyg sudėtingi ir dinamiški socialiniai – ekonominiai reiškiniai, įtakojami daugybės subjektyvių ir objektyvių veiksnių, todėl darbo jėgos pasiūla natūraliai negali visiškai sutapti su jos paklausa.

Darbo rinka – sudedamoji rinkos ekonomikos dalis, be savo pagrindinės funkcijos, darbo jėgos tarp ekonominių veiklų, profesijų, teritorijų, įmonių paskirstymo, atlieka dar dvi socialines – ekonomines funkcijas: paskirsto gyventojų pajamas darbo apmokėjimo forma ir tokiu būdu skatina darbinę veiklą, visiems formaliai sudaro vienodas galimybes pasinaudoti teise į darbą ir profesinį tobulėjimą. (Navickas, Paulavičius A., 1999).

Darbo rinkos funkcionavimo dėka verslininkai, darbdaviai aprūpina gamybą ir paslaugų sferą darbuotojais, darbų atlikėjais, o darbuotojai parduodami darbą, apsirūpina pragyvenimo lėšomis, kurios yra išreikštos piniginiu ekvivalentu už darbą.

Darbo jėga yra svarbiausias ūkinės veiklos veiksnys, be kurio kiti gamybos veiksniai – žemė, darbo įrankiai, kapitalas – yra nenaudojami daiktai. Žmogus gali dirbti, mąstyti, kaupti žinias ir patirtį. Kuo labiau išlavintos jo fizinės, intelektualinės ir dvasinės savybės, tuo aukštesnė rinkoje jo darbo jėgos vertė ir kaina.

Taigi darbo jėga Lietuvoje pagal oficialią statistiką, darbo ištekliai atskirai neišskiriami, visi gyventojai yra skirstomi į darbo jėgą bei neaktyvius gyventojus. Darbo jėga savo ruožtu skirstoma į dirbančiuosius ir bedarbius. **Darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklis** apskaičiuojamas pagal formulę:

$$LF = E + U \quad (1)$$

čia: LF – darbo jėga;

E – užimtų (dirbančiųjų) gyventojų skaičius;

U – bedarbių skaičius.

Anot D. Beržinskienės (2011), egzistuoja požiūris, kad darbo rinką taip pat galima išskirti pagal segmentus, t.y. į pirminę ir antrinę darbo rinką. Pirminėje darbo rinkoje geros ir užtikrintos bei saugios darbo sąlygos, aukštas darbo užmokestis, karjeros galimybės, konkuruoja aukštos kvalifikacijos darbuotojai, pasižymintys dideliu produktyvumu ir sukuriantys reikšmingą pridėtinę vertę, darbuotojai įtraukiami į organizacijos valdymą bei dalyvavimą priimanant sprendimus, o antrinėje darbo rinkoje, konkuruoja žemos kvalifikacijos ir nekvalifikuoti darbuotojai, vyrauja mažas darbo užmokestis, prastos darbo sąlygos, didelė darbuotojų kaita, dažnas nedarbas, ribotos karjeros galimybės, pasenusi technika.

Taigi terminas „darbo rinka“ savo pirmine, siaurąja prasme, reiškia vietą kurioje buvo perkama ir parduodama žmogaus darbo jėga. Žmogus yra universalus visuomenės elementas, galintis dirbti, mąstyti ir kaupti žinias. Anot Paulavičiaus A. (1998), tai turėdamas žmogus geba įvairiais būdais veikti aplinką, išgauti ir pritaikyti iš gamtos reikalingas medžiagas. Damidavičius M., Pocius A., ir kt. savo tyrimuose išskiria, kad darbo rinka – tai darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių sistema, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina, kitaip vadinamas darbo užmokestis. Būtent taip darbo rinka apibūdinama kaip rinkos ekonomikos sudedamoji dalis.

Mokslinės literatūros šaltiniuose pažymima, kad darbo rinkos sąvoka yra naudotina plačiąja ir siaurąja prasme, priklausomai nuo to, kas laikoma darbo rinkos subjektu. Darbo rinkos taip pat kaip ir kitos rinkos (prekių, kapitalo ir kt.) subjektai yra pirkėjas ir pardavėjas. Tačiau darbo rinkoje pirkėjas ir pardavėjas turi specifinį socialinį statutą. Tad pagrindiniai darbo rinkos dalyviai yra darbuotojai, darbdaviai, vyriausybė, iš kurių kiekvienas priklauso skirtingoms grupėms turinčioms specifinius tikslus. Būtent tai ir patvirtina, kad darbo rinkos skirtumas nuo kitų rinkų ir yra tas, kad joje dalyvauja asmenys, siekiantys įvairiausių tikslų. Taigi darbo rinkai esant rinkos ekonomikos sudedamajai daliai, be savo pagrindinės funkcijos, kuri yra darbo jėgos paskirstymas tarp ekonominių veiklų, profesijų ir kt. taip pat atlieka ir dar dvi socialines ekonomines funkcijas:

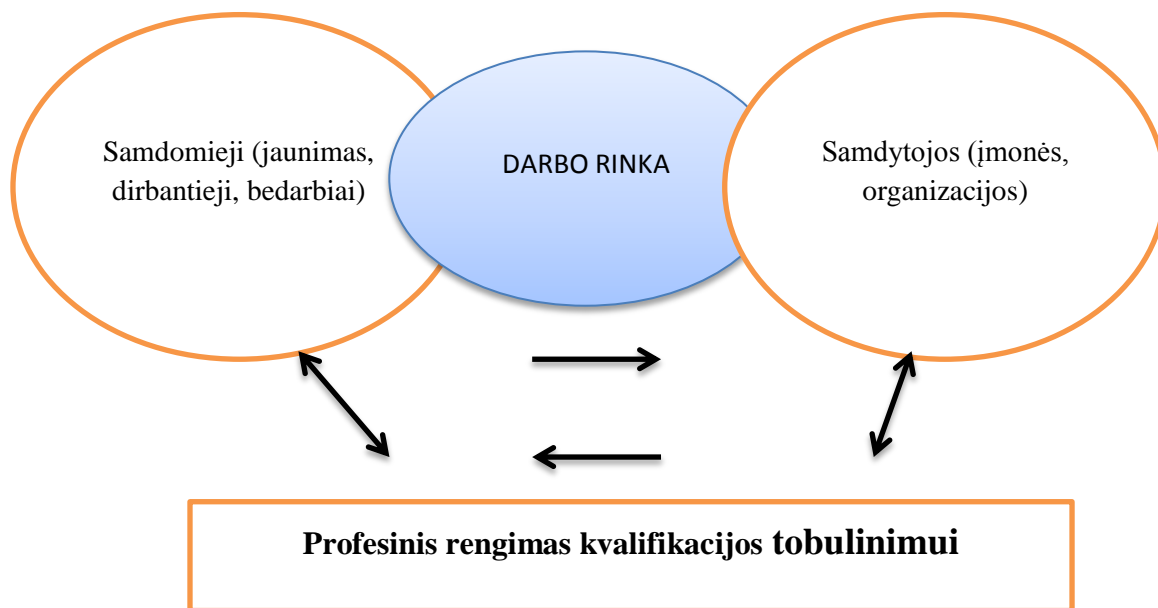
- Paskirsto gyventojų pajamas darbo užmokesčio forma, taip skatindamas darbą;
- Sudaro vienodas galimybes visiems žmonėms pasinaudoti teise į darbą ir tobulėjimą.

Kalbant apie šias ypatybes būdingas darbo rinkai, reikia atkreipti dėmesį, jog rinkos ekonomikoje egzistuoja oficialioji ir neoficialioji darbo rinka. Šis darbo rinkos reiškinys egzistuoja kiekvienoje valstybės ekonomikoje.

Kalbant apie oficialią darbo rinką Pocius A., (2003), teigia, kad ją sudaro du segmentai: oficialus užimtumas bei registruotas nedarbas.

Neoficialioji darbo rinka – tai darbo rinka, kurioje darbo jėga perkama ir parduodama nesudarant darbo sutarties, ignoruojant darbo santykius reguliuojančius įstatymus. Tai rodo, kad nėra jokių raštiškų darbininko ir darbdavio susitarimų, nėra mokami mokesčiai, socialinis draudimas, taip pat negarantuojamas darbo saugumas ir atlyginimas už darbo metu galimai patirtas traumas. Anot (Okunevičiūtės – Neverauskienės L., Martinkaus B.), galima ir tokia situacija, kad pilietis yra oficialiai registruotas darbo biržoje kaip bedarbis, gauna jam priklausančią bedarbio pašalpą, bet tuo pat metu dirba juodojoje darbo rinkoje.

Rudžinskienė R. (2008), teigia, jog rinkos ekonomikos santykius kuriančiose šalyse darbo rinka yra reiškinys, kuriame labiausiai išryškėja pereinamojo laikotarpio ekonominiai ir ypač socialiniai prieštaravimai. Cituodama Schelten (1991), sako, jog darbo rinka – tai tiltas tarp žmonių individualių tikslų ir realiai egzistuojančių visuomeninių santykių (žr. 1 pav.

1 pav. Darbo rinkos sandara

Šaltinis: Schelten, (1991), *Darbo rinkos samprata*.

Pasak Matiušaitytės R., (2005), rinkos ekonomikos sąlygomis atskiros asmenų grupės ypač kenčia nuo nedarbo, kitų asmenų grupių darbo užmokestis yra mažas, jie dirba nekvalifikuotą darbą – žemiausias įmonių hierarchinis lygmuo. Jas galima įvardinti kaip problemines darbo rinkos grupes, kurias sudaro moterys, jaunimas, pagyvenę asmenys, ilgalaikiai bedarbiai.

Kaip rašo B. Martinkus (1998), Lietuvoje susiformavo specifinė darbo rinkos struktūra, kuri nuo tradicinės (užimtumas – nedarbas) skiriasi tuo, kad joje yra du segmentai: paslėptas nedarbas ir neoficialus užimtumas. Darbo rinka suprantama kaip rinkos subjektų sistema: bedarbiai, darbuotojai ir darbdaviai bei jų organizacijos, darbo santykius reglamentuojantys teisės aktai, taip pat atskiri darbo organizacijos elementai, kaip darbo užmokestis, darbo sąlygos bei trukmė.

Išsami darbo rinkos sampratos analizė yra pateikiama Martinkaus B., (2006), čia dėmesys sutelkiamas į darbo išteklių ekonominius procesus ir jų valdymą. Autoriai pažymi, jog nedarbo lygis svyruoja priklausomai nuo šalies išsivystymo ir darbo rinkos specializacijos laipsnio, kuris pasireiškia vyriausybei ir profsąjungoms aktyviai reguliuojant darbo rinkos procesus, ypač veikiant nedarbo lygį.

Galima teigti, jog rinką veikia ne tik ekonominiai veiksniai (rinkos kaina, pasiūla, paklausa). Taip pat egzistuoja socialinis aspektas, kuris suprantamas kaip veikiančių visuomeninių institucijų (profsąjungos, vyriausybės, įstatymų, diskriminacijos ir kitų), kuri svarbi ne tik tam tikroms žmonių socialinėms grupėms, tačiau ne visai darbo rinkai.

Apibendrinus, darbo rinka yra rinkos ekonomikos sudedamoji dalis, ji reiškia darbo jėgos pardavimo ir pirkimo ekonominių santykių visumą, kurioje formuojasi darbo pasiūla ir paklausa bei jo kaina – darbo užmokestis. Darbo rinkai nuolat keičiantis priklausomai nuo darbuotojų

paklausos ir pasiūlos santykio, ji gali būti: perteklinė, deficitinė arba nulinė, o pagal darbuotojų kvalifikaciją galima išskirti į pirminę arba antrinę darbo rinką.

1.2. Nedarbo samprata ir užimtumo esmė

Anot N. Černiausko (2011), nedarbas yra modernios visuomenės palydovas ir viena didžiausių pasaulio problemų. Lietuvai šis reiškinys nebuvo svetimas nei dabar nei Pirmosios Respublikos metais. Darbo terminas vartojamas nuo antikos laikų, tačiau iki šių dienų pati darbo kategorija neatpažįstamai pakitusi.

V. Snieška (2005) teigia, kad viena svarbiausių makroekonominių problemų yra nedarbas. Daugelis žmonių, netekę darbo, praranda pajamų šaltinį, patiria nuosmukį gyvenimo lygyje ir psichologinį spaudimą. Dažnai vertinant ekonomikos būklę ar net ekonominės politikos efektyvumą, nedarbo lygį vertina kaip vieną svarbiausių ekonomikos rodiklių. Norint geriau suprasti reiškinį vykstančius mūsų visuomenėje, kurie sprendžia įsidarbinimo ir karjeros vystymo galimybes, būtina susipažinti su svarbiausiomis darbo rinkos charakteristikomis.

Nedarbo lygis yra ekonominis rodiklis, rodantis kokia darbo jėgos dalis yra neužimta; tai asmenų, galinčių ir norinčių dirbti, tačiau neturinčių tinkamo darbo, santykio su visais darbingais gyventojais (darbo jėga) procentinė išraiška. (Martinkus B., 1998). Nedarbas neatsiranda be priežasties, anot, I. S. Bajorūnienės, I., Patašienės, E. Bieliūnaitės ir kt. (2011), išskiriamos (žr. 1 lentelę) ne tik nedarbo priežastys, bet ir jo sukeltos pasekmės.

1 lentelė

Nedarbo sukeltos priežastys ir pasekmės

Priežastis	Pasekmė
Lietuvos Vyriausybė savo laiku nepadarė struktūrinių reformų.	Tikėtina, kad nauja vadinamojo struktūrinio nedarbo banga dar bus ateityje.
Nesutvarkytas darbo santykių reguliavimas	Stabdomas darbo jėgos mobilumas. Darbdaviui ir darbuotojui sunku rasti abipusį naudingiausią susitarimą.
Darbo jėgos apmokestinimas. Trim procentiniais punktais padidinta privalomojo socialinio draudimo įmoka.	Dėl Sodros biudžeto deficito didėjimo nuolat yra tikimybė, kad gali būti didinamos įmokos arba plečiama mokėtojų bazė. Didelė mokesčių našta neskatina žmonių plėtoti esamus bei kurti naujus verslus.
Pasaulinė ekonominė krizė.	Atsiradus sunkumams vienoje ūkio šakoje, darbo jėgą iš jos nuperka kitos šakos. Žmonės priversti keisti darbo pobūdį, tačiau išvengia bedarbystės.

Šaltinis: I.S. Bajorūnienė, I. Patašienė, E. Bieliūnaitė, S. Stanionytė ir kt. (2011).

Jaunimo nedarbas ir jo pasekmės

Nedarbas kitaip tariant nevisiškas užimtumas, ekonomine prasme yra visuomenės išteklių švaistymas ir darbo neturinčių žmonių egzistavimo sąlygų ardymas. Jis sukelia ir neekonominio pobūdžio socialinių problemų (A. Jakutis, 2005). Nedarbas yra nevienalytis reiškinys. Anot A.

Jakučio (2005), Dž. Keinsas siūlė skirti nedarbą, atsirandantį laisva valia ir prievartinį nedarbą. Pirmuoju atveju tai darbas, kai laisvos darbo vietos nepritraukia nedirbančiųjų dėl per mažo darbo užmokesčio, o antruoju atveju, kai nedirbantis žmogus visgi sutinka su esamu atlyginimu, tačiau negali rasti laisvos darbo vietos.

Bedarbiais apibūdinami žmonės, kurie neturi darbo, tačiau aktyviai jo ieško, taip pat registruojasi įvairiose įsidarbinimo įstaigose kaip norintys bei galintys dirbti.

Darbo jėga, kaip teigia Martinkus B. (1998), yra laikomi visi, sulaukę įstatymo numatyto amžiaus, dirbantys ar aktyviai ieškantys darbo šalies piliečiai.

Kaip teigia Martinkus B., Beržinskienė D. (2005), laikui bėgant, darbas tapo žmogaus esmės sudedamąja dalimi ir virto neatsiejamu nuo laisvės. Taigi darbas – pirmoji ir svarbiausioji žmogaus egzistavimo ir jo tobulėjimo sąlyga.

Gyventojų užimtumas tapo civilizuotų šalių ekonominės politikos tikslu. Aukštu nedarbo lygiu rūpinasi ne tik šalies vyriausybė, bet ir įvairios Europos Sąjungos institucijos. Priežastys, dėl kurių tampama bedarbiais būna labai įvairios. Laikiniai būti be darbo gali atitikti kai kurių žmonių poreikius. O gal apskritai mažėja tam tikrų specialybių darbuotojų poreikis, rengiami projektai skatinantys jaunimo užimtumą, tačiau kiekviena šalis individualiai įsisavina projektus, tad atitinkamai ir užimtumas kiekvienoje šalyje skiriasi.

Remiantis Martinkaus B., Beržinskienės D., atliktais tyrimais (2001), pagal nedarbo kilmę galima išskirti tokius nedarbo tipus: (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Nedarbo tipai

Nedarbo rūšis	Apibūdinimas
Tekamasis - frikinis	Sąlygoja nelanksti darbo rinka, kada darbo metų skaičius neatitinka norinčių dirbti žmonių skaičiaus. Tai neišvengiamas reiškinys, būdingas tol, kol nusistovi prekių, paslaugų pasiūla ir paklausa, kurių santykį reguliuoja daugelis šalies vidaus ir užsienio veiksnių. Kitaip tariant tai trumpalaikis neišvengiamas nedarbas. Jis atsiranda darbo paieškos procese, kai darbuotojai keičia darbo vietą dėl įvairiausių aplinkybių: dėl šeimyninių aplinkybių, ieškantys naujo darbo, taip pat pasibaigus darbo sutarčiai.
Struktūrinis	Tai nedarbo forma, kurią sąlygoja gamybos techninio lygio augimas, kai esamoji dalies darbuotojų kvalifikacija neatitinka darbo paklausos (techninio lygio) reikalavimų. Nedarbas, atsirandantis, kai darbo paklausos struktūra neatitinka darbo pasiūlos struktūros. Dėl tokių pokyčių, kai kurių profesijų paklausa arba sumažėja arba išnyksta, o tuo tarpu kitų profesijų paklausa išauga. Nedarbas atsiranda todėl, nes darbo rinka į šiuos pokyčius reaguoja per lėtai, o darbo jėgos struktūra neatitinka visiškai naujos darbo vietų struktūros. Struktūrinį nedarbą sukelia ir kiti rinkos mechanizmo veikimo apribojimai, tokie kaip, minimalaus darbo užmokesčio įstatymo taikymas ar profsąjungų reikalavimai normalaus darbo užmokesčio. Tokios priemonės pažeidžia rinkos dėsnių veikimą darbo rinkoje, todėl dalis darbuotojų netenka darbo, nes įstatymuose numatytas minimalus darbo užmokestis yra per didelis darbo frakcijoms apmokėti.
Ciklinis	Tai nedarbas, sąlygojamas bendro ekonomikos nuosmukio. Ciklinį nedarbą sukelia tos ūkinės veiklos ciklo fazė, kuriai būdingas bendrųjų išlaidų nepakankamumas. Gamybos mažinimo ir nuosmukio laikotarpiu, kai visuminė paklausa prekėms ir paslaugoms sumažėja, mažėja užimtumas

	ir didėja nedarbas. Kartais ciklinis nedarbas vadinamas nedarbu, sąlygojamu nuo paklausos deficito. Susidaro esant bendrajam nacionaliniam produktui. Ciklinis nedarbas mažėja, ekonominiam aktyvumui augant.
Paslėptinė forma	Apimanti darbuotojus, kurie priversti dirbti ne visą darbo dieną, arba nėra įtraukti į oficialią nedarbo statistiką;
Sustingusi forma	Jai priklauso ta darbingo amžiaus gyventojų dalis, kuriai būdingas didelis darbo nereguliarumas ir ilga nedarbo trukmė. Jiems priskiriama: sezoniniai darbininkai, nusivylę bedarbiai, degradavę ir asocialūs visuomenės nariai.

Šaltinis: D. Beržinskienė, B. Martinkus (2001), Nedarbas ir ekonominės bei socialinės jo pasekmės.

Kadangi laikinasis ir struktūrinis nedarbas yra neišvengiami, todėl visiško užimtumo būti negali. Tačiau galimas tam tikras užimtumo lygis, kurį ir apibūdina visiška užimtumo sąvoka. Visiškas užimtumas - tai darbo išteklių (darbo jėgos) panaudojimo lygis, kai ekonomikoje yra tik laikinasis ir struktūrinis nedarbas. Vadinasi, esant visiškam užimtumui nedarbas egzistuoja. Todėl vietoj visiško užimtumo sąvokos ekonomikos teorijoje dažniausiai vartojama „natūraliojo nedarbo lygio“ sąvoka.

Natūralus bedarbystės lygis - kai ciklinis bedarbystės lygis lygus nuliui. (Ciklinė bedarbystė - fenomenas atsirandantis esant nestabiliai ekonominei situacijai, kai mažinamas darbo vietų skaičius. Tai ypatingai nepageidautina bedarbystės rūšis.). Jei vertintume ir ciklinį nedarbą, kuris turi reikšmės faktiškam nedarbo lygiui, tai natūralusis nedarbo lygis bus lygus skirtumui tarp faktinio (bendrojo) nedarbo ir ciklinio nedarbo lygio. (V. Snieška, 2005).

Prislėgto, paslėpto, šešėlinio arba netikro, nedarbo sąvokomis apibrėžtos paklaidos apriboja oficialų darbo ieškančių asmenų skaičiaus nustatymą. Šių nedarbo rūšių santykis priklauso nuo šalies ekonominio lygio, darbo tarnybų veiklos taip pat nedarbo išmokų dydžio bei jų trukmės. Augantis bendras šalių ekonominis lygis žymiai sumažina paslėpto ir šešėlinio nedarbo rodiklius, palyginti su šalimis, kurioms būdingi ekonomikos smukimo požymiai.

Yra dar vienas nedarbo tipas – tai sezoninis nedarbas, kintant darbo galimybėms skirtingais sezonais. Geriausias pavyzdys atspindintis šią situaciją yra statybų darbininkai, kurie atleidžiami iš darbo orui atšalus. Vidutinis metinis statybininkų nedarbo lygis yra aukštas, net jei ir kiekvienas statybininkas įdarbinamas tais mėnesiais, kai oras atšyla, nes vidutinis metinis nedarbo lygis yra šalto ir šilto nedarbo lygių vidurkis.

Nedarbo lygio pokyčiai paliečia piliečius ir valstybę, nedarbo pasekmes ir kaštus visuomenei galima vertinti ne tik siaurąja bet ir plačiąja prasme. Taigi tai ne tik mikroekonominiai bet ir makroekonominiai nuostoliai.

V. Snieška (2005), makroekonominis nedarbo nuostolius įvardija, kaip nuostolius padarytus žmogui, praradusiam darbą. Makroekonominiai nedarbo nuostoliai, tai nuostoliai, kuriuos patiria visa šalies ekonomika.

Nedarbas, mažindamas pajamas, keisdamas žmogaus nuostatas, įprastinį gyvenimo ritmą, didindamas psichologinį diskomfortą ir nepasitikėjimą savimi, daugeliui gyventojų apsunkena

kasdienį gyvenimą ir neretai lemia socialinę atskirtį, kuri riboja laisvo žmogaus socialinėje ir ekonominėje sferoje pasirinkimą (Gražulis V., Gruževskis B. 2008).

Aukštas nedarbo lygis yra viena didžiausių ekonominių ir socialinių XXI amžiaus pradžios problemų ne tik Lietuvoje, bet beveik visose Europos ir pasaulio šalyse (Adamonienė R., Astromskienė A., 2003).

Nedarbo lygis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$U_r = \frac{U}{LF} * 100 \% \quad (2)$$

Nedarbo lygis atitinkamai Čia: U_r – faktiškas (bendrasis) nedarbo lygis;

U – bedarbių skaičius;

LF – darbo jėga.

apskaičiuojamas atskirai įvairioms asmenų grupėms: pagal amžių, teritorijas, išsilavinimą ir t.t. Su nedarbo rodikliais glaudžiai susijęs užimtumo lygis. Užimtumas yra lyg parodo ekonomikos augimą ir žmogaus socialinę raidą. **Užimtumo lygis** – užimtų gyventojų ir tiriamojo amžiaus grupės (darbingo amžiaus ir vyresnių) gyventojų skaičiaus santykis. Gyventojų užimtumo tyrimai leidžia įvertinti darbo jėgą, reikalingą nedarbo lygio skaičiavimams atlikti šalies ir apskričių lygiu. Jis apskaičiuojamas pagal formulę:

$$E_r = \frac{E}{P} * 100 \% \quad (3)$$

Čia: E_r – užimtumo lygis;

E – užimtų gyventojų skaičius;

P – darbingo amžiaus ir vyresnių gyventojų skaičius.

Užimtumo problema sudėtingas reiškinys, nes keičiantis politinėms ir ekonominėms gyventojų gyvenimo sąlygoms, kaskart kyla vis naujų uždavinių, kuriuos reikia spręsti kuo greičiau. Visiško užimtumo negalima apibrėžti skaičiais, nes jis yra priklausomas nuo situacijos darbo rinkoje bei visoje ūkinėje sistemoje. Visiškas užimtumas būna tik tada, kai nedarbo lygis yra žemas bei nesukelia infliacijos padidėjimo.

Beveik kiekvienos šalies ūkis susiduria su nedarbo mažinimo problemomis. Užimtumui krintant žemiau apibrėžto lygio, šalies ekonomika netenka dalies nacionalinio produkto, kuris lieka nepagamintas.

Aptarus nedarbo tipus kyla klausimas apie visišką gyventojų užimtumą. Visi norėtų matyti ekonomiką, veikiančią visiško užimtumo sąlygomis. Tačiau ekonomikoje kalbant apie visišką užimtumą, ekonomistai neturi galvoje visiško nedarbo likvidavimo. Jau nagrinėta, kad tekamasis nedarbas ir struktūrinis nedarbas yra neišvengiami, nors statistikoje dirbantys žmonės įtraukia tai į nedarbo lygį, tačiau visiškai jo išvengti neįmanoma. Todėl ekonomistai, kalbėdami apie visišką

užimtumą, visus tekamojo ir kai kuriuos struktūrinio nedarbo duomenis atmeta. Taigi visiškas užimtumas negali būti šimtaprocentinis. Visišku užimtumu ekonomistai laiko padėtį kuomet nedarbo lygis yra 4 – 5 procentai.

Darbo rinkos sistemoje dominuojantis reiškinys - užimtumas, skirtingai nei darbas, yra ne tik veikla, bet ir ekonominiai bei teisiniai santykiai tarp žmonių, dalyvaujančių darbo kooperacijoje. Žmogus laikomas užimtu ir tuomet, kai jis laikinai nedirba: atostogauja, poilsiauja, gydos ir pan., svarbu, kad jis tam tikru būdu yra susijęs su konkrečia darbo vieta įmonėje, įstaigoje, organizacijoje, savo versle ir pan. Mokslinės literatūros autoriai, apibrėždami užimtumo sąvoką, išskiria darbo užmokesčio reikšmingumo ir darbo paieškos motyvacijos veiksnius.

Kalbant apie užimtumą, šio reiškinio problemos sprendimas yra gana sudėtingas ir priklauso nuo daugelio politinių ir socialinių problemų, kurios turėtų būti sprendžiamos tiek kiekvienos šalies, tiek ir tarptautiniu lygiu. Didelis darbo užimtumo didėjimo potencialas – politikos pertvarka nacionaliniu lygiu. Patys aktualiausi klausimai – lanksti darbo rinka, mažų įmonių steigimas ir plėtra, visų užimtumo formų skatinimas, tam tikrų specialių dirbančiųjų grupių gynimo apsaugos priemonių rengimas, darbo laiko trukmės mažinimas, valstybės investicijų į infrastruktūrą didinimas. Užimtumą galima didinti skatinant privačią iniciatyvą ir vartojimą. Valstybė gali didinti užimtumą labiau liberalizuodama prekių ir paslaugų rinkas. Teigiamą įtaką užimtumui turi darbo apmokėjimo decentralizavimas, kuris skatina dirbti našiau ir didina darbo apmokėjimo lankstumą.

Užimtumas yra nagrinėtinas dviem aspektais – ilgalaikiu ir trumpalaikiu. Pirmu atveju užimtumas visiškai prisitaiko prie gamybos ir našumo lygio, o antru atveju efektyvus užimtumas pasiekiamas prisitaikant prie ilgalaikio tikslo. Anot P. Nezabitausko (2002), esant nekintamam darbo našumo lygiui ir techninės pažangos augimo tempams, užimtumas ir gamybos apimtis didėja proporcingai, t.y. vienodu procentu pakankamai ilgą laiką. Esant trumpalaikiam užimtumo reguliavimui, paisant gamybos lygio, būtina atsižvelgti į faktiškai susiklosčiusį gamybos apimties augimo tempų ir darbo našumo santykį. Tam nustatomi darbo reguliavimo ir našumo tempai, užtikrinant užimtumo ir ekonominio aktyvumo augimo pusiausvyrą.

Užimtumas taip pat tampa viena reikšmingiausių galimybių, teikiančių žmonėms pajamas, leidžiant naudotis būtinomis paslaugomis, taip pat skatina pirkimą, o tuo pačiu ir ekonomikos augimą bei judėjimą. Užimtumas gali būti siejamas ne tik su samdomu darbu, kuris garantuoja pajamas, bet ir su visomis kitomis veiklomis, kurios galbūt ir neduoda tiesioginės materialinės naudos. Galima teigti, kad tinkamai pasirinktas užimtumas atveria galimybes asmenybei ne tik atsiskleisti ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu požiūriu.

G. Skaistė ir G. Rėklys (2010) teigia, kad nedarbas tai darbo bei kapitalo išteklių nevysiškas panaudojimas, dėl ko ūkio tikroji produkcija yra mažesnė už jo galimą bendrąjį nacionalinį produktą. Tai tampa sudėtinga ne tik ekonomine bet ir socialine problema, kuri tiesiogiai veikia ne

tik atskirus asmenis bet ir visą šalį. Prie jaunimo bedarbių grupės priskiriami darbingo amžiaus asmenys, kurie neturi darbo, bet aktyviai jo ieško.

Nagrinėdami jaunimo nedarbą Gruževskis B. ir Okunevičiūtė - Neverauskienė L., (2002), teigia, kad jauno žmogaus elgsena darbo rinkoje priklauso nuo daugelio tarp savęs glaudžiai susijusių socialinių, ekonominių, demografinių ir kitų veiksnių. Pasak autorių, jaunimo nedarbas kaip socialinis ekonominis reiškinys yra ypač nepalankus šių veiksnių tarpusavio sąveikos rezultatas. Jaunimo nedarbo problema aktuali visame pasaulyje.

Taigi nedarbas, skurdas ir socialinė atskirtis yra glaudžiai tarpusavyje susiję ir dažnai vienas kitą lemiantys veiksniai, kurie daro įtaką visai žmogaus socialinei raidai.

B. Martinkus (2005), rašo, jog panaikinti nedarbą ir pasiekti visišką užimtumą – vienas pagrindinių makroekonomikos politikos tikslų. Ir tai bet kurios civilizotos šalies ekonominės politikos tikslas. Tačiau realiai rinkos ūkis daugiau ar mažiau nutolsta nuo šio tikslo, nes jis negali darbo vietomis aprūpinti visų norinčių dirbti. Tuomet ir susiduriama su nedarbo mažinimo problemomis.

Gyventojų užimtumas ir nedarbas turi tiesioginę įtaką šalies ūkio ekonomikai ir jos augimo tempams. Žmogaus darbas yra vienas iš pagrindinių gamybos veiksnių, be kurių kapitalas ir žemė negali dalyvauti gamybos procese.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad užimtumas yra labai svarbus ekonominis rodiklis, kuris padeda spręst apie šalies ekonominę būklę. Kuo daugiau darbuotojų yra užimti, tuo efektyviau išnaudojami darbo jėgos ir kiti gamybos ištekliai, pagaminamas potencialusis nacionalinis produktas, pasiekiami potenciali prekių ir paslaugų gamybos apimtys. Kitaip tariant, užimtumas padeda visuomenei judėti potencialių galimybių kreive. Užimtumą, kaip ir visą darbo rinkos sistemą, lemia keturių tipų veiksniai: geografiniai, demografiniai, socialiniai – psichologiniai, ir ekonominiai.

1.3 Jaunimo nedarbą lemiantys veiksniai

Nors jaunimo, kaip tam tikros išskirtinės visos darbo jėgos dalies, nedarbą lemiančios priežastys turi tik šiai grupei būdingų bruožų, tačiau kaip ir visą darbo rinką jaunimą įtakoja ir tos pačios nedarbo priežastys.

Anot D. Beržinskienės, B. Martinkaus (2001), nedarbo priežastys yra labai įvairios, jos skirtingai veikia nedarbo lygį įvairiose šalyse, dažnai jų būna visas kompleksas ir sudėtinga nustatyti svarbiausias.

Daug mokslininkų, nagrinėjančių nedarbo reiškinį išskiria įvairias nedarbo priežastis. Žemiau pateiktoje (žr. 3 lentelę), lentelėje pateiktos plačiausiai mokslinėje literatūroje nagrinėjamos priežastys.

Valstybinio lygio nedarbo priežastys

Veiksny, autorius	Apibūdinimas
Vyriausybių veiksmai (Snieška, 2008; Kinderis, 2008)	Anot keinsistų, dažnai bandydami kontroliuoti infliaciją monetarinės ar fiskalinės politikos priemonėmis sukelia bendrosios paklausos mažėjimą, o tai, savo ruožtu, gali paveikti nedarbo lygį.
Netolygus darbo paklausos kitimas bei teritorinė migracija (Snieška, 2008 Kinderis, 2008)	Didžiulė migracija į miestus, kur didesnė darbo jėgos paklausa, ir miestuose sukelia nedarbo augimą. Iš kitos pusės, ir nepakankamas darbo jėgos mobilumas yra viena iš nedarbo priežasčių.
Darbo užmokesčio apmokestinimo lygis (Kriaučiūnienė, Samoška 2009 Snieška, 2008 Steponavičienė, 2008)	Dideli veiklos mokesčiai bei apmokestinamos įmonių pajamos turi neigiamą poveikį užimtumui, nes mažina verslo paskatas. Aukšto lygio apmokestinimas ypač neigiamai veikia smulkų ir vidutinį verslą, skatina šešėlinės ekonomikos vystymąsi ir neoficialaus užimtumo augimą.
Minimalaus darbo užmokesčio lygis (Adamczyk 2009; Gražulis, Gruževskis 2008)	Pagal atliktą Centrinės ir Rytų Europos šalių nedarbo lygio ir minimalaus darbo užmokesčio lygio kitimo priklausomybės tyrimą, nustatyta, jog yra stiprus koreliacinis ryšys tarp šių dviejų rodiklių. Padidėjus minimalaus darbo užmokesčiui, nedarbo lygis išauga.
Švietimo ir aukštojo mokslo sistema (Gražulis, Gruževskis 2008 Lukoševičius, Stankevičius 2002)	Švietimo ir aukštojo mokslo sistema turi veikti atsižvelgdama į darbo rinkos poreikius, rengiant paklausą atitinkančius specialistus, taip mažinant struktūrinį nedarbą.
Nedarbo histerezė (Snieška 2008 Wonnacott 1994)	Jei nedarbo lygis ženkliai išauga, tai vėliau jis nebegali sugrįžti į pradinį lygį. Nes žmonės neturėdami darbo praranda savo įgūdžius, sudarančius žmogiškąjį kapitalą. Todėl, atsigauant ekonomikai, dirbti nebegali.

Šaltinis: G. Skaistė, G. Rėklys (2010). *Nedarbo priežastys*

Gilesnei analizei pasirinktos lentelėje pateiktos nedarbą sukeliančios priežastys: vyriausybių veiksmai, valstybės biudžeto galimybės, minimalaus darbo užmokesčio lygis, šalies ūkio konkurencingumas ir netolygus darbo paklausos kitimas bei teritorinė migracija.

Galima pastebėti, kad jaunimo nedarbo rodikliai aukštesni nei kitų grupių, tačiau šiai grupei nebūdingas ilgalaikis nedarbas. Tai lengvai paaiškina aukštos jaunimo mobilumo bei tekamumo galimybės.

L. Okunevičiūtė – Neverauskienė ir A. Pocius (2001), išskyrė dvi pagrindines jaunimo neįsidarbinimo priežastis: žema kvalifikacija ir nedidelė darbo patirtis. Visas įsidarbinti trukdančias priežastis galima suskirstyti į subjektyvias, objektyvias ir nekontroliuojamas. Subjektyvios priežastys: neigiamas darbdavių požiūris į jaunus darbuotojus, užsienio kalbų nemokėjimas, nepakankamas mobilumas, motyvacijos stoka ir kt. Objektyvios priežastys: mažas darbo užmokestis, sumažėjusi darbo jėgos paklausa ir kt. (Beržinskienė D., Būdvytytė-Gudienė A., 2010). Nkontroliuojamos priežastys: ekonominė stagnacija, demografinis sprogimas, pajamų lygis, šalies teisinė sistema ir kt. Pocius A., Okunevičiūtė – Neverauskienė L.,(2005). Verta pažymėti, kad yra ir

kitų kliūčių, trukdančių jaunimui įsidarbinti: motyvacijos stoka, priklausomybės problemos, jaunuolių delinkventinis elgesys (Okunevičiūtė Neverauskienė L., Moskvina J., 2008). Delinkventinis elgesys apibūdinamas kaip smulkūs nusižengimai ir moralinių elgesio normų pažeidimai, kurie nesukelia didelio pavojaus ir nepadaro didelės žalos (pvz., epizodinis alkoholio vartojimas, bėgimas iš pamokų, nedrausmingumas ir kt.).

Lietuvos jaunimo organizacijų taryba nurodo ne vieną, jaunų žmonių nedarbo priežastį tai: švietimo sistemos spragos, emigracija, menkas jaunų žmonių užimtumas, socialinė situacija, iškreiptas visuomenės požiūris į jauną žmogų ir neigiamas požiūris į verslo vystymąsi.

Lietuvos darbo birža išskiria ir pateikia pagrindines jaunimo nedarbo priežastis žr. 2 pav.

2 pav. Pagrindinės jaunimo nedarbo priežastys

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos darbo birža

Viena svarbiausių jaunimo neįsidarbinimo priežasčių yra darbo patirties stoka taip pat nepakankamas profesinis pasirengimas, profesinio pasirengimo neatitikimas darbo rinkos reikalavimams ir motyvacijos stoka. Būtina nagrinėti nedarbo atsiradimo ir didėjimo priežastis ir sukurti priemonių sistemą, didinančią jaunimo integracijos į darbo rinką galimybes.

Galima teigti, kad užimtumas – žmogaus noras (vidinis veiksnys) ir galimybės (išorinis veiksnys) užsiimti ekonomine veikla. Pageidaujamas užimtumo augimas gali būti pasiektas, kai ekonomikoje šie du veiksniai sutampa, t. y. žmogaus noro dirbti nemažina ir neslopina aukštos ir gana ilgai mokamos bedarbio pašalpos ar kitos socialinės garantijos. Siekiant didinti užimtumą būtina skatinti individo norą dirbti ir stengtis padidinti įsidarbinimo galimybes, kurti naujas darbo vietas.

Šalyje egzistuojantis jaunimo nedarbo lygis turi didžiulę įtaką ne tik šalies ekonominiams rodikliams, bet ir įvairiems šalies socialiniams rodikliams. Analizuojant įvairią mokslinę literatūrą, kurioje skirtingi autoriai savo atliktuose tyrimuose aiškina neigiamą nedarbo poveikį atskiriems

socialiniams rodikliams, nustatyta, jog nedarbo lygio rodiklio pokyčiai daugiausiai įtakos gali turėti žmonių sveikatai ir mirtingumui, kadangi šalyje didėjantis nedarbo lygis lemia žmonių fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimų skaičiaus padidėjimą, taip pat didėjantis nedarbo lygis dar ir didina skurdo bei gyventojų socialinės atskirties riziką taip pat ir nusikalstamumą.

Beržinskienės D., ir Rudytės D., (2008) nuomone, nors jaunimo nedarbo rodikliai aukštesni nei kitų amžiaus grupių, tačiau jam nebūdingas ilgalaikis nedarbas. Tai būtų galima paaiškinti aukštomis jaunimo tekamumo ir mobilumo galimybėmis. Tuo tarpu, B. Gruževskis ir L. Okunevičiūtė - Neverauskienė (2002) atkreipia dėmesį, jog aukštesnį negu kitų bedarbių amžiaus grupių jaunimo nedarbo lygį, šalia ekonominių socialinių veiksnių ir sumažėjusios darbo paklausos, sąlygoja žemesnis jų bendro išsilavinimo ir profesinio pasirengimo vidutinis lygis. Didelė dalis darbo biržoje registruotų jaunų bedarbių, neturi jokios profesinės kvalifikacijos. Tad galima teigti, kad sėkmingas asmens integravimasis į darbo rinką stipriai susijęs su atitinkamo išsilavinimo įgijimu. Dažniausiai bedarbiais tampa mažiausiai išsilavinę ir neturintys reikiamų įgūdžių asmenys. Atlikti tyrimai, kuriuose autoriai nustatė, kad pirminis darbo paieškos laikas (baigus studijas) rinkos ekonomikos sąlygomis silpnai priklauso nuo išsilavinimo, o darbinės veiklos pirmoje darbovietėje trukmė yra stipriai susijusi su išsilavinimu (Beržinskienė D., 2009).

Anot Valentinavičiaus S., (2001), užimtumo lygis ir naujų darbo vietų kūrimo tempas priklauso nuo daugybės įvairiausių veiksnių, jie kiekvienoje šalyje turi ne tik vienodą įtaką, bet ir specifiką o ypač įvertinant šalių regionų specifiką. Tačiau išsivysčiusių šalių patirties analizė rodo, kad svarbiausi išskirti ekonominiai veiksniai yra būtent šie:

- Ekonominis augimas ir užimtumo kitimas ūkio sektoriuose;
- Darbo sąnaudų lygis;
- Inovacijų diegimo tempai;
- Darbo rinkos reguliavimo lankstumas.

Kadangi šie veiksniai susiję vienas su kitu kompleksiskai, tai jie duoda geriausią galutinį rezultatą. Remiantis tiek Lietuvos, tiek ir užsienio autorių atliktais tyrimais, kuriais buvo bandoma nustatyti nedarbo lygio pasekmes įvairiose ekonominėse srityse, būtų galima išskirti šias pagrindinius ekonomikos rodiklius, kuriems reikšmingą įtaką daro nedarbo lygis. Skirtingų autorių atliktuose darbų tyrimuose buvo iširtos ir aprašytos svarbiausios neigiamos nedarbo pasekmės ir jų ryšys atskiroms ekonominėms sritims (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Neigiamos nedarbo pasekmės atskiroms ekonominėms sritims

Ekonominis rodiklis, autoriai	Nustatytos pasekmės
Bendrasis vidaus produktas (B. Martinkus, J. Žilinskas (2008); A. Pocius, L. Okunevičiūtė – Neverauskienė (2005)).	Dėl nedarbo lygio pokyčių, nesukuriama dalis bendrojo vidaus produkto.

Infliacija (B. Martinkus, J. Žilinskas (2008); R. Kareivaitė, V. Lipskis, D. Rudytė (2007)).	Siekiant šalyje sumažinti nedarbo lygį, neišvengiamai didėja infliacija.
Emigracija (M. Butkus (2009), D. C. Blanchflower (2007)).	Dėl šalyje egzistuojančio nedarbo lygio, žmonės pasirenka galimybę emigruoti į kitas valstybes.
Darbo užmokestis (B. Martinkus, J. Žilinskas (2008); E. Virbickas (2006), Blanchflower (2007)).	Didėjantis nedarbo lygis stabdo darbo užmokesčio kilimą, o kartais lemia net jo mažėjimą.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal analizuojamą literatūrą

Analizuojant įvairių autorių mokslinius darbus, kuriuose nagrinėjamas neigiamas nedarbo poveikis skirtingiems ekonominiams rodikliams, daugiausiai ir dažniausiai yra analizuojamas nedarbo poveikis šalies vidaus bendrajam produktui, kadangi dėl nedarbo lygio yra nesukuriamas dalis bendrojo vidaus produkto. Norint šalyje sumažinti nedarbo lygį, neišvengiamai turi didėti ir infliacija; dėl egzistuojančio nedarbo dažnai žmonės pasirenka emigruoti ir ieškoti geresnių darbo sąlygų į kitas valstybes.

Jeigu norime darbo veiksnį įvertinti ekonominiu požiūriu, išskiriamas kiekybinis ir kokybinis darbo potencialas. Kiekybinį darbo potencialą - parodo šalies gyventojų skaičius, o kokybinį – techninis ekonominis ir teisinis gyventojų išsimokslinimo lygis. Taigi juo daugiau žmonių ir aukštesnės kvalifikacijos dalyvauja gamyboje, tuo daugiau sukuriama materialinių vertybių ar suteikiama paslaugų, didėja bendrasis vidaus produktas, nacionalinės pajamos. Gerėjant šiems rodikliams, didėja valstybės biudžetas, daugiau lėšų galima skirti šalies gyventojų poreikiams. Tik didinant darbo vietų skaičių ir darbo intensyvumą pasieksime norimus rezultatus rinkos ekonomikos sąlygomis ir atsiras daugiau galimybių darbo ieškantiems.

Kaip ir buvo minėta, kad šalyje egzistuojantis nedarbas turi įtakos ne tik šalies ekonominiams rodikliams, bet ir įvairioms socialinėms sritims. Norint įrodyti ryšį tarp nedarbo ir atskirų socialinių sričių, galima pateikti dažniausiai išskiriamus socialinius rodiklius, kurie pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė

Neigiamos nedarbo pasekmės atskiroms socialinėms sritims

Socialinis rodiklis	Neigiamos nedarbo pasekmės
Sveikata ir mirtingumas	Šalyje didėjantis nedarbo lygis lemia žmonių fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimų skaičiaus padidėjimą.
Skurdas	Augantis nedarbo lygis didina skurdo bei gyventojų socialinės atskirties riziką.
Nusikalstamumas	Didėja teisėtvarkos pažeidimų ir sunkių nusikaltimų skaičius.

Šaltinis: sudarytas autorės pagal analizuojamą literatūrą

Kalbant apie neigiamą nedarbo poveikį atskiriems socialiniams rodikliams, galime teigti, jog daugiausiai įtakos gali turėti žmonių sveikatai ir mirtingumui – šalyje didėjantis nedarbo lygis lemia

žmonių fizinės ir psichinės sveikatos sutrikimų skaičiaus padidėjimą. Didėjantis nedarbas taip pat didina skurdo ir gyventojų socialinės atskirties riziką bei nusikalstamumą. Pasak K. B. Paulavičiaus (2002), išskiriamos šios pagrindinės socialinės nedarbo pasekmės:

- Visuomenėje auga socialinė ir politinė įtampa.
- Vykstant streikams ir piketams, prarandama visuomeniškai būtino darbo kiekio dalis.
- Nedarbo pasekmės netolygiai pasiskirsto tarp įvairių socialinių sluoksnių labiausiai kenčia nekvalifikuoti ir mažai kvalifikuoti fizinio darbo atstovai, jaunimas, moterys.
- Nedarbas skatina moralinių ir etninių vertybių nuvertėjimą.
- Šalyje daugėja teisėtvarkos pažeidimų ir sunkių nusikaltimų.
- Didėja gyventojų mirtingumas, sergamumas, alkoholizmas, ištuokų ir savižudybių skaičius.

Palyginus ekonominius nedarbo nuostolius su socialiniais, socialiniai nuostoliai yra žymiai skaudesni, nes tiesiogiai veikia nemažą dalį užimtų ekonominėse veiklose gyventojų.

Keletas ekonominių nedarbo pasekmių:

- Vyksta gyventojų profesinės kvalifikacijos ir darbo įgūdžių praradimas, tiesiogiai vedantis prie individualios ir visuomeninės darbo jėgos degradacijos.
- Dėl nedarbo didėjimo mažėja pagrindinio kapitalo (mašinų, staklių, įrenginių) apkrovimas.
- Prarandama dalis potencialaus bendrojo vidaus produkto, kai bendrasis nedarbo lygis šalyje viršija natūralų nedarbo lygį.

Nedarbo augimas mažina mokesčių mokėtojų skaičių ir dėl to į nacionalinį biudžetą nepatenka dalis planuotų fizinių asmenų pajamų mokesčių. Dar viena nedarbo pasekmė žmogui – jo intelekto silpnėjimas, darbinės patirties bei pagrindinio gyvenimo šaltinio praradimas. Tai ypač didelis nuostolis valstybei, kadangi žmonių kvalifikacijai atkurti ir pajamų minimumui užtikrinti išleidžiamos milžiniškos lėšos.

Nedarbo plėtra didina nedarbo kaštus ir reikalauja papildomų asignavimų iš valstybės ir savivaldybių biudžetų. Jeigu norime darbo veiksnį įvertinti ekonominiu požiūriu, išskiriamas kiekybinis ir kokybinis darbo potencialas. Kiekybinį darbo potencialą parodo šalies gyventojų skaičius, o kokybinį – techninis ekonominis ir teisinis gyventojų išsimokslinimo lygis. Gerėjant šiems rodikliams, didėja valstybės biudžetas, daugiau lėšų galima skirti šalies gyventojų socialiniams, ekonominiams ir kultūriniais poreikiams.

Tyrimai rodo, kad jaunimas kitaip reaguoja į nedarbą. Ilgesnis nedarbas neigiamai veikia jaunų žmonių pasitikėjimą savimi, mažina jų socialinį ir ekonominį aktyvumą ir riboja ateities planavimą. Jauniems bedarbiams būdinga tai, kad jie labiausiai kenčia dėl finansinių ribojimų. Dėl savo nedarbo ir finansinės priklausomybės nuo tėvų jauni žmonės taip pat dažnai būna ryškaus streso ir konfliktų šeimoje subjektai (Gruževskis B., 2002).

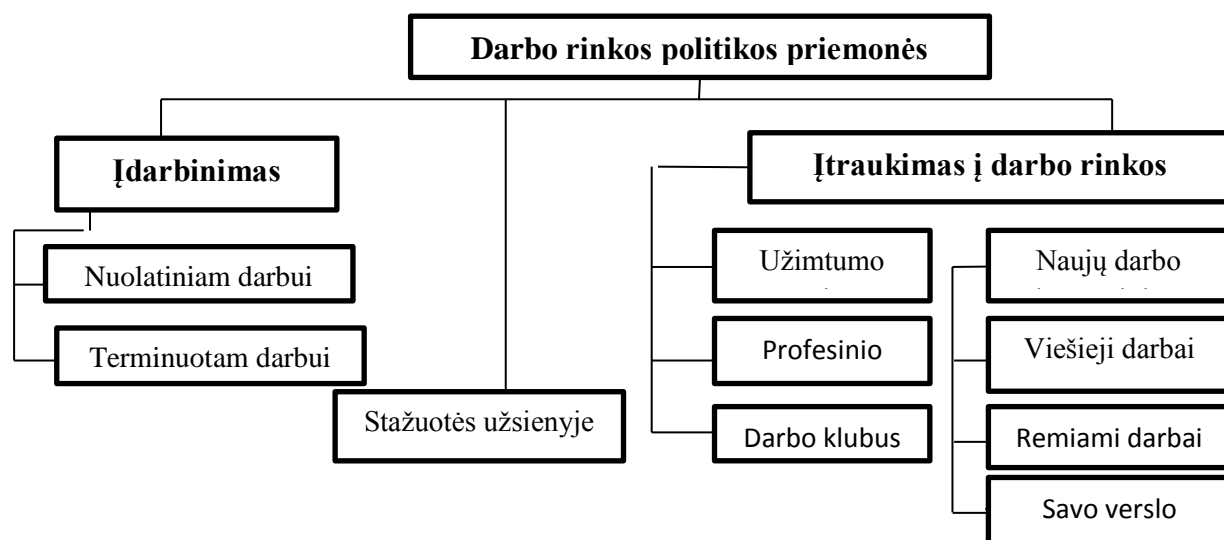
1.4. Jaunimo integraciją į darbo rinką lemiantys veiksniai

Norėdami išsamiau atskleisti jaunimo įsidarbinimo proceso veiklos ypatumus, galima remtis Darbo ir Socialinių tyrimų instituto tyrimais (DSTI), kuris užsiima universitetinio lygmens specialybių poreikių prognozavimu. Įsidarbinimo sritis šiame darbe taip pat labai aktuali, kadangi įsidarbinimas yra pagrindinė funkcija integracijai į darbo rinką, ypač tai aktualu jaunimui.

Siekiant greičiau integruoti jaunimą į darbo rinką, naudojamos universalios, kitose šalyse jau išmėgintos gyventojų užimtumą reguliuojančios priemonės ir metodai: jauniems asmenims rengiamos grupinės darbo paieškos „darbo klubų“ užsiėmimai, grupinis ir individualus konsultavimas. Įdarbinimas į užimtumo fondo remiamus darbus – galimybė įgyti pirminius darbo įgūdžius arba juos tobulinti. Įtraukiant į profesinį mokymą, jiems sudaroma galimybė įsigyti profesiją ar pakelti kvalifikaciją, persikvalifikuoti pagal poreikį darbo rinkoje.

Anot (Rudytės D., Beržinskienės D., 2008), tyrimai rodo, jog pastaruoju metu jaunimas itin atkakliai siekia išsilavinimo, tačiau šios grupės darbinės veiklos pradžia dažnai susijusi su rinkos autsaiderių pozicija. Turėdami santykinai mažą sukaupto žmogiškojo kapitalo dalį, t.y. stokojantis praktinio patyrimo jaunimas tapatinamas su mažesnio produktyvumo asmenų grupe, kuriai apmokyti reikalingos papildomos išlaidos. Ir visa tai tik apsunkina jaunimui įsidarbinti.

Jaunimo nedarbo mažinimas yra vienas iš pagrindinių darbo rinkos politikos tikslų. Lietuvos darbo birža šiai gyventojų grupei kuriai priskiriamas jaunimas skiria ypatingą dėmesį – nuolat tobulinamos nedarbą mažinančios priemonės, jų įvairovė didinama pagal jaunimo poreikius (A. Šileika ir kt., 2001). Siekiama padėti kuo didesniai jaunų bedarbių skaičiui efektyviai dalyvauti darbo rinkoje, tam specialiai yra rengiamos integravimo į darbo rinką programos, kurios padeda jaunimui lengviau įeiti į darbo rinką (žr. 3 pav.).

3 pav. Jaunimo įtraukimas į darbo rinką

Šaltinis: Šileika, A., Borkovska, S., Ginevičius, R. ir kt. (2001). *Jaunimo įtraukimas į darbinę veiklą*.

Prie jaunimo integracijos į darbo rinką prisideda ir Lietuvos darbo birža, kuri teikia įvairias paslaugas ir priemones, padedančias įsidarbinti. Jauniems bedarbiams integruoti į darbo rinką naudojamos įvairios priemonės, jas galima suskirstyti į dvi grupes. Pirmajai grupei priskiriamas nuolatinis arba terminuotas įdarbinimas, o antrajai grupei priskiriamos aktyvios darbo rinkos priemonės, kurios apima remiamą įdarbinimą (t. y. darbo įgūdžių įgijimas, įdarbinimas subsidijuojant, viešieji darbai), profesinį mokymą, darbo rotaciją, darbo vietų steigimą (Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas, 2012). Laikinasis įdarbinimas – populiarėjanti integracijos į darbo rinką forma. Laikinasis įdarbinimas – tai trišaliai darbo santykiai tarp laikinųjų darbuotojų, įmonių ir įdarbinimo agentūrų. Laikinojo įdarbinimo metu darbuotojai dirba įmonių naudai. A. Kriščiūnienės (2011) atliktas tyrimas patvirtino, kad asmenys, siekiantys integruotis į darbo rinką, vis dažniau domisi galimybe įsidarbinti laikinai, pasinaudodami įdarbinimo agentūrų paslaugomis. Tačiau laikinasis įdarbinimas nėra tinkama integracijos į darbo rinką priemonė, nes ilgainiui tokia įdarbinimo forma gali turėti neigiamą poveikį tolesnėms asmens įsidarbinimo galimybėms.

Gruževskis B., ir Okunevičiūtė - Neverauskienė L., (2003), teigia, kad jaunimo integraciją į darbo rinką veikia daugybė įvairaus pobūdžio veiksnių: paslaugų ir gamybos sferos plėtojimas, išsilavinimas, motyvacija dirbti, sveikata, šeimos narių pragyvenimo šaltiniai bei gyvenimo lygis. Jie gali būti grupuojami pagal įvairiausias kriterijus.

Darbdavių apklausos rezultatai (Darbo ir socialinių tyrimų instituto tyrimas, 2004) parodė, kad jiems svarbūs ne tik jauno darbuotojo profesiniai įgūdžiai ir kvalifikacija, bet ir asmeninės bei moralinės savybės (atsakingumas, sąžiningumas, punctualumas ir pan.).

Veiksnius, turinčius įtakos jaunimo integracijos į darbo rinką procesams, galima sugrupuoti į egzogeninius (išorinius) ir endogeninius (vidinius) veiksnius (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

Veiksniai darantys įtaką jaunimo integracijai

Veiksny	Veiksnių įtaka
<i>Egzogeniniai (išoriniai) veiksniai</i> - tai nuo konkretaus asmens nepriklausantys veiksniai, kurių jis negali tiesiogiai reguliuoti. Apimantys bendrus ekonominius, demografinius, geografinius, politinius veiksnius.	Jaunimo užimtumo galimybės gerokai paveikia valstybės vykdoma aktyvi darbo rinkos politika.
<i>Endogeniniai (vidiniai) veiksniai</i> - tai nuo konkretaus asmens priklausantys veiksniai, kuriuos jis gali kontroliuoti. Jiems priskiriami psichologiniai, dalinai geografiniai veiksniai ir kokybinės gyventojų charakteristikos.	Šeimos dydis, gyventojų išsilavinimo lygis, jų patirtis įgūdžiais, sveikatos būklė.

Šaltinis sudaryta autorės pagal: Rudytę D., Beržinskienę D., (2008).

Jaunimo kaip ir kitų gyventojų grupių padėtis darbo rinkoje labiausiai priklauso nuo bendros ekonominės situacijos, o konkrečiau nuo bendros paklausos. Tačiau yra pastebima, kad jaunuoliai, tarp kurių yra ir studentai, ieškantys darbo pirmą kartą, susiduria su gerokai daugiau problemų nei

tie, kurie prarado darbą. Nesėkmingos darbo paieškos dažnam sukelia psichologinių problemų ir nulemia tolimesnę motyvaciją bei apsisprendimą dirbti.

Analizuojant jaunimo integracijos į darbo rinką problemas svarbu pažymėti, jog aukštesnį, negu kitų demografinių socialinių bedarbių grupių, jaunimo nedarbo lygį, šalia ekonominių socialinių veiksnių ir sumažėjusios darbo paklausos, sąlygoja jų bendrojo išsilavinimo ir profesinio pasirengimo lygis. Nemaža dalis teritorinėse darbo biržose registruotų jaunų bedarbių, neturi jokios profesinės kvalifikacijos. Galima teigti, jog sėkmingas jauno žmogaus integravimas į darbo rinką neįsivaizduojamas be atitinkamo išsilavinimo įgijimo. Anot Rudytės D., (2008), užsienio šalių mokslininkai pažymi, kad individo socialinius ekonominius pasiekimus lemia jo išsilavinimo kokybė (O'Rand 1990). Pastebėta, kad dideli profesionalumo reikalavimai darbo rinkoje prailgina jaunimo mokymosi laikotarpį ir atitinkamai nukelia darbinės veiklos pradžią.

Norint geriau išnagrinėti jaunimo nedarbo priežastis, įvertinti užimtumo galimybes ir sukurti užimtumo didinimo priemonių sistemą, kuri tenkintų ne tik darbdavių poreikius, bet kartu sudarytų didesnes įsidarbinimo galimybes, buvo atliktas DSTI tyrimas, kurio rezultatais remiantis būtų galima išskirti jaunimo užimtumo didinimo priemonių grupes:

- Bendrojo lavinimo tobulinimas;
- Profesinio orientavimo ir konsultavimo tobulinimas;
- Pirminio ir tęstinio profesinio mokymo tobulinimas;
- Aktyvių darbo rinkos politikos priemonių tobulinimas;
- Jaunimo įdarbinimo mechanizmo tobulinimas.

Nepakankamas pasiruošimas bendrojo lavinimo mokykloje, bei neapsisprendimas kur mokytis dažniausiai jauną žmogų nukreipia į teritorinę darbo biržą. Todėl būtina tobulinti ir stiprinti jaunimo nedarbo prevenciją.

Apžvelgus DSTI apklausos duomenys parode, kad būtent darbuotojų kvalifikacija nulemia jų pačių darbo rezultatus bei daro esminę įtaką galutinei įmonių veiklos sėkmei. Tarp mažiausiai svarbių veiksnių, lemiančių absolventų įsidarbinimą, buvo minimi noras dirbti ir mokytis, rekomendacijos.

Kaip ir buvo minėta, asmenines savybes darbdaviai yra priskybę prie svarbiausių veiksnių, lemiančių jaunimo įsidarbinimą. Kalbant apie asmenines savybes, pirmiausia kalbama apie žmogaus būdą, jo siekius bei gyvenimo vertybes. Šie bruožai daugiausia įgimti, tačiau dorovines vertybes ir savybes, kurios nulemia žmogaus pasirinktus tikslus bei veiklą per visą gyvenimą, įskiepija šeima bei aplinka. Vėliau, žmogui suaugus šias savybes žmogus ugdo pats.

Labai svarbios sėkmingai karjerai asmens savybės, kaip rodo tyrimas, tai aktyvumas, savarankiškumas, atkaklumas, sąžiningumas, būtent šiomis savybėmis apibūdinama žmogaus motyvacija.

Siekiant tobulinti darbo jėgos pasiūlą ir žmogiškųjų išteklių potencialą bendrojo lavinimo ir aukštosiose mokyklose svarbu aktyviau ugdyti universaliuosius, bendruosius įgūdžius ir gebėjimus: kūrybiškumą, komunikabilumą, atsakomybės jausmą ir taip orientuoti jaunimą į dorą ir sąžiningą darbą.

Apibendrinus įvairių autorių nuomonę (Nekrašienė, Paulavičius, Navickas ir kt.) apie darbo rinką galima teigti, kad situaciją darbo rinkoje veikia keletas veiksnių:

- Rinkos subjektai arba rinkos subjektų šalys: darbdavys arba jo atstovas ir ieškantys darbo žmonės;
- Rinkos pasiūlos ir paklausos santykis, nustatantis konkrečių darbo rūšių, darbo užmokesčio dydį ir gyventojų užimtumo lygį;
- Gyventojų užimtumu besirūpinančios tarnybos;
- Darbo rinkos infrastruktūra: profesinio orientavimo tarnybos, darbuotojų rengimo, užimtumo fondai;
- Kitos laikino užimtumo formos: viešieji darbai, darbas namuose, laikini sezoniniai darbai.

Esant visų darbo rinkos elementų buvimui ir tarpusavio sąveikai – normaliai funkcionuoja darbo rinka, tuomet sukuriamos visos sąlygos darbo rinkos funkcijoms atlikti. (Adomienė R., 2004).

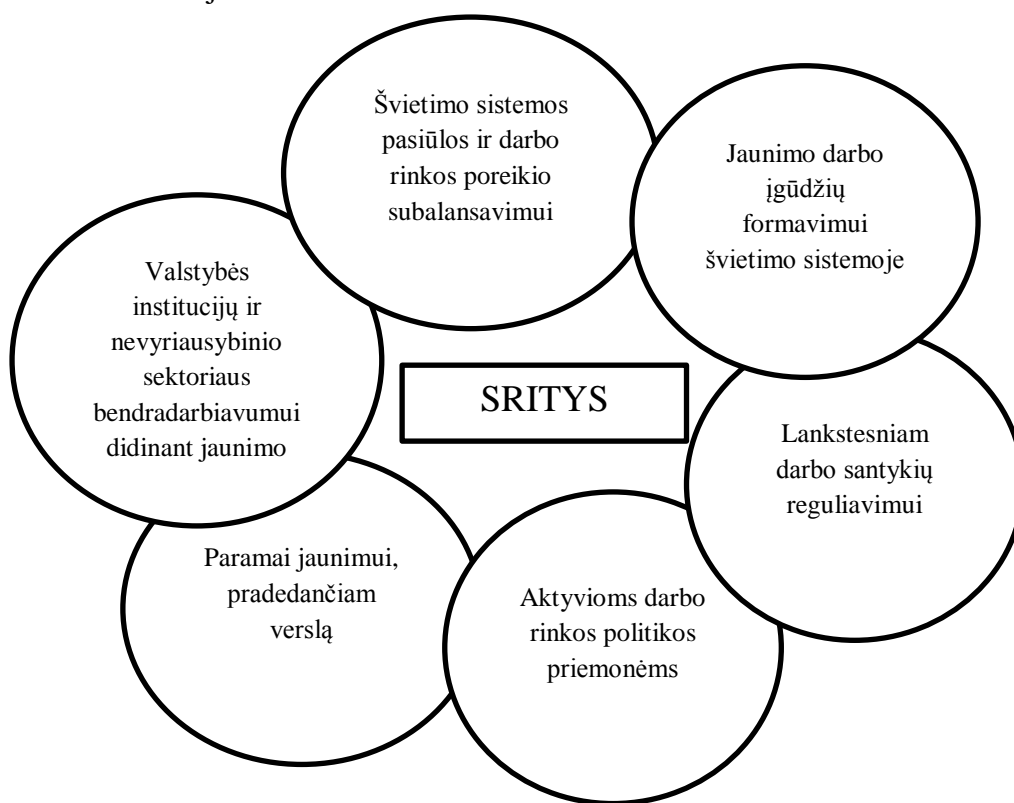
Pagrindiniai socialiniai ir ekonominiai veiksniai, darantys įtaką darbo jėgos pasiūlai:

- Darbo užmokestis (kaina);
- Darbdavių išgalės mokėti;
- Gyventojų pajamų dinamika;
- Ribinės darbo produkto pajamos;
- Prekių kainų pokyčiai rinkose;
- Valstybės politika darbo apmokėjimo srityje;
- Ekonomikos ciklo stadija;
- Darbdavių asociacijos;
- Mokslinė pažanga ir darbo našumas.

Atsižvelgiant į Europos Komisijos rekomendacijas 2012 metais buvo sudaryta „Taržinybinė darbo grupė“. Grupę sudarė: Socialinės apsaugos ir darbo, Švietimo ir mokslo, Žemės ūkio, Ūkio, Finansų, Užsienio reikalų ministerijų Ministro Pirmininko tarnybos, Lietuvos statistikos departamento, Jaunimo reikalų departamento, Lietuvos darbo biržos, Valstybinės darbo inspekcijos atstovai, kurie parengė siūlymus, dėl jaunimo nedarbo mažinimo ir užimtumo didinimo šioms sritims, siūlymai buvo sudaryti jaunimui (žr. 4 pav.):

Stiprinama *parama jaunimui pradedančiam verslą*. Numatoma skirti daugiau dėmesio jaunų žmonių verslumo ugdymui, veiksmingam jaunimo verslo pradžios bei verslo plėtros rėmimui,

informacijos sklaidai apie verslo finansavimo galimybes, ypač skatinant jaunimo kontaktus su neformaliais investuotojais.

4 pav. Sritys jaunimo nedarbui mažinti ir užimtumui didinti

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Socialinės apsaugos ir darbo ministerija

Didinant *lankstesnių darbo santykių reguliavimą*, siūloma praplėsti terminuotų darbo sutarčių sudarymo galimybę, sudaryti galimybes lanksčiau nustatyti savaitės darbo laiko trukmę ir nustatyti ilgesnę kasdienio darbo trukmę, numatyti galimybę susitarti šalims dėl nemokamų atostogų.

Didelis dėmesys skiriamas *jaunimo darbo įgūdžių formavimui švietimo sistemoje*. Numatoma stiprinti profesinį mokymą, didinti jaunų žmonių galimybes įgyti praktinių darbo įgūdžių, sudarant darbdavio ir praktikanto mokymo sutartis, plėtoti pameistrystės mokymo formas, praktinį profesinį mokymą organizuojant realioje darbo vietoje, tokiu būdu užtikrinant nuolatinį ryšį tarp mokymo institucijos ir verslo įstaigų ir tuo pačiu padidinant įsidarbinimo galimybes.

Siekiant *švietimo sistemos pasiūlos ir darbo rinkos poreikio subalansavimo*, numatoma sukurti vidutinės trukmės žmogiškųjų išteklių poreikio prognozavimo sistemą, kuri sudarys galimybes identifikuoti darbo pasiūlos ir paklausos neatitikimo darbo rinkoje aspektus, geriau prognozuoti darbo rinkos poreikius, taip pat planuojama sukurti žmogiškųjų išteklių kvalifikacijos sąsają su darbo vietomis stebėsenos sistema, kuri leis sukurti darbo vietų žemėlapią pagal profesijų grupes bei darbdavio keliamus reikalavimus kvalifikacijai.

Stiprinama *parama aktyvioms darbo rinkos priemonėms*. Numatoma skirti daugiau dėmesio paramos teikimui pirmajam darbui, įdarbinimui subsidijuojant, darbo įgūdžių įgijimo rėmimui.

Taip pat numatomos priemonės *valstybės institucijų ir nevyriausybinio sektoriaus bendradarbiavimo stiprinimui*. Numatoma kurti mobilias su jaunimu dirbančių specialistų komandas, kurios teiks informacines ir konsultacines paslaugas jaunimui, jų lankomose vietose, plėtoti jaunų žmonių galimybes įgyti asmeninių, socialinių, profesinių kompetencijų per savanorystę, vykdyti socialinės atskirties mažinimo projektus, siekiant gražinti jaunus žmones į darbo rinką.

Jaunimo integracija į darbo rinką yra viena didžiausių problemų šalyje, kadangi jaunimo nedarbo lygis dvigubai aukštesnis už bendrąjį šalies nedarbo lygį. Jaunimo integraciją į darbo rinką lemia įvairūs veiksniai, kuriuos galima sugrupuoti į egzogeninius (išorinius) ir endogeninius (vidinius). Išskiriami šie veiksniai: paslaugų ir gamybos sferos plėtojimas, išsilavinimas, motyvacija dirbti, šeimos narių pragyvenimo šaltiniai, šalies ekonominė situacija, politinė aplinka, sveikata, tačiau pagrindiniu veiksniumi trukdančiu jaunimui integruotis į darbo rinką yra atotrūkis tarp mokslu teikiamų žinių ir darbdavių poreikių. Nemaža dalis teritorinėse darbo biržose registruotų jaunų bedarbių neturi profesinės kvalifikacijos. Galima teigti, jog sėkmingas jauno žmogaus integravimas į darbo rinką neįsivaizduojamas be atitinkamo išsilavinimo įgijimo. Anot Rudytės D., (2008), užsienio šalių mokslininkai pažymi, kad individo socialinius ekonominius pasiekimus lemia jo išsilavinimo kokybė (O`Rand 1990).

2. JAUNIMO SITUACIJOS ANALIZĖ LIETUVOS DARBO RINKOJE

Pastaraisiais metais mažėja gyventojų skaičius Lietuvoje tarp jų ir jaunuolių iki 24 metų skaičius, tačiau jaunimo nedarbo lygis vis dar išlieka aukštas, norint mažinti jaunimo nedarbą, būtina ne tik didinti užimtumą. Analizuojant nedarbo lygį atkreipiamas nedarbo pasiskirstymas pagal jaunimo lytį, apskritį kurioje gyvena, taip pat ir amžių. Taip pat atkreipiamas dėmesys į jaunimo nedarbo lygio tendencijas visose Europos šalyse.

2.1 Jaunimo nedarbo ir užimtumo tyrimo metodika

Atliekant ekonominius tyrimus, svarbu tampa metodikos numatymas, kuris leidžia nustatyti tyrimo objektą bei tyrimo metodą bei kokiais būdais tyrimo metodą galima įgyvendinti praktiškai. Tyrimo metodikos pasirinkimas atskleidžia būsimą tyrimo vertę bei padeda suformuluoti pagrįstas išvadas. Kadangi Lietuvoje naudojami du nedarbo lygio apskaičiavimo būdai:

1. Pirmasis, Lietuvos darbo biržoje, pradėtas taikyti nuo 1991 metų, parodo, koks procentas darbingo amžiaus gyventojų yra užsiregistravęs teritorinėse darbo biržose.
2. Antrasis, atliekamas Statistikos departamento, pagrįstas gyventojų užimtumo tyrimų duomenų, gautų naudojant Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) pasiūlytą metodiką, analize, kuris pradėtas taikyti nuo 1997 metų.

Darbo birža atsižvelgia tik į asmenis, kurie yra užsiregistravę kaip bedarbiai, kai tuo tarpu Statistikos departamentas duomenis renka atlikdamas gyventojų apklausą pagal Tarptautinės darbo organizacijos reikalavimus. Taip pat į Statistikos departamento duomenis įtraukiami ir rezervais vadinami asmenys, tai neturintys darbo, norintys dirbti, bet darbo biržoje neužsiregistravę asmenys. O nuo 1997 metų Lietuvos Statistikos Departamentas pradėjo vykdyti užimtumo tyrimus, kurie leidžia gyventojų užimtumo ir nedarbo rodiklius skaičiuoti pagal tarptautinius standartus. Taigi darbo rinkos rodiklių skaičiavimai remiantis gyventojų užimtumo tyrimų duomenimis yra pranašesni, nes leidžia palyginti Lietuvos gyventojų užimtumo ir nedarbo statistinius duomenis su kitų ES šalių analogiškais statistiniais duomenimis. Atliekant jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizę buvo remtasi Lietuvos Statistikos Departamento ir Europos Statistikos Departamento duomenimis, kadangi šie duomenys leidžia objektyviau ir tiksliau vertinti ir analizuoti nedarbo ir užimtumo rodiklius tiek Lietuvoje tiek Europos Sąjungoje.

Išnagrinėjus jaunimo nedarbo ir užimtumo teorinius klausimus bei atlikus šiuos rodiklius lemiančių veiksnių žvalgybinį tyrimą, pasinaudojant Lietuvos Statistikos Departamento ir Europos Statistikos Departamento oficialiais skelbiamais duomenimis, atlikta jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizė ir perspektyvos 2006 – 2013 metais. Šiam tikslui įgyvendinti buvo sudaryta įvairių autorių rengtų straipsnių empirinių tyrimų metodologinė lentelė, kurioje pateikiami

metodiniai tyrimai, kurios autoriai naudojo atlikdami tyrimus, taip pat apibendrinti gauti rezultatai (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

Moksliniai tyrimo metodai taikomi jaunimo nedarbo tyrimuose ir jų rezultatai

Autorius, metai	Metodo pavadinimas	Tyrimo objektas	Tyrimo rezultatas
R. Brazienė, I. Mikutavičienė (2013).	Mokslinių šaltinių, strateginių dokumentų, teisės aktų bei statistinių duomenų analizė.	Lietuvos jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką: švietimo, darbo ir užimtumo politikos aspektas.	Jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką yra kompleksiškas, daugiamatis reiškinys, sąlygojamas daugybės subjektyvių ir struktūrinių veiksnių, t. y. specifinio šalies demografinio, sociokultūrinio, ekonominio konteksto, darbo rinkos bei švietimo sistemos organizavimo ir struktūros, valstybės vaidmens formuojant darbo jėgos pasiūlą ir paklausą, darbo jėgos išsilavinimo struktūros.
R. Reizgevičienė, D. Beržinskienė (2013).	Mokslinės literatūros šaltinių analizė, matematinės statistikos metodai.	Ekonominių ciklų poveikis Europos Sąjungos darbo rinkos rodikliams.	Atliktų tyrimų rezultatai pagrindžia prielaidą, kad BVP su nedarbo lygiu sieja atvirkštinis ryšys, o su užimtumu, darbo jėgos aktyvumu darbo sąnaudomis, naujų darbo vietų skaičiumi – tiesioginis ryšys.
R. Brazienė, U. Šalkauskaitė (2012).	Lyginamoji ir sisteminė mokslinės literatūros analizė, kiekybinė ir kokybinė turinio analizė, lyginamoji analizė.	Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai.	Individų įsitraukimo į darbo rinką sėkmė ir galimybės priklauso tiek nuo šalies ekonominių, politinių veiksnių, tiek nuo individualių veiksnių, tokių kaip turimi žmogiškųjų išteklių ištekliai, asmeninės iniciatyvos įsitvirtinti darbo rinkoje.
D. Beržinskienė, A. Gudienė (2010).	Mokslinės literatūros apžvalga ir sisteminė analizė, matematinės statistikos metodai.	Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis.	Mokslinės literatūros šaltinių analizė parodė, kad ilgalaikio nedarbo dinamiką lemia ne tik ekonominių procesų sąlygoti pokyčiai darbo rinkoje, bet ir emocinės, psichologinės pačių asmenų problemos.
A. Simanavičienė ir L. Užkurytė (2009).	Mokslinės literatūros palyginamoji analizė, statistinių duomenų analizė; apklausa.	Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis.	Ekonominis nuosmukis kaip vienas iš 4 verslo ciklų pasižymi šiais ekonominiais – socialiniais procesais: nedarbo lygio augimu, investavimo sumažėjimu, vartojimo sumažėjimu, valstybės biudžeto deficito ir skolos didėjimu.
D. Beržinskienė, D. Rudytė (2008).	Sisteminė mokslinės literatūros bei statistinių duomenų analizė, matematinės statistikos metodai.	Jaunimo padėties Baltijos šalių darbo rinkose dinaminė pokyčių lyginamoji analizė.	Remiantis tyrimo rezultatais galima daryti prielaidą, jog jaunimo integracijai į darbo rinką įtakos turėjo tiek ekonominiai, tiek socialiniai veiksniai. Jauno žmogaus didesnės mobilumo galimybės bei geresnis užsienio kalbų mokėjimas, lyginant su kitomis demografinėmis grupėmis, turėjo įtakos užimtumo ir nedarbo rodiklių pokyčiams.
Makštutis A., J. Vijeikis (2008).	Informacijos šaltinių studija ir tyrimų duomenų analizės, sisteminimas ir pateikimas.	Jaunimo įsidarbinimo problemos Lietuvoje.	Siekiant suderinti darbo jėgos pasiūlą ir paklausą vietinėje darbo rinkoje, būtų tikslinga numatyti mokymo programų keitimo ir tobulinimo perspektyvas valstybės lygmeniu.
L. Okunevičiūtė – Neverauskienė, A. Pocius (2008).	Dinamikos tendencijų ir būklės statistinė lyginamoji analizė, koeficientų metodas, koreliacinė ir regresinė analizė.	Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir ją įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos.	Darbdaviai nėra pakankamai suinteresuoti įdarbinti jaunus žmones. Vertinant jaunimo padėtį darbo rinkoje, rekomenduojama plačiau taikyti ir kitus jaunimo padėtį darbo rinkoje apibūdinančius rodiklius, kurie padėtų objektyviau įvertinti tiriamo reiškinio mastą. Šalia tradicinio nedarbo lygio rodiklio plačiau

			taikytini ir jaunimo dalies tarp bedarbių bei demografinis jaunimo nedarbo lygio rodikliai.
D. Beržinskienė, D. Rudytė (2008).	Sisteminė mokslinės literatūros bei statistinių duomenų analizė, matematinės statistikos metodai.	Jaunimo padėties Baltijos šalių darbo rinkose dinamiškos pokyčių lyginamoji analizė.	Atlikta jaunimo grupės užimtumo rodiklių analizė parodė, jog homogeninių šalių grupėje šis rodiklis didėjo, tačiau netolygiai:

Šaltinis: sudaryta autorės pagal analizuojamą literatūrą

Atlikus teorinę įvairių autorių tyrimų analizę jaunimo nedarbo ir užimtumo lygio tema buvo išskirti tyrimo metodai, kuriais remiantis buvo atlikta jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizė ir perspektyvos:

Santykinių rodiklių analizė labai plačiai taikoma atliekant lyginamąjį kelių įmonių ir tam tikro laikotarpio analizę. Taikant santykinius rodiklius galima palyginti skirtingo laikotarpio rodiklius.

Horizontalioji analizė. Tai dviejų ar daugiau metų finansinių ataskaitų duomenų palyginimas. Ši analizė padeda nustatyti atitinkamų metų rodiklių dinamiką, kuri išreiškiama absoliučiais dydžiais arba procentais. Kitaip tariant, atliekant horizontaliąją analizę, nustatomas nuokrypis nuo bazinio rodiklio. Šios analizės trūkumas yra tai, kad kaip bazinių rodiklių negalima naudoti neigiamų dydžių arba lygių nuliui. Lyginant santykius dydžius laiko atžvilgiu, gaunama tikslesnė informacija apie įmonės ūkinės finansinės raidos tendencijas.

Šiuolaikinė ekonomikos plėtra siekia didinti šalies ūkio konkurencingumą, užtikrinti ekonomikos efektyvumą ir suformuoti optimalią strateginę raidą. Šalies ekonomikos augimas tiesiogiai priklauso nuo darbo išteklių, jų struktūros ir jų panaudojimo efektyvumo. Mokslinėje literatūroje išskiriamas keletas rodiklių, nusakančių šalies makroekonominių rodiklių pasikeitimus. Šiuo atveju elementariosios *dinamikos eilučių analizės* metu apskaičiuojami šie rodikliai (Martišius, 2003):

Analizuojant bedarbių skaičių, nedarbo lygį ir užimtumo lygį pasinaudota *aprašomosios statistikos metodu* - padėties charakteristika (labiausiai paplitusi) – vidurkis (vidutinė reikšmė) x . Taigi vidurkis yra ne kas kita kaip visų statistinės eilutės elementų suma, padalyta iš jų skaičiaus.

Analitinėje tyrimo *dalyje padidėjimo tempai* atskleis kiek procentų padidėjo ar sumažėjo tiriamas reiškinys vėlesniu laikotarpiu palygimus su praėjusiu. Apskaičiuoti tempai gali būti teigiami, neigiami, lygūs nuliui. Kur teigiamas pokytis parodys, kad reiškinys padidėjo, neigiamas sumažėjo, o nulinis reiškinys nepakitęs, atskleidžia A. Gabrevičienė (2012).

Antrinių duomenų analizė - duomenys tampa prasmingi tik tada, kai lyginami su kitais duomenimis arba su tam tikra teorija. Dauguma duomenų statistiškai sugrupuojami pagal kurią nors teoriją. Taip apibendrinti duomenys vadinami antriniais (pvz., vidurkiai, dažniniai rodikliai, koreliacijos ryšiai ir kt.).

Analizuojant jaunimo nedarbo lygį pagal apskritis buvo atlikta - *klasterinė analizė*, vadinama didelė įvairovė skaitinių duomenų analizės metodų, skirtų objektų grupėms arba klasteriams, kurie yra homogeniniai ir skirtingi, nustatyti ir išaiškinti. Šios analizės metu bus klasterizuojamos apskritys jaunimo nedarbo lygį (15 – 24 metų).

Kitas svarbus baigiamojo darbo analizės aspektas yra prognozavimas. Prognozėms buvo pasirinkta *ekspertų ekonominių veiksnių prognozės*.

2.2 Užimtumo situacijos analizė

Tiriant jaunimo nedarbo ir užimtumo situaciją Lietuvos darbo rinkoje, pirmiausia būtina išanalizuoti demografinės padėties pokyčius, tikslinga buvo pasirinkti gyventojų skaičių kaip pirminį demografinį rodiklį, kadangi šis rodiklis yra priskiriamas prie svarbiausių nedarbą mažinančių veiksnių. Šiuos teiginius patvirtina ir A. Sakalo, E. Leščinskienės (2008), atlikti nedarbo rinkos tyrimų rezultatai. Autoriai pažymėjo, kad Lietuvoje žymiai sumažėjęs jaunų darbuotojų skaičius (žr. 8 lentelę). Pagal Lietuvos Statistikos Departamento pateiktus duomenis, pastaraisiais metais Lietuvoje žymiai sumažėjęs gyventojų skaičius kuris kasmet tik dar labiau mažėja.

8 lentelė

Gyventojų skaičiaus pokytis (%) 2006 - 2013 metais												
	2006	2007	2006 - 2007 pokytis %	2008	2009	2008 - 2009 pokytis %	2010	2011	2010 - 2011 pokytis %	2012	2013	2006 - 2013 pokytis %
<i>Bendras gyventojų skaičius (tūkst.)</i>	3.289,8	3.249,9	-1.21	3.212,6	3.183,8	-0.89	3.141,9	3.052,5	-2.84	3.003,6	2.971,9	-9.66
<i>Jaunimo (15 - 24 metų) skaičius (tūkst.)</i>	4,827	4,801	-5.3	4,794	4,732	-1.29	4,591	4,343	-5.39	4,166	4,025	-16.60

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Pateikti duomenys rodo, kad Lietuvoje 2006 metais gyventojų skaičius buvo didžiausias per visą analizuojamą laikotarpį ir gyveno Lietuvoje 3 289 835 žmonės, tuo tarpu jau 2007 metais žmonių skaičius sumažėjo iki 3 249 983 žmonių, matyti, kad per vienerius metus Lietuvoje žmonių skaičius sumažėjo 39 852 žmonėmis, stebint duomenis toliau aiškiai pastebima, kad gyventojų skaičius Lietuvoje mažėja ir toliau. Lyginant 2006 metų duomenis, kuomet gyventojų skaičius per analizuojamą laikotarpį buvo didžiausias su 2008 metais, gyventojų šalyje jau sumažėjo 77 230 žmonių. Mažėjimas vyksta kasmet ir per visa analizuojamą laikotarpį Lietuvoje sumažėjo 345 376 žmonėmis. Didžiausias gyventojų sumažėjimas buvo 2010 – 2011 metais, pateikti duomenys, rodo, kad 2010 metais žmonių skaičius siekė 3 141 976 žmones, o jau 2011 metais žmonių skaičius

sumažėjo 89 388 žmonėmis ir siekė 3 052 588 žmones. Tačiau matyti, jog mažėjant gyventojų skaičiui Lietuvoje, mažėja ir jaunimo skaičius. 2006 metais Lietuvoje gyveno 482 702 jauni žmonės, o jau praėjus metams jaunų žmonių skaičius sumažėjo iki 480 125 jaunuolių. Atitinkamai 2008 metus lyginat su 2007 metais jaunų žmonių Lietuvoje sumažėjo 719 jaunų žmonių. Didžiausias sumažėjimas užfiksuotas 2010 – 2013 metais per šį laikotarpį Lietuvoje jaunų žmonių sumažėjo 56 573 jaunais žmonėmis, kaip matyti mažėjant gyventojų skaičiui atitinkamai ir mažėja jaunų gyventojų skaičius. Per analizuojamą laikotarpį Lietuvoje Bendras gyventojų skaičius sumažėjo 9.7 procentais, tačiau daug prastesnė situacija su jaunimu, iš pateiktų duomenų matyti, jog nuo 2006 metų jaunimo skaičius tik mažėja ir iki 2013 metų Lietuvoje jaunimo sumažėjo net 16.6 procentais. Didžiausią įtaką gyventojų mažėjimui anot A. Sakalo, E. Leščinskienės (2008), daro mažas gimstamumas Lietuvoje taip pat didžiuliai emigracijos srautai. Demografinė padėtis tiesiogiai veikia užimtumą.

Išanalizavus gyventojų skaičiaus pokytį per pastaruosius aštuonerius metus, matyti, kad kasmet gyventojų skaičius Lietuvoje tik mažėja, Lietuvos Statistikos Departamentas pateikti duomenys rodo, kad nors ir esant gyventojų skaičiaus mažėjimui, Lietuvoje kasmet didėja bedarbių skaičius (žr. 9 lentelę).

9 lentelė

Bedarbių, darbo jėgos ir užimtųjų skaičiaus pokytis (tūkst.)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Gyventojai (15–24) metų amžiaus								
Bedarbiai, tūkst.	13.7	10.9	19.2	41.0	46.6	39.2	32.2	27.4
Darbo jėga, tūkst.	139.3	129.9	143.9	138.7	130.5	120.3	120.6	125.4
Užimtieji, tūkst.	125.6	119	124.7	97.7	83.9	81.1	88.4	97.9
Gyventojai (15–64) metų amžiaus								
Bedarbiai, tūkst.	88.9	64.4	87.4	209.9	269.9	227.7	196.6	172.1
Darbo jėga, tūkst.	1 564.9	1 486.9	1 484.3	1 499.6	1 494.1	1 453.5	1 441.0	1 436.4
Užimtieji, tūkst.	1 475.9	1 422.5	1 396.9	1 289.7	1 224.2	1 225.7	1 244.4	1 264.3

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Analizuojant bedarbių, darbo jėgos ir užimtųjų skaičiaus pokytį per 2006 - 2013 metų laikotarpį, gyventojai buvo suskirstyti į dvi grupes: gyventojai 15 – 24 metų amžiaus ir gyventojai 15 – 64 metų amžiaus. Analizuojant jaunimo padėtį, matyti, kad 2006 metais Lietuvoje jaunų bedarbių skaičius siekė 13.7 tūkstančio, kai tuo tarpu 15 – 64 metų amžiaus grupės bedarbių skaičius siekė 88.9 tūkstančius, 2007 metais ekonomikai augant Lietuvoje bedarbių skaičius sumažėjo tiek jaunimo tarpe tiek ir vidutinio amžiaus žmonių grupėje, tačiau užimtumas jaunimo tarpe per metus sumažėjo 5.3 procentais, kai 15 – 64 metų amžiaus grupėje užimtumas sumažėjo 3.6 procentais.

Nuo 2008 metų ekonominio nuosmukio laikotarpiu, situacijai prastėjant, bedarbių skaičius Lietuvoje smarkiai išaugo, 15 – 24 metų amžiaus grupėje bedarbių iki 2010 metų padaugėjo 143 procentais, o tuo tarpu 15 – 64 metų amžiaus grupėje bedarbių skaičius išaugo 140 procentų. Kalbant apie užimtųjų skaičių matyti, kad šis skaičius ženkliai sumažėjo, jaunimo tarpe nuo 2008 metų iki 2010 metų užimtųjų sumažėjo 32.7 procentais, 15 – 64 metų amžiaus grupėje užimtųjų mažėjimas siekė 12.4 procentus. Analizuojant darbo jėgą, ekonominio nuosmukio laikotarpiu, matyti, kad 15 – 24 metų amžiaus grupėje darbo jėga sumažėjo 9.3 procentais, o 15 – 64 metų amžiaus grupėje darbo jėga išaugo – 0.7 procento.

Nuo 2010 metų, gerėjant ekonominei situacijai, fiksuojamas bedarbių skaičiaus mažėjimas. Per 2010 – 2013 metų laikotarpį bedarbių skaičius 15 – 24 metų amžiaus žmonių grupėje sumažėjo 41.2 procentais, tuo tarpu 15 – 64 metų amžiaus grupėje bedarbių mažėjimas siekė 36.2 procentus. Darbo jėga atitinkamai sumažėjo 3.9 ir 3.8 procentais, o užimtųjų skaičius 15 – 24 metų amžiaus grupėje išaugo 16.7 procentais, kai 15 – 64 metų amžiaus grupėje užimtųjų skaičius išaugo 3.3 procentais.

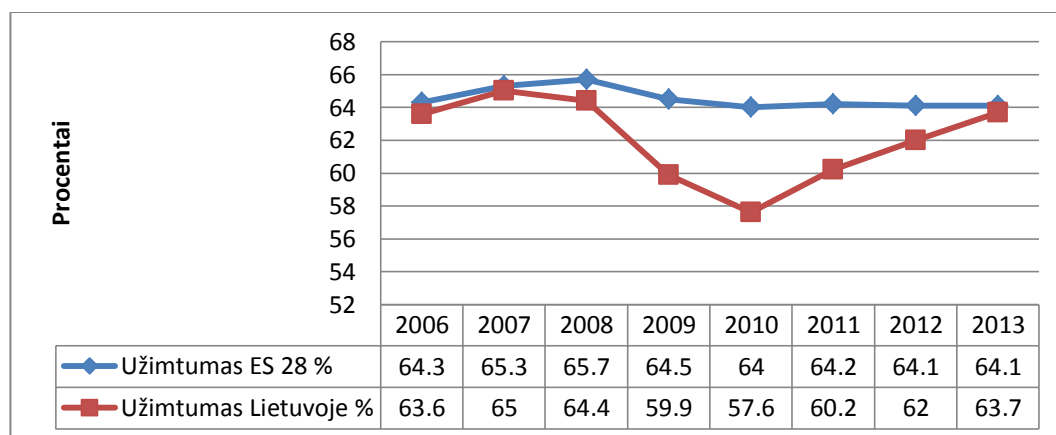
Apibendrinant bedarbių, užimtųjų ir darbo jėgos skaičiaus pokytį, matyti, kad per visą analizuojamą laikotarpį 2006 – 2013 metus, bedarbių skaičius 15 – 24 metų amžiaus grupėje išaugo dvigubai, 15 – 64 metų amžiaus grupėje išaugo mažiau nei jaunimo ir augimas siekė 93.6 procentus. Darbo jėga jaunimo tarpe sumažėjo 10.0 procentų, o 15 – 64 metų žmonių grupėje – 8.2 procentais. Užimtųjų skaičiaus mažėjimas atitinkamai pagal amžiaus grupes buvo 22.1 procento ir 14.3 procento. Galima teigti, kad jaunimas labiau pažeidžiama gyventojų grupė, kadangi ir ekonominio nuosmukio laikotarpiu šios amžiaus grupės tarpe bedarbių skaičiaus didėjimas buvo didesnis nei 15 – 64 metų amžiaus grupėje, taip pat darbo jėgos skaičius mažėjo sparčiau.

Užimtumas vienas iš neatsiejamų nedarbo lygiui parodyti rodiklių, gyventojų užimtumo tyrimai leidžia įvertinti darbo jėgą, reikalingą nedarbo lygio skaičiavimams atlikti. Užimtumas kaip ir nedarbo lygis niekuomet nebūna pastovus, tačiau didėjant užimtumui nedarbo lygis atitinkamai turėtų mažėti.

Europos statistikos departamentas pateikia išsamius duomenis, kuriuose pateikiama informacija apie užimtumą įvairiose Europos sąjungos šalyse (žr. 1 lentelę 2 PRIEDAS), lentelėje matyti, kad bendrame Europos Sąjungos narių kontekste atrodė Lietuva ir kaip bendras gyventojų užimtumo lygis skyrės nuo kitų Europos Sąjungos šalių bendro užimtumo lygio. Iš pateiktų duomenų matyti, jog blogiausia situacija ir mažiausias užimtumo lygis 2010 metais buvo Turkijoje, ten užimtumo lygis buvo 46.3 procentai, tuo tarpu geriausia situacija užimtumo atveju buvo Šveicarijoje kur užimtumo lygis buvo daugiau nei 78 procentai kai tuo metu vidutinis užimtumo lygis Europoje buvo 64 procentai, o tuo tarpu 2011 metais vidutinis Europos užimtumo lygis išaugo 0.1 procentu ir siekė 64.1 procentą. Padidėjus vidutiniam užimtumo lygiui Europoje, geriausia

situacija prabėgus metams buvo Šveicarijoje ir Islandijoje, abiejų šių šalių gyventojų užimtumo lygio rodiklis viršijo 79 procentus, tuo tarpu blogiausia situacija išlieka Turkijoje, čia užimtumo siek tik 43 procentus. Kalbant apie Lietuvą matyti, jog bendrame kontekste atrodė neblogai, nors užimtumo lygis nesiekė vidutinio Europos užimtumo lygio, tačiau skirtumas buvo nežymus. Panaši situacija vyko 2012 ir 2013 metais, kai vidutinis užimtumo lygis Europoje išliko toks pat 64.1 procentas, lyderiu užimtumo atžvilgiu išliko Islandija, kurioje užimtumas išaugo iki 81.1 procento, tačiau iš pateiktų duomenų matyti, kad nevisuose šalyse užimtumas tik didėja, Belgijoje ir Danijoje šis rodiklis nuo 2010 metų mažėja ir per tris metus dar negrįžo į pradinį tašką. Iš duomenų matyti, jog geriau išsivysčiusiose šalyse užimtumo lygis yra kur kas didesnis nei silpnesnės ekonomikos šalyse.

Kalbant apie bendrą užimtumo lygį Lietuvoje ir vidutinį užimtumo lygį Europos Sąjungos 28 šalyse (žr. 5 pav.) matyti, jog didžiausias užimtumo lygis buvo pasiektas ir Lietuvoje 2007 metais, tuo tarpu Europoje pasiektas 2008 metais.

5 pav. Užimtumo lygio (%) pokyčiai Europos Sąjungoje ir Lietuvoje 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Eurostat duomenis

Iš pateiktų duomenų matyti, kad per analizuojamą 8 metų laikotarpį užimtumo lygis nebuvo pastovus nei Lietuvoje nei Europos Sąjungoje, jau 2006 metais vidutinis Europos Sąjungos užimtumo lygis siekė 64.3 procentus, tuo tarpu Lietuvoje užimtumas buvo mažesnis 0.7 procentais, tačiau 2007 metais užimtumo lygis Lietuvoje gerokai išaugo ir viršijo ne tik 2006 metų užimtumo lygį, išaugęs 1.4 procentais, bet ir buvo pasiekęs aukščiausią dydį per visą analizuojamą laikotarpį, tačiau nepasiekė Europos Sąjungos užimtumo lygio, kadangi per 2007 metus šis rodiklis išaugo 1 procentiniu punktu ir siekė 65.3 procentus. Aukščiausią tašką užimtumo lygio atžvilgiu Europos Sąjungoje pasiektas 2008 metais, kuomet šio rodiklio dydis siekė 65.7 procentus. 2009 metais pasaulį užklupus ekonominei krizei, kaip teigiama Europos Komisijos pranešime (2009), tai padarė didžiulę įtaką ne tik užimtumo rodiklio sumažėjimui, tačiau ir gerokai padidino nedarbo lygį. Per šios krizės laikotarpį vidutinis užimtumo lygis Europos Sąjungoje sumažėjo 1.7 procentais, tačiau

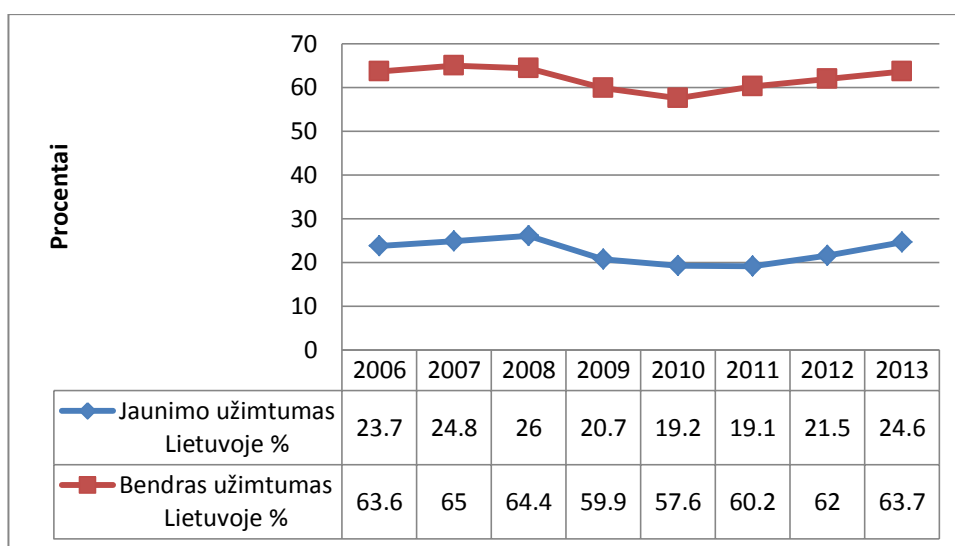
stebint Lietuvos atvejį matyti, jog čia situacija buvo kur kas sudėtingesnė ir užimtumo lygis porą metų sumažėjo 6.8 procentais, tai net keturis kartus daugiau nei lyginant su bendru Europos Sąjungos užimtumo dydžiu. Jau nuo 2011 metų užimtumo lygis pradėjo augti tiek Lietuvoje tiek ir Europos Sąjungoje. Pasibaigus sunkmečiui jau per 2011 metus rodiklis Lietuvoje pasiekė 60.2 procentus, tuo tarpu Europos vidurkis buvo 64.2 procentai, Lietuvai vejančiai Europą užimtumas kasmet didėja ir jau 2013 metais skirtumas tarp Lietuvos užimtumo lygio ir Europos Sąjungos vidurkio buvo 0.4 procentai. Per visą analizuojamą aštuonerių metų laikotarpį tiek Europos Sąjungos užimtumo lygio vidurkis tiek ir Lietuvos nebuvo pastovūs, jei Europos užimtumo lygis nuo 2006 metų sumažėjo 0.31 procentu, tuo tarpu Lietuvoje užimtumo lygis per šį laikotarpį padidėjo 0.16 procentų ir viršijo 2006 metų lygį, kuris 2013 metais pasiekė 63.7 procentus.

Lietuva, Latvija ir Estija ekonominiu požiūriu labai panašios šalys, tad ir užimtumas šalyse turėtų būti panašus tarp jų. Kalbant apie užimtumo lygį tarp (15-64) metų asmenų grupės, matyti, jog 2010 metais Estijoje užimtumo lygis buvo panašus į bendrą Europos užimtumo lygį ir siekė 61.2 procentus, tuo tarpu Latvijoje užimtumo lygis buvo mažesnis nei Estijos ir siekė 58.5 procentus, situacija Lietuvoje 2010 metais lyginant ją su Latvija ir Estija pagal užimtumą buvo blogiausia, ir čia užimtumas siekė 57.6 procentus. 2011 metais, užimtumo lygis augo visuose trijose šalyse, didžiausias užimtumo pokytis buvo Estijoje, per metus užimtumas išaugo 4.1 procentiniu punktu, mažiausiai užimtumas padidėjo Latvijoje ir per metus padidėjo 2.3 procentiniais punktais, Lietuvoje – 2.6 procentiniais punktais. Nors bendras Europos Sąjungos užimtumo rodiklis nuo 2011 iki 2013 metų nekito, tačiau iš pateiktų duomenų matyti, kad Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje užimtumo lygis augo. Estijoje per ketverių metų laikotarpį užimtumo lygis padidėjo 7.3 procentiniais punktais ir pasiekė 68.5 procentų ribą, kalbant apie Latviją užimtumo lygio rodiklis padidėjo 6.5 procentiniais punktais ir pasiekė 65 procentus. Tuo tarpu Lietuvoje užimtumo lygiui augant per šį laikotarpį išaugo panašiai kaip Latvijoje 6.1 procentiniu punktu ir išliko mažiausias 63.7 procentai, lyginant šias tris šalis. Latvijos ir Estijos užimtumo lygio rodiklis yra didesnis nei bendras Europos Sąjungos, tuo tarpu Lietuvoje užimtumas turi augti, kad galėtų, bent jau pasiekti bendrą Europos Sąjungos rodiklį.

Europos Statistikos Departamentas pateikia duomenis, kaip atrodo jaunimo užimtumo lygis visuose Europos Sąjungos šalyse (žr. 3 lentelė 3 priedas), jaunimo užimtumo lygis 2010 metais Europoje buvo kur kas mažesnis nei bendras užimtumas ir siekė 33.9 procentus, žemiausias užimtumo lygis jaunimo atžvilgiu buvo Jugoslavijoje ir siekė 15.4 procentus, taip pat Lietuvoje kur užimtumas buvo 18.3 procentai. Kalbant apie didžiausią užimtumo lygį, jis buvo Olandijoje, čia užimtumas beveik dukart viršijo vidutinį Europos lygį ir siekė 63 procentus. Nuo 2010 metų Europos statistikos departamentas fiksuoja jaunimo užimtumo lygio mažėjimą, nors Lietuvos atveju užimtumo lygis jaunimo tarpe augo. Visiškai kitokia situacija vyko su Graikija, nuo 2010 metų iki

2013 metų šioje šalyje jaunimo užimtumo lygis iš 20.1 procento sumažėjo iki 11.8 procentų, panaši situacija ir Ispanijoje kur per ketverius metus jaunimo užimtumas sumažėjo 8.2 procentais. Lyginant bendrąjį ir jaunimo užimtumo lygius Europos Sąjungos šalyse matyti, kad bendras užimtumo lygis yra kur kas didesnis už jaunimo užimtumo lygį.

Aptarus užimtumo lygio dinamiką bendrame Europos Sąjungos šalių kontekste, tikslinga analizuoti ir įvertinti kaip atrodė bendrasis užimtumo lygis ir jaunimo užimtumo lygis Lietuvoje, kaip užimtumo lygis pasiskirsto pagal amžiaus grupes, apskritis ir lytį, kokios tendencijos vyravo per analizuojamą laikotarpį, kada užimtumo lygis buvo aukščiausias ir kada buvo pasiekta žemiausias šio rodiklio taškas (žr. 6 pav.).

6 pav. Bendro ir jaunimo užimtumo lygio (%) dinamika Lietuvoje 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Analizuojant jaunimo nedarbo lygį Lietuvoje būtina išanalizuoti užimtumo situaciją jaunimo atžvilgiu, kadangi užimtumas reikalingas norint nustatyti jaunimo nedarbo lygį. Jau buvo minėta, jog Europoje jaunimo užimtumo lygis gerokai žemesnis nei bendras užimtumo lygis, Lietuvoje situacija galima teigti, jog nesiskiria šiuo atžvilgiu, kadangi jaunimo užimtumas gerokai mažesnis už bendrą. Baziniais metais atliekant užimtumo analizę buvo pasirinkti 2006 metai, kuomet jaunimo užimtumo lygis Lietuvoje buvo 23.7 procentai, tuo tarpu bendras užimtumo lygis siekė 63.6 procentus. Kaip ir Europoje taip ir Lietuvoje, nuo 2006 metų iki 2009 metų būnant ekonomikos pakilimui užimtumo lygis turėjo augimo tendenciją ir per tris metus užimtumas jaunimo tarpe išaugo 9.7 procentais, tuo tarpu bendras užimtumo lygis per tą patį laikotarpį išaugo gerokai mažiau nei jaunimo – 1.3 procentais.

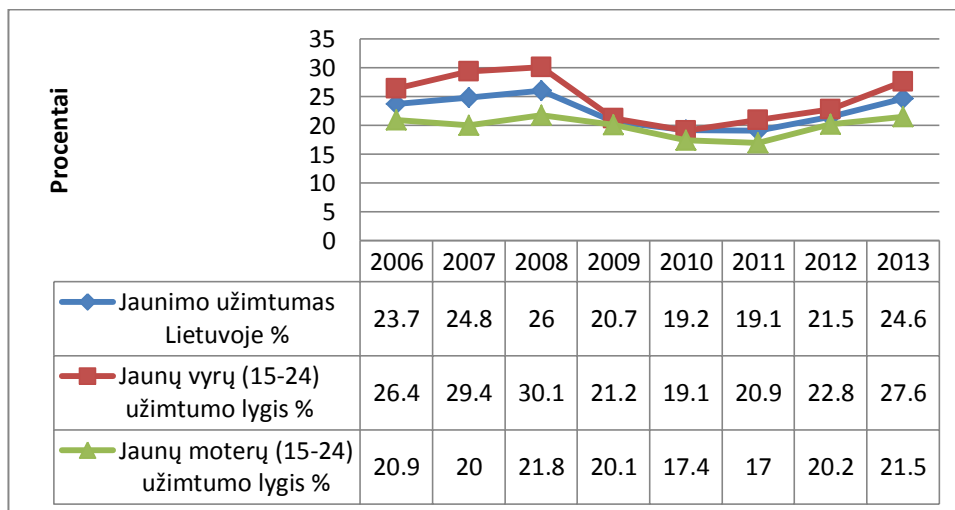
Ekonominė krizė smogė ne tik Europai, kaip buvo minėta Europos komisijos pranešime (2009), bet ir Lietuvai. Per 2010 – 2011 metų laikotarpį, užimtumas Lietuvoje tiek jaunimo tiek bendrame kontekste gerokai sumažėjo. Jaunimo užimtumo lygis per šį laikotarpį sumažėjo 32 procentais, bendras užimtumo rodiklis sumažėjo mažiau nei jaunimo – 10.5 procentais. Nuo 2011

metų fiksuojamas ekonomikos atsigavimas, ženkliai pagerina ir užimtumo lygį, kuris pradeda didėti ir iki 2013 metų jaunimo užimtumo lygis išaugo 28.8 procentais, bendras užimtumas – 5.8 procentais.

Apibendrinant jaunimo užimtumo ir bendro užimtumo pasiskirstymą Lietuvoje, galime teigti, jog užimtumas turi didėjimo tendenciją, ypač jaunimo užimtumas. Per analizuojamą laikotarpį jaunimo užimtumas padidėjo 3.8 procentais, tuo tarpu bendras užimtumo lygis padidėjo nežymiai – 0.15 procentų.

Jaunimo užimtumo lygis skiriasi vertinant jį ne tik pagal gyventojų amžiaus grupes, bet ir pagal lytį (žr. 7 pav.), Vijeikis J. Makštutis A. (2008), teigia, kad moterims sunkiau integruotis į darbo rinką, todėl ir užimtumas moterų tarpe būna atitinkamai mažesnis, tad būtina įvertinti, kaip atrodo užimtumas šioje situacijoje.

Analizuojant jaunų vyrų ir moterų užimtumo lygio pokytį iš pateiktų duomenų matyti, kad 2006 metais jaunų vyrų užimtumo lygis buvo didesnis už bendrą jaunimo užimtumo lygį, tuo tarpu jaunų moterų užimtumo lygis buvo 2.9 punktais mažesnis nei bendras. Iki pat 2009 metų jaunimo užimtumo lygis tik augo, tai lėmė ekonomikos pakilimo laikotarpis, kuomet mažas nedarbo lygis, puiki ekonominė pusiausvyra. Per šį laikotarpį jaunų vyrų užimtumo lygis išaugo 14.0 procentų ir išaugo iki 30.1 procentų, tuo tarpu jaunų moterų užimtumo lygis išaugo 4.3 procentais ir siekė 21.8 procentus, matyti, kad jaunų vyrų užimtumo lygis kur kas didesnis nei moterų ir viršijo bendrą jaunų vyrų ir moterų užimtumo lygį. Nuo 2009 metų prasidėjus nuosmukio laikotarpiui užimtumas jaunimo padėtį tik dar labiau pablogino, ypatingai jaunų moterų.

7 pav. Jaunimo (15 – 24) užimtumo lygio (%) dinamika pagal lytį 2006 – 2013 metais

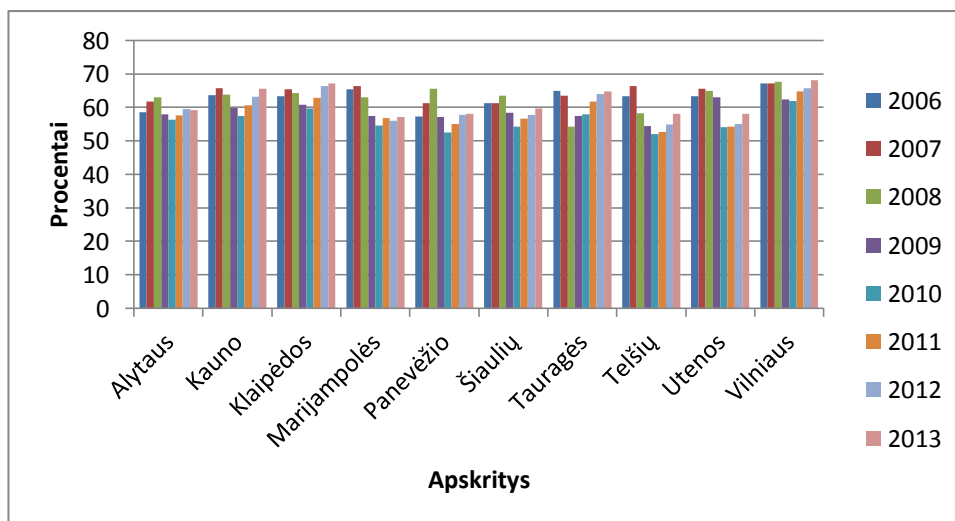
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Nuo 2006 metų iki pat 2011 metų kai užimtumas buvo mažiausiame taške, jaunų vyrų atžvilgiu sumažėjo 27.7 procentais ir siekė 19.1 procentą, tuo tarpu jaunų moterų užimtumas per tą patį laikotarpį sumažėjo 16.7 procentais ir siekė 17.4 procentus. Tačiau pasibaigus ekonominiam

nuosmukiui, atsigaunant ekonomikai, mažėjant nedarbo lygiui ir didėjant užimtumui, matyti, kad iki 2013 metų užimtumas jaunų vyrų tarpe išaugo 44.5 procentais ir pasiekė 27.6 procentų tašką, tuo tarpu moterų užimtumo lygio augimas nebuvo toks greitas ir per tą laikotarpį išaugo 23.6 procentais ir pasiekė 21.5 procentų dydį, tačiau išliko kur kas mažesnis nei vyrų.

Apibendrinant jaunimo užimtumo lygį tarp jaunų vyrų ir jaunų moterų, matyti, kad jaunų vyrų užimtumo lygis kur kas didesnis nei jaunų moterų. Per analizuojamą laikotarpį, esant užimtumo lygio svyravimams, matyti kad tiek jaunų vyrų tiek ir jaunų moterų užimtumo lygis ne tik kad grįžo, bet ir pranoko savo dydžiu 2006 metų užimtumo lygio dydį. Per analizuojamą laikotarpį jaunimo užimtumas išaugo 3.8 procentais, jaunų vyrų užimtumas išaugo 4.5 procentais, tuo tarpu jaunų moterų – 2.9 procentais.

Kaip ir buvo minėta, užimtumo lygis skiriasi ne tik pagal minėtas amžiaus grupes, bet ir skirtingas visuose apskrityse, (žr. 8 pav.) iš jo matyti kurioje apskrityje būklė prasčiausia ir kurioje užimtumo lygis didžiausias. Užimtumo lygį apskrityse lemia daugybė ekonominių ir socialinių veiksnių. Keletas pagrindinių užimtumo rodiklių lemiančių veiksnių buvo išskirti „Regionų ekonomikos plėtros strategija“ koncepcijoje, kurioje teigiama, kad vyksta gyventojų, pirmiausia jaunimo, intensyvi migracija iš kaimiškųjų ir atokių regionų. Tai mažina šių regionų intelektualaus kapitalo išteklius ir ekonominės plėtros galimybes. Analizuojant vidutinį šalies užimtumo lygio dydį pagal apskritis, analizuojamas 2006 -2013 metų laikotarpis.

8 pav. Vidutinio užimtumo lygio (15 – 64) metų amžiaus žmonių tarpe pasiskirstymas pagal apskritis (%) 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Iš pateiktų duomenų galima nustatyti, kad 2006 metais didžiausias užimtumo lygis buvo Vilniaus apskrityje ir siekė 67.2 procentus, taip pat ir Marijampolėje – 65.4, tuo tarpu mažiausias užimtumo lygis vyravo Panevėžio apskrityje – 57.3 ir Alytaus apskrityje kurioje rodiklis siekė 58.6 procentus. 2007 metų užimtumo lygio tendencijos rodo, kad didžiausias augimas buvo Panevėžio ir

Alytaus apskrityse atitinkamai užimtumas išaugo 6.8 ir 5.3 procentais, užimtumo lygio kritimas užfiksuotas Šiaulių apskrityje, o augimo užimtumo srityje nevyko Vilniaus apskrityje. Apibendrinant 2007 metų situaciją matyti, kad didžiausias užimtumo lygis išliko Vilniaus apskrityje, nors augimo ir nebuvo, rodiklis siekė 67.2 procentus.

Nuo 2006 metų daugelyje apskričių užimtumas augo, tačiau jau 2009 metais rodikliui pradėjus mažėti, užfiksuota jog, užimtumo rodiklis daugelyje apskričių ženkliai sumažėjo. Prasčiausia situacija buvo Telšių apskrityje kur užimtumas siekė 52 procentai, tai pat Panevėžio – 52.5 procentai, geriausia situacija fiksuota Vilniaus apskrityje kur užimtumas 61.9 ir Klaipėdoje – 59.7 procentai, per 2006 – 2010 metų laikotarpį užimtumas labiausiai sumažėjo Telšių ir Marijampolės apskrityse kur užimtumas sumažėjo 17.9 procentais, o Marijampolėje – 16.7 procentais ir siekė 54.5 procentus.

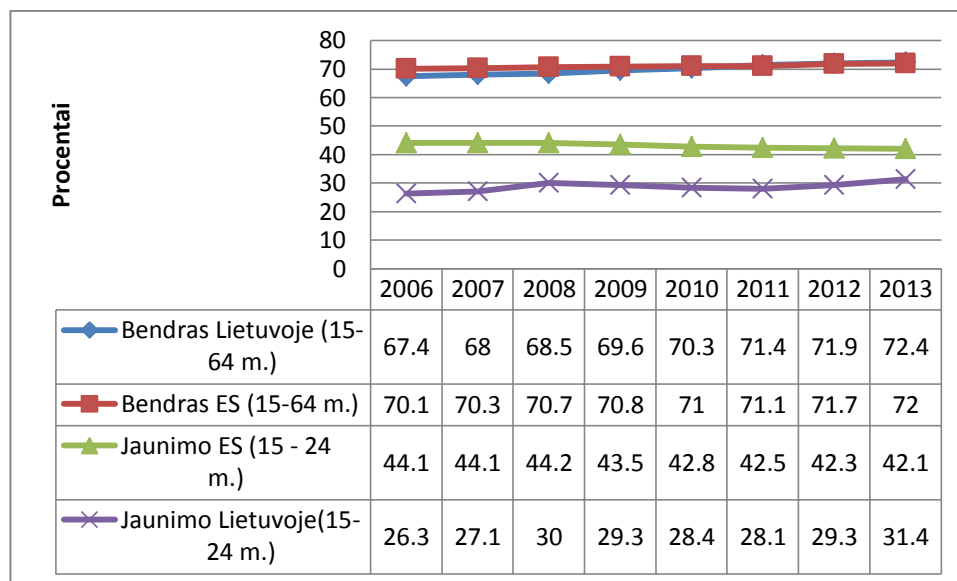
Fiksuojant užimtumo lygio augimą nuo 2011 metų iki 2013 metų užimtumo lygis labiausiai pakito Telšių apskrityje, užfiksuotas išaugimas buvo 10.2 procentai, o užimtumas siekė – 58.1 procentą, panaši situacija buvo ir Kauno apskrityje kur užimtumas išaugo 8.1 procentu ir siekė 65.5 procentus, mažiausiai užimtumas išaugo 0.5 procentais Marijampolėje ir pasiekė 57.1 procento tašką.

Apibendrinant užimtumo lygio pasiskirstymą pagal apskritis matyti, jog per visą analizuojamą laikotarpį nuo 2006 metų iki 2013 metų, užimtumas augo ne visuose apskrityse, labiausiai užimtumas išaugo Klaipėdos apskrityje 5.8 procentais ir 2013 metais buvo 67.1 procentas, prasčiausia situacija kur užimtumo rodiklis sumažėjo ženkliai buvo Marijampolės, Telšių ir Utenos apskrityse, čia atitinkamai užimtumas sumažėjo 12.7 procentais Marijampolėje, o Telšiuose ir Utenoje po 8.2 procentus. Geriausia situacija 2013 metais išliko Vilniaus ir Klaipėdos apskrityse kur užimtumas siekė 68.1 ir 67.1 procentus, prasčiausia situacija – Marijampolėje kur užimtumas siekė 57.1 procentą. Užimtumo rodiklio dydį apskrityse veikia daugybė veiksnių, kaimiškųjų regionų gyventojų versliniai gebėjimai ir investicinis pajėgumas neadekvatus ekonominės veiklos įvairinimo ir modernizavimo poreikiams. Kai kurie kaimiškieji kaip Marijampolės regionai ir regionai, kuriuose vyrauja nenašios ir mažo našumo žemės (Utenos, Alytaus). Taip pat vyksta gyventojų, pirmiausia jaunimo, intensyvi migracija iš kaimiškųjų ir atokių regionų. Tai mažina šių regionų intelektualaus kapitalo išteklius ir ekonominės plėtros galimybes.

2.3 Nedarbo situacijos analizė

Išanalizavus jaunimo užimtumo situaciją tiek Lietuvos kontekste tiek Europos Sąjungos kontekste, galima atlikti jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygio ir jaunimo nedarbo lygio situacijos analizę. Pirmiausia tikslinga išanalizuoti darbo jėgos aktyvumo lygio pokyčius.

Didėjant jaunimo užimtumo lygiui ir mažėjant nedarbo lygiui svarbu žinoti kaip atrodo darbo jėgos aktyvumo lygis mūsų šalyje. Darbo jėgos aktyvumo lygis išreiškiamas darbo jėgos ir visų gyventojų santykiu (žr. 9 pav.).

9 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygio pokytis (%) pagal amžiaus grupes Lietuvoje ir ES (28) 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

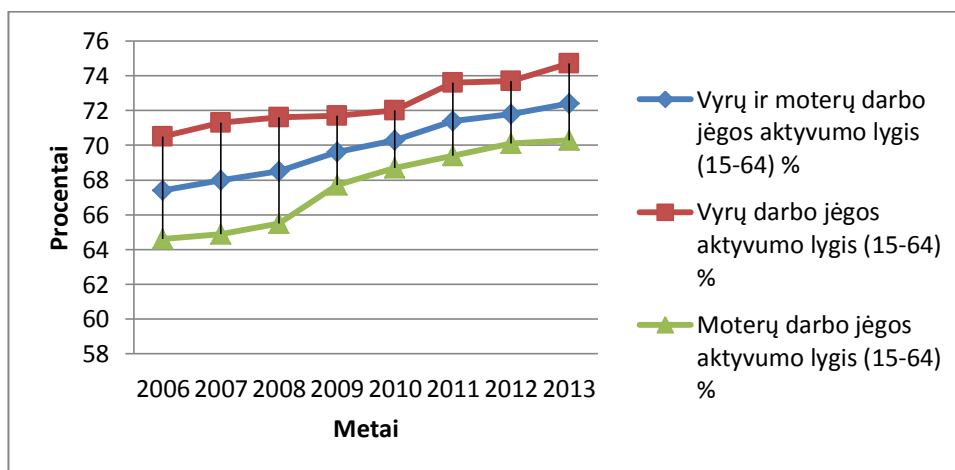
Kalbant, apie darbo jėgos aktyvumo lygį, matyti, kad bendras Lietuvos darbo jėgos aktyvumo lygis yra dukart didesnis lyginant jį su jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygiu (žr. 1 lentelę 4 priedas ir 1 lentelę 5 priedas). 2006 metais bendras darbo jėgos aktyvumo lygis siekė 67.4 procentus, tuo tarpu jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygis buvo 2.5 karto mažesnis ir siekė 26.3 procentus. Iš pateiktų duomenų matyti, kad darbo jėgos aktyvumo lygis Lietuvoje kasmet tik didėja tiek bendrame tiek jaunimo tarpe. Didžiausias (15 – 64) metų amžiaus grupės žmonių darbo jėgos aktyvumo rodiklis per analizuojamąjį laikotarpį užfiksuotas 2013 metais, jis siekė 72.4 procentus, tuo tarpu didžiausias jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygis buvo užfiksuotas taip pat 2013 metais, tačiau rodiklio dydis gerokai mažesnis ir siekė 31.4 procentus, net 56.6 procentais.

Analizuojant darbo jėgos aktyvumo lygio pokyčius Europos Sąjungoje, matyti, kad Europos Sąjungoje, kaip ir Lietuvoje darbo jėgos aktyvumo lygis jaunimo tarpe yra kur kas žemesnis nei vidutinis (15 – 64) metų amžiaus žmonių grupės darbo jėgos aktyvumo rodiklis. Per analizuojamą laikotarpį vidutinis darbo jėgos aktyvumo rodiklis Lietuvoje iki 2011 metų buvo mažesnis nei vidutinis Europos darbo jėgos aktyvumo rodiklis, tačiau po 2011 metų situacija pasikeitė ir Lietuvoje darbo jėgos aktyvumo rodiklio augimo tempai buvo spartesni – tai lemė, kad iki pat 2013 metų Lietuvoje šis rodiklis buvo aukštesnis nei vidutinis Europos Sąjungoje. Per visą analizuojamą laikotarpį Europoje rodiklis išaugo 2.7 procentais, jaunimo darbo jėgos aktyvumo rodiklis Europoje sumažėjo 4.7 procentais, kai Lietuvoje jaunimo situacija buvo priešinga, per analizuojamą laikotarpį jaunimo darbo jėgos aktyvumo rodiklis Lietuvoje išaugo 19.4 procentais, tačiau lyginant su Europos

vidutiniu darbo jėgos aktyvumo lygiu, matyti, kad Lietuvoje nors ir rodiklis žymiai išaugo per analizuojamą laikotarpį, tačiau išlieka kur kas mažesnis už vidutinį Europos Sąjungos darbo jėgos aktyvumo rodiklį.

Apibendrinant darbo jėgos aktyvumo lygio pasiskirstymą pagal amžiaus grupes Lietuvoje ir Europos Sąjungoje, matyti, kad 15 -64 metų žmonių darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklis kur kas didesnis nei 15 -24 metų amžiaus grupės žmonių. Per analizuojamą laikotarpį, bendras darbo jėgos aktyvumo lygis Lietuvoje išaugo 7.4 procentais, o jaunimo darbo jėgos aktyvumo rodiklis – 19.4 procentais, bet vistiek išlieka dukart mažesnis už bendrą lygį. Europos vidutinis darbo jėgos aktyvumo rodiklis per analizuojamą laikotarpį išaugo 2.7 procentais, o jaunimo sumažėjo 4.5 procentais. Lietuvoje 2013 metais darbo jėgos aktyvumo rodiklis buvo 0.6 procentais didesnis už vidutinį Europos darbo jėgos aktyvumo lygį, tačiau jaunimo situacija Lietuvoje prastesnė, kadangi jaunimo darbo jėgos aktyvumo rodiklis 2013 metais už Europos Sąjungos jaunimo vidutinį darbo jėgos aktyvumo rodiklį buvo mažesnis 25.4 procentais.

Darbo jėgos aktyvumo lygis nepastovus, tačiau turi augimo tendenciją, pateikti duomenys rodo kaip darbo jėgos aktyvumo lygis nevienodai pasiskirstęs pagal amžių, tad norint pamatyti realią situaciją būtina žiūrėti kaip darbo jėgos aktyvumo lygis pasiskirstęs pagal lytį (žr. 10 pav.)

10 pav. Bendro (15 – 64) metų amžiaus žmonių darbo jėgos aktyvumo lygio (%) pasiskirstymas pagal lytį

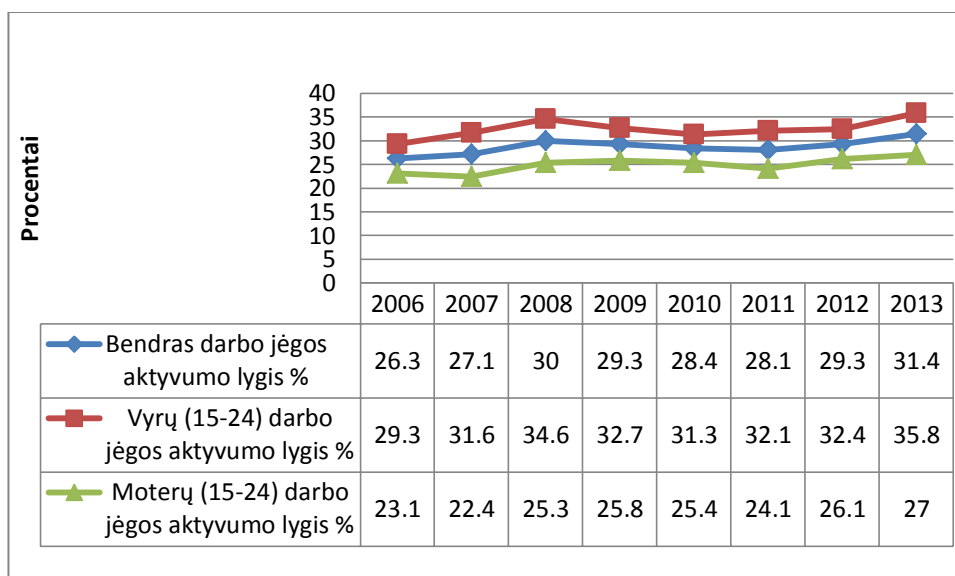
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Darbo jėgos aktyvumo lygis, grupuojamas pagal lytį, parodo kaip toje situacijoje atrodo vyrų ir moterų padėtis atskirai. Iš pateiktų duomenų matyti, kad per visą analizuojamą laikotarpį, vyrų darbo jėgos aktyvumo lygis buvo kur kas didesnis už moterų. Nuo 2006 metų, kuomet bendras vidutinis darbo jėgos aktyvumo lygis buvo 67.4 procentai, tai vyrų tarpe šis lygis siekė 70.5 procentus, o moterų – 64.6 procentus. Kasmet didėjant darbo jėgos aktyvumo lygiui jau 2007 metais bendrasis darbo jėgos aktyvumo lygis išaugo 0.9 procentais, tuo tarpu vyrų – 1.1 procentu, o moterų – 0.5 procentais. Per visą analizuojamą aštunerių metų laikotarpį vyrų darbo jėgos aktyvumo lygis buvo kur kas aukštesnis nei moterų, tam didelę padarė tai, kad vyrams integracija į

darbo rinką yra kur kas lengvesnė nei moterims, nagrinėjant integraciją į darbo rinką buvo minėta, kad moterys yra priskiriamos prie grupės žmonių, kuriems yra sunkiau integruotis į darbo rinką ir rasti darbą.

Apibendrinant darbo jėgos aktyvumo lygį tarp (15 – 64) metų amžiaus žmonių, kuris buvo išskirtas pagal lytį, galima daryti išvadas, kad per analizuojamą laikotarpį darbo jėgos aktyvumo lygis vyrų tarpe išaugo 6 procentais ir siekė 74.7 procentus, tuo tarpu moterų darbo jėgos aktyvumo lygis per analizuojamus metus išaugo 8.8 procentais ir siekė 70.3 procentus, tačiau išliko 6 procentais mažesnis nei vyrų.

Stebint darbo jėgos aktyvumo lygio pokyčius ir pasiskirstymą tarp (15 – 64) metų amžiaus žmonių, pravartu stebėti kaip į tai reaguoja vien tik (15 – 24) metų grupės žmonės. Darbo jėgos aktyvumo lygis nėra pastovus nei jaunų vyrų iki 24 metų nei jaunų moterų tarpe, tad pasiskirstymą ir situaciją galima išanalizuoti stebint sudarytą diagramą, kurioje ir atskleidžiama kaip jaunų žmonių tarpe pasiskirsto darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklis (žr. 11 pav.).

11 pav. Jaunų vyrų ir moterų darbo jėgos aktyvumo lygio pokytis (%) pagal lytį 2006 – 2013 metai

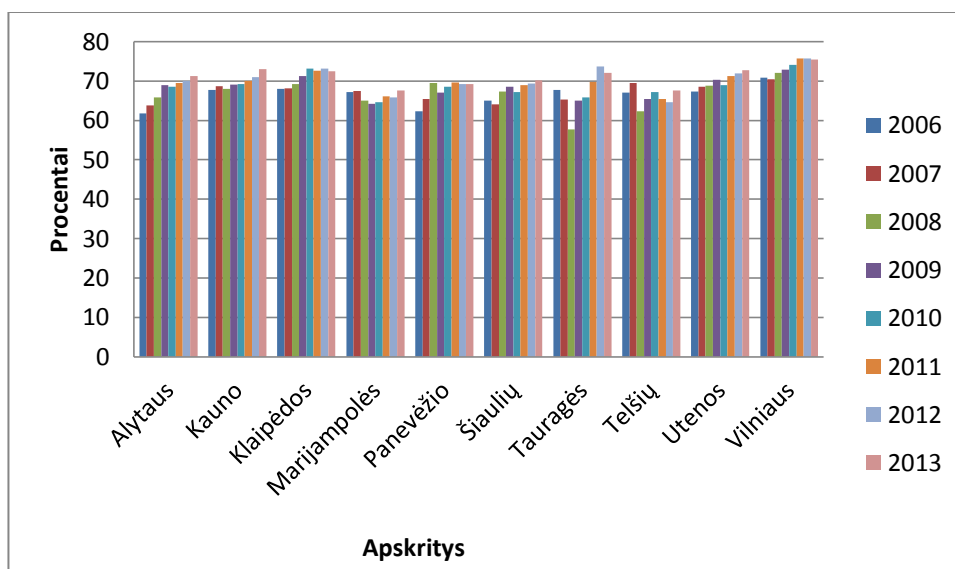
Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Nagrinėjant jaunimo (15 – 24) metų amžiaus grupės darbo jėgos aktyvumo lygio pasiskirstymą pagal jaunuolių lytį imant aštuonerių metų duomenis, matyti, kad jaunimo darbo jėgos aktyvumo lygis daug mažesnis lyginant jį su (15 – 64) metų amžiaus grupės darbo jėgos aktyvumo lygiu. 2006 metais šis rodiklis vyrų tarpe siekė 29.3 procentus, tuo tarpu jaunų moterų darbo jėgos aktyvumo lygis buvo mažesnis 21.1 procentu nei vyrų ir siekė 23.1 procentą. Per pirmąjį darbo jėgos aktyvumo lygio augimo etapą iki 2008 metų, šis rodiklis sumažėjo ir bendrai tarp moterų ir vyrų išaugo 14.1 procentus ir siekė 30 procentų, jaunų vyrų darbo jėgos aktyvumo lygis išaugo 18.4 procentais ir siekė 34.6 procentus, jaunų moterų darbo jėgos aktyvumo lygis išaugo mažiau nei vyrų – 9.5 procentais ir siekė 25.3 procentų lygį. Tačiau tuometinė krizė palietė ir

šià sritį, fiksuotas darbo jėgos aktyvumo lygio mažėjimas, po šio laikotarpio darbo jėgos aktyvumo lygis užfiksuotas 2010 metais siekė 31.3 procentus, moterų – 24.1 procentą. Vėliau atsigavus ekonomikai, ir pradėjus darbo jėgos aktyvumo lygiui augti, iki 2013 metų išaugo 31.5 procentais, iš jų vyrų – 35.8 procentais, moterų – 26 procentų.

Apibendrinant darbo jėgos aktyvumo lygio pasiskirstynà tarp (15 -24) metų amžiaus žmonių pagal lytį, galima teigti, jog jaunų moterų darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklis kur kas žemesnis nei vyrų. Per visà analizuojamà laikotarpį bendras vyrų ir moterų darbo jėgos aktyvumo lygis išaugo 19.8 procentais, iš jų vyrų tarpe – 22.2 procentais, o jaunų moterų – 12.6 procentais. Vyrų tarpe darbo jėgos aktyvumo lygis visà analizuojamà laikotarpį buvo aukštesnis nei moterų ir 2013 metų duomenimis buvo 27.4 procentais aukštesnis nei moterų ir siekė 35.8 procentus.

Analizuojant darbo jėgos aktyvumo lygio pasiskirstymo pagal apskritis situacijà, išryškėja kurie regionai yra silpniausi ir kurie stipriausi. Atlikta analizė parodo, kaip per aštuonerius metus keitėsi to regiono darbo jėgos aktyvumo lygis (žr. 12 pav.).

12 pav. Darbo jėgos aktyvumo lygio (%) pokytis pagal apskritis 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

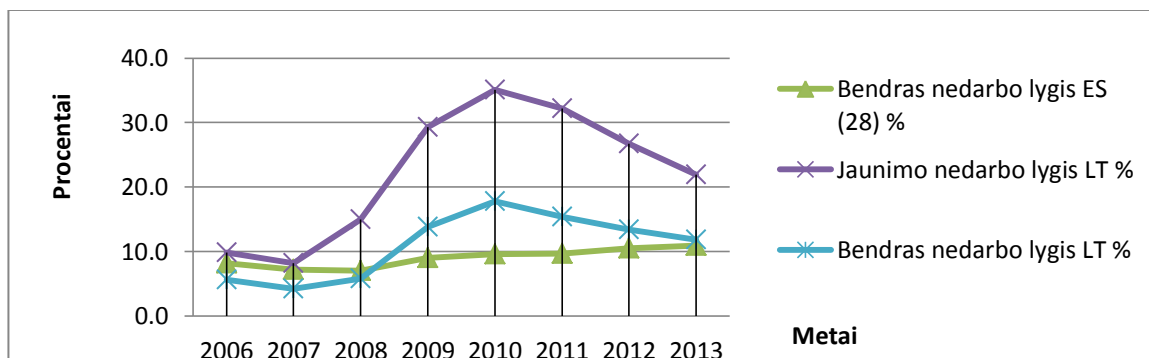
Darbo jėgos aktyvumo lygis rodo, kad padėtis Lietuvos darbo rinkoje gerėja ir vis didesnė visuomenės dalis arba dirba, arba ieško darbo. Per analizuojamà laikotarpį nuo 2006 metų, kai darbo jėgos aktyvumo rodiklis Alytaus ir Panevėžio apskrityse siekė 61.8 ir 62.3 procentus, apskrityse, kuriuose situacija buvo kur kas geresnė, darbo jėgos aktyvumo rodiklis Vilniaus apskrityje buvo 14.6 procentais didesnis nei Alytaus ir siekė 70.8 procentus. Augimas šioje srityje augo visà analizuojamà laikotarpį, didžiausias pokytis užfiksuotas Alytaus apskrityje, dar 2006 metais šioje apskrityje buvo mažiausias darbo jėgos aktyvumo rodiklis, bet iki 2013 metų jis išaugo 15.4 procentais ir iš 61.8 pakilo iki 71.3 procentų. Spartus darbo jėgos aktyvumo rodiklio augimas buvo ir Panevėžio apskrityje, čia augimas buvo 11.1 procentu, rodiklis iš 62.3 procentų išaugo iki

69.2 procentų, tačiau darbo jėgos aktyvumo rodiklis buvo vienas žemiausių apskrityse. Ne tokie staigūs darbo jėgos aktyvumo lygio augimo tempai užfiksuoti ir Kauno, Klaipėdos, Šiaulių ir Vilniaus apskrityse, kur augimas buvo apie 7 procentais. Prasčiausia situacija buvo Marijampolės ir Telšių apskrityse, per analizuojamą laikotarpį darbo užimtumo lygis šiose apskrityse išaugo 0.6 ir 0.7 procentais.

Išanalizavus darbo jėgos aktyvumo rodiklio pokyčius apskrityse galima teigti, kad visuose apskrityse situacija skirtinga. Aukščiausias darbo jėgos aktyvumo lygio taškas užfiksuotas 2012 metais Vilniuje, kuomet jis siekė 75.7 procentus, prasčiausia situacija buvo 2006 metais Alytuje, čia darbo jėgos aktyvumo rodiklis tuomet siekė 61.8 procentus. Labiausiai aktyvumas per analizuojamą laikotarpį išaugo Alytuje ir iš paskutinės dešimtos vietos pagal rodiklio dydį ši apskritis pakilo į penktą vietą. Taigi galima daryti išvadą, kad atsigaunant ekonomikai vis daugiau anksčiau neaktyvių asmenų papildė šalies darbo jėgą – pradėjo aktyviai ieškoti darbo ar net įsidarbino.

Apibendrinant galima teigti, kad per visus analizuojamus metus daugumoje regionų darbo jėgos aktyvumo lygis pradėjo mažėti jau 2007 metais, o 2008 metais pastebimas dar spartesnis mažėjimas. Neigiamos įtakos galėjo turėti visoje šalyje prasidėjusi ekonominė krizė, kuri pablogino dauguma užimtumo rodiklių. Darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklis sumažėjo dėl to, kad dirbantys gyventojai ir bedarbiai tapo neaktyviais gyventojais, kurie neieškojo darbo arba buvo praradę viltį jį surasti. Darbo vietų skaičiaus sumažėjimas lėmė padidėjusią emigraciją į kitas šalis, tai taip pat sumažino darbo aktyvumo lygio rodiklį, nes šalyje sumažėjo darbingo amžiaus gyventojų. Šiuo metu emigracija yra didžiausia problema, nes išvyksta mokslus baigę studentai, kurie yra potencialiausia darbo jėga šalyje

Atlikus užimtumo lygio ir darbo jėgos aktyvumo lygio rodiklių analizes, galima atlikti jaunimo nedarbo lygio situacijos analizę ir išsiaiškinti jaunimo padėtį darbo rinkoje, atlikti nedarbo lygio pokyčių analizę ir išsiaiškinti kaip nedarbo lygis pasiskirsto pagal amžiaus grupes, lytį ir apskritis, kuriuose gyvenama. Norint objektyviai atlikti situacijos analizę buvo pasinaudota 2006 – 2013 metų duomenimis, lyginami Lietuvos ir Europos Sąjungos nedarbo lygio rodikliai (žr. 13 pav.), atlikta tiek (15 -64) metų tiek (15 -24) metų amžiaus žmonių nedarbo lygio analizė.

13 pav. Bendras ir jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje ir ES (28) (%) 2006 – 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Atliekant nedarbo lygio situacijos analizę, analizuojamu laikotarpiu buvo pasirinkti 2006 – 2013 metų duomenys, lyginant Lietuvos ir Europos Sąjungos (28) nedarbo lygį matyti, kad nedarbo lygis Lietuvoje per visą analizuojamą laikotarpį buvo aukštesnis nei vidutinis nedarbo lygis Europos Sąjungoje, tačiau kalbant apie jaunimo nedarbo lygį, tai galima teigti, kad šis buvo dukart didesnis nei vidutinis Lietuvos nedarbo lygis. Situaciją stebint jau nuo 2006 metų matyti, kad iki pat 2008 metų, kol pasaulio neužklupo ekonomikos krizė nedarbo lygis tie Europos Sąjungoje tiek Lietuvoje taip pat ir jaunimo tarpe mažėjo. Jau per pirmąjį etapą iki 2008 metų nedarbo lygis Europos Sąjungoje sumažėjo nuo 8.2 procentų iki 7.0 procentų, tuo tarpu Lietuvoje nedarbo lygis siekė 5.6 procentus ir buvo 31.7 procentais mažesnis nei vidutinis Europos Sąjungos nedarbo lygis, tačiau 2007 metais šis rodiklis Lietuvoje sumažėjo 25 procentais ir siekė 4.2 procentus. Kalbant apie jaunimo padėtį, matyti, kad šiai gyventojų grupei situacija buvo kur kas prastesnė, kadangi 2007 metais jaunimo nedarbo lygis buvo dukart didesnis už bendrą nedarbo lygį ir siekė 8.2 procentus.

Jau nuo 2008 metų, kuomet ir Europos Sąjungoje ir Lietuvoje nedarbo lygis pradėjo sparčiai augti, situacija pablogėjo ir jaunimo tarpe, didžiausias nedarbo lygis Europos Sąjungoje užfiksuotas 2013 metais kuomet siekė 10.9 procentus, tuo tarpu prasčiausia situacija Lietuvoje buvo 2010 metais ir čia nedarbo vidutinis lygis pasiekė 17.8 procentus, lyginant su mažiausiu nedarbo lygiu Lietuvoje pokytis buvo daugiau nei trys šimtai procentų didesnis, tačiau žvilgtelėjus į jaunimo situaciją, matyti, kad šios amžiaus grupės žmonių tarpe didžiausias nedarbo lygis užfiksuotas 2010 metais, kuomet siekė net 35.1 procentą, o lyginant jį su mažiausiu jaunimo nedarbo lygiu išaugo daugiau nei triskart, o lyginant jaunimo nedarbo lygį su vidutiniu Lietuvos nedarbo lygiu matyti, kad jaunimo nedarbo lygis didesnis už bendrą – 97.2 procentais.

Apibendrinant jaunimo nedarbo lygio analizę tarp Lietuvos vidutinio nedarbo lygio, jaunimo nedarbo lygio ir Europos Sąjungos (28) šalių vidutinio nedarbo lygio, galima daryti išvadą, kad per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis Lietuvoje buvo kur kas didesnis nei vidutinis Europos Sąjungoje. Kalbant apie jaunimo situaciją, matyti, kad jaunimo situacija kur kas prastesnė nei vidurkis. Europos Sąjungoje vidutinis nedarbo lygis nuo 2006 metų iki 2013 metų išaugo 32.9 procentais ir padidėjo iki 10.9 procentų, tuo tarpu Lietuvoje vidutinis nedarbo lygis per analizuojamą laikotarpį išaugo 110.7 procentais ir iš 5.6 procentų padidėjo iki 11.8 procentų ribos. Kalbant apie jaunimą matyti, kad nuo 2011 metų jaunimo situacija gerėja nors nedarbo lygis ir išlieka aukštas, per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis jaunimo tarpe išaugo 123.5 procentais ir iš 9.8 procentų pakilo iki 21.9 procentų, tačiau lyginant 2013 metus ir 2010 metus kuomet nedarbo lygis jaunimo tarpe buvo aukščiausias matyti, jog rodiklis sumažėjo 37.6 procentais. Kaip teigiama nutarime, dėl užimtumo didinimo 2014 – 2020 metų programoje, dėl nepakankamų profesinių įgūdžių ir darbo patirties stokos jaunimas (15–24 metų) yra

pažeidžiamiausia grupė, susidurianti su integracijos į darbo rinką problemomis. Pastaruosius kelerius metus jaunimo nedarbas Lietuvoje buvo vienas didžiausių Europos Sąjungoje

Analizuojant Lietuvos Statistikos Departamento duomenis, ir apdorojus duomenis remiantis SPSS programa, apskaičiuojamas skaitinės charakteristikos vidutiniam jaunimo nedarbui, didžiausiam nedarbui. Gauti rezultatai pavaizduojami (žr. 1 lentelę 6 PRIEDAS).

Kaip matyti, iš pateiktų duomenų jaunimo nedarbo lygis šalyje vyrauja kur kas didesnis už bendrą nedarbo lygį. Tačiau nors ir turi mažėjimo tendenciją, tačiau praėjus 7 metams vis dar nepasiekė 2007 metų ribos, kuomet per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis tiek bendras šalies tiek jaunimo buvo mažiausias. Nedarbo lygis keitėsi ne tik Lietuvoje bet ir visuose Europos Sąjungos šalyse (žr. 1 lentelę 7 PRIEDAS).

Pagal oficialius Europos statistikos departamento duomenis lyginant 2006 – 2013 metų duomenis didžiausias bendras nedarbo lygis 2006 metais buvo Lenkijoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje, šiose valstybėse tais metais bendras nedarbo lygis buvo viršijęs 10 procentų ribą, tuo tarpu Lietuvoje tuo metu nedarbo lygis buvo perpus mažesnis ir siekė 5,1 procentą, panašus nedarbo lygis vyravo Estijoje, Latvijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Situacija keičiasi kasmet, tad jau 2008 metais didžiausias nedarbo lygis iš Europos Sąjungos šalių buvo Ispanijoje ir siekė 11,2 procentus, kuomet dar 2006 metais šios šalies nedarbo lygis buvo 8,3 procentai, tačiau Vokietijos, Lenkijos ir Prancūzijos rodikliai pagerėjo ir atitinkamai buvo 8,0 procentai 5,9 ir 8,3 procentai, tuo metu Lietuva turėjo išaugusį nedarbo lygį, kuris siekė 6,2 procentus ir turėjo tolimesnę nedarbo lygio svyravimų tendenciją. Matyti, kad didžiausias bendras nedarbo lygis Europoje užfiksuotas 2013 metais Graikijos ir Ispanijos valstybėse, čia nedarbo lygis siekė 29,0 procentus ir 25,7 procentus, kai tuo tarpu Lietuvoje 2013 metais jis siekė 9,7 procentus. Nedarbo lygis valstybėse nėra pastovus, nes didelę įtaką daro žmonių migracija, taip pat ekonominė šalies būklė.

Kalbant apie Lietuvą ir kaimynines šalis matyti, kad 15-64 metų amžiaus grupės žmonių nedarbo lygis visuose trijose šalyse analizuojamu laikotarpiu skyrėsi.

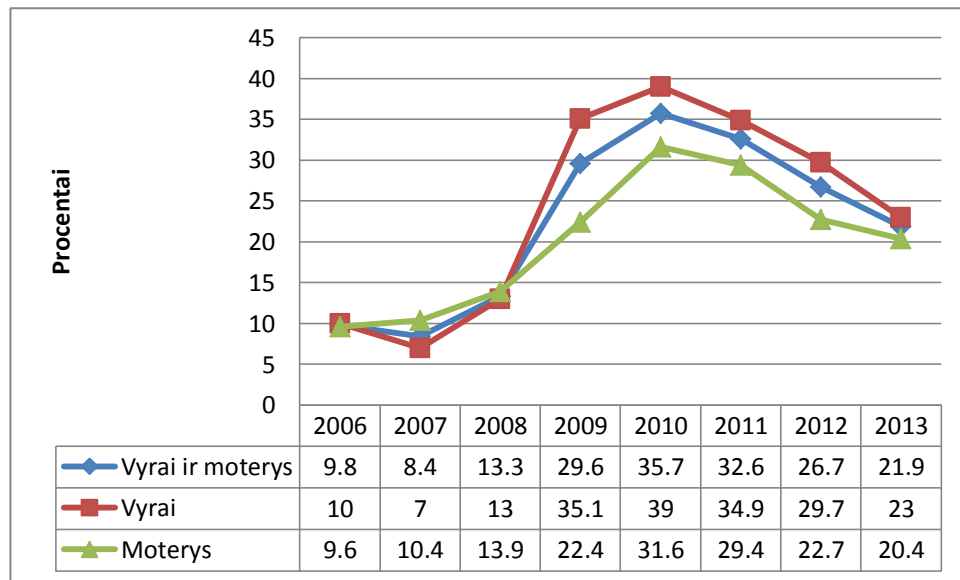
2010 metais nedarbo lygis Lietuvoje ir Estijoje buvo labai panašūs ir skyrėsi vos 0.1 procentiniu punktu, tuo tarpu Latvijoje tuo metu nedarbo lygis buvo didesnis ir siekė 18.5 procentus, ne ką geresnė situacija buvo ir 2011 metais, tik Estijoje nedarbo lygis ženkliai sumažėjo ir vietoj 16.1 procento sumažėjo iki 11.5 procentų, o Lietuvoje nedarbas nors ir mažėjo, tačiau ne taip ženkliai, pokytis per metus siekė 2.1 procentinius punktus, tačiau Latvijoje situacija 2011 metais vyravo blogesnė nei Lietuvoje ar Estijoje, čia analizuojamu laikotarpiu nedarbo lygis nors ir sumažėjo 2 procentiniais punktais, tačiau išliko aukščiausias ir siekė 16.5 procentus. Nors 2012 metais nedarbo lygis sėkmingai ir toliau mažėjo Lietuvoje ir Estijoje, tačiau Latvijoje jis priešingai padidėjo. Estijoje nedarbo lygis per metus sumažėjo iki 8.8 procentinių punktų, Lietuvoje sumažėjo iki 12.8 procentų, Latvijoje išaugo iki 17 procentų. Per visą analizuojamą laikotarpį matyti, kad

Latvijoje nedarbo lygis kur kas didesnis nei Lietuvoje ar Estijoje, tuo tarpu Lietuvoje ir Estijoje rodikliai panašūs. Tai rodo, ir 2013 metų rodikliai, kurie sumažėjo ir Estijoje siekė 8 procentus, Lietuvoje didesnis nedarbo lygis 9.7 procentais, o Latvijoje didžiausias ir sumažėjo per visą analizuojamą laikotarpį iki mažiausio lygio, kuris buvo 14.2 procentai. Per ketverių metų laikotarpį Estijoje nedarbo lygis sumažėjo 8.1 procentinio punkto, Lietuvoje sumažėjo 6.5 procentinio punkto, o Latvijoje nedarbo lygio mažėjimas nebuvo toks ženklus ir sumažėjo 4.3 procentinio punkto.

Kalbant apie jaunimo nedarbą Europos Sąjungos šalyse (žr. 1 lentelę 8 PRIEDAS), ir jo kitimą, matyti, kad didžiausias jaunimo nedarbo lygis 2006 metais užfiksuotas Lenkijoje ir tuo metu siekė 32,4 procentus, kuomet Lietuvoje tuo pat metu nedarbas, (anot Lietuvos statistikos departamento, kadangi Europos statistikos departamente duomenys apie šį laikotarpį nepateikti), jaunimo tarpe siekė 9,8 procentus, kuomet kaimyninėse Baltijos šalyse: Latvijoje buvo 8,3 procentai, o Estijoje 26,7 procentai. Jaunimo nedarbo lygis – nepastovus, tad matyti, jog 2007 metais vienuose šalyse jis mažėjo, tačiau kituose didėjo. Tačiau jau nuo 2008 metų matyti, kad didelėje dalyje šalių nedarbo lygis jaunimo tarpe turėjo didėjimo tendenciją, labiausiai nedarbo lygis padidėjo Estijoje, Ispanijoje, Latvijoje, atitinkamai padidėjimas buvo 53,6 procentai, 41,9 ir 36,6 procentai, tuo tarpu Lietuvos nedarbo lygis jaunimo tarpe buvo 31,2 procentai, tai ir buvo didžiausias jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu.

Analizuojamu laikotarpiu jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje ir kaimyninėse šalyse, ženkliai skyrėsi tarpusavyje. Kaip matyti iš pateiktų Europos Statistikos duomenų, 2010 metais nedarbo lygis jaunimo tarpe Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje labai skyrėsi. Pats didžiausias nedarbo lygis buvo Estijoje ir siekė 53.6 procentus, tuo tarpu latvijoje 36.6 procentus, o Lietuvoje jaunimo nedarbo lygio rodiklis buvo mažiausias iš lyginamų šalių ir siekė 31.2 procentus. Jau 2011 metais matyti, nedarbo lygio jaunimo tarpe mažėjimo tendencija, per metus Estijoje nedarbo lygis sumažėjo 11.5 procentiniais punktais, Latvijoje nedarbo lygi jaunimo tarpe sumažėjo 7.8 procentinio punkto, o Lietuvoje 5.3 procentinio punkto, nepaisant to Estijoje nedarbo lygis jaunimo gretose išliko didžiausias, Lietuvoje mažiausias. 2012 ir 2013 metais, nedarbo lygis visuose trijose šalyse mažėjo, tačiau Estijoje mažėjimas buvo ženklesnis ir Estija turėjusi didžiausią nedarbo lygį 2010, 2011 metais dabar jį sumažino 33.4 procentiniais punktais ir siekė 20.2 procentus, tuo tarpu Latvija per analizuojamą laikotarpį jaunimo nedarbą sumažino 10.8 procentinio punkto, ir siekė 25.8 procentus, kalbant apie Lietuvą, nedarbo lygis jaunimo tarpe per ketverius metus sumažėjo 14.2 procentinio punkto ir siekia 17.0 procentų, Lietuvoje jaunimo nedarbo lygis išliko mažiausias.

Jaunimo nedarbo lygį kiekvienoje šalyje galima skirstyti į moterų nedarbo lygį ir vyrų nedarbo lygį, kuris skiriasi. Pagal sudarytą lentelę (žr. 1 lentelę 3 PRIEDAS) matyti, jog vyrų nedarbo lygis yra gerokai didesnis nei moterų nedarbo lygis.

14 pav. Jaunimo nedarbo lygio pasiskirstymas pagal lytį Lietuvoje (%)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Analizuojant jaunimo nedarbo buvo atlikta jaunimo nedarbo lygio pasiskirstymo pagal lytį analizė. Analizuojant aštuonerių metų laikotarpį matyti, kad nedarbas jaunimo tarpe – nepastovaus dydžio. Analizę pradėjus nuo 2006 metų matyti, jog jaunimo nedarbas Lietuvoje buvo 9.8 procentai, tuo tarpu jaunų vyrų nedarbo lygis buvo 2 procentais didesnis nei vidutinis, kalbant apie jaunų moterų padėtį 2006 metais nedarbo lygis buvo 9.6 procentai ir tai 2 procentais mažesnis nei vidutinis ir 4 procentais mažesnis nei jaunų vyrų nedarbo lygis. 2007 metais per patį ekonomikos pakilimą nedarbo lygis jaunimo tarpe sumažėjo iki 8.4 procentų, jaunų vyrų tarpe buvo užfiksuotas mažiausias nedarbo lygis, kuris siekė 7 procentus ir buvo 16.6 procentais mažesnis už bendrą, išaugus jaunų moterų nedarbo lygiui iki 10.4 procentų, nuo vyrų nedarbo lygio rodiklį skyrė 32.7 procentai, kai tuo tarpu vidutinis nedarbo lygis buvo 8.4 procentai ir buvo 14.3 procentais mažesnis už praėjusių metų.

Jau anksčiau buvo minėta, kad Lietuvoje nedarbo lygis nuo 2008 metų ženkliai išaugęs, iš pateiktų duomenų matyti, kad iki 2010 metų kuomet buvo užfiksuotas šis rodiklis aukščiausiam taške vidutinis jaunimo nedarbo lygis išaugo 325 procentais ir siekė 35.7 procentus, tuo tarpu jaunų vyrų nedarbo lygis išaugo 457.1 procentu ir iš 7 procentų išaugi iki 39 procentų, kalbant apie jaunas moteris iki 24 metų užfiksuota, kad nedarbo lygis išaugo 202.9 procentais ir iš 10.4 procentų išaugo iki 31.6 procentų. Jaunų vyrų nedarbo lygis išliko aukštesnis nei moterų 18.9 procentais.

Apibendrinant jaunimo nedarbo lygį pagal lytį, galima teigti, kad iki 2010 metų nedarbo lygis jaunų vyrų tarpe buvo didesnis nei to paties amžiaus moterų, tačiau nuo 2009 metų situacija iš esmės pasikeitė ir jaunų moterų nedarbo lygis iki 2013 metų išliko mažesnis nei jaunų vyrų. Per visą analizuojamą laikotarpį vidutinis nedarbo lygis jaunimo tarpe išaugo 123.5 procentais, jaunų vyrų nedarbo lygis išaugo 130 procentų ir siekė 23 procentus, moterų nedarbo lygis padidėjo 112.5

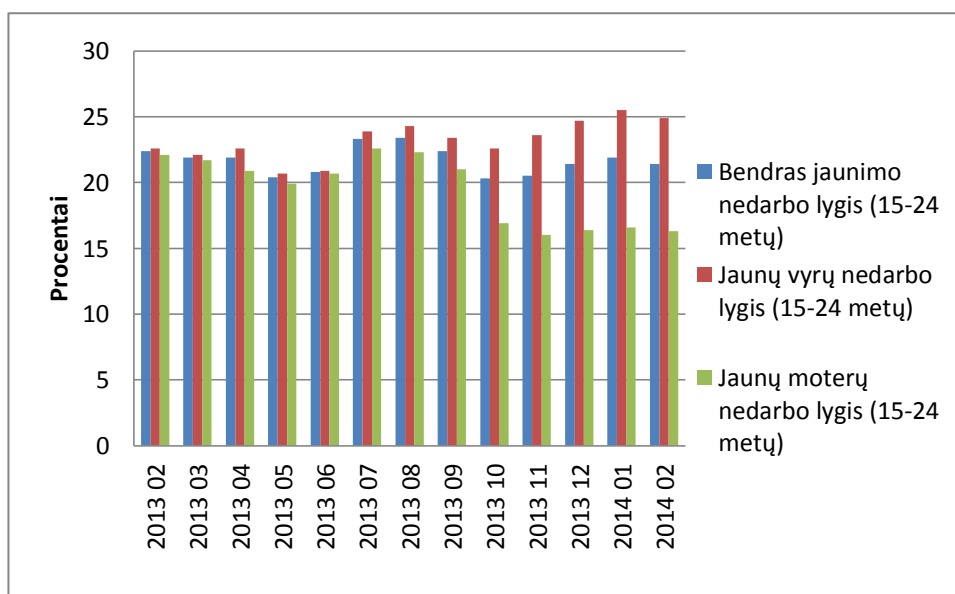
procentais ir siekė 20.4 procentus bei buvo 11.3 procentais mažesnis nei vyrų. 2010 metais iki daugiau nei 35 procentų išaugęs jaunimo nedarbas, jau kurį laiką stipriai mažėja, Per pastaruosius trejus metus jaunimo užimtumas išaugo beveik 30 proc. ir buvo pagrindinis veiksnys, lėmęs spartų jaunimo nedarbo mažėjimą. Tiesa, neretai profesines mokyklas ar net universitetus baigę jaunuoliai neturi darbui reikalingų žinių ir įgūdžių, darbdaviams tenka juos iš naujo apmokyti, todėl įmonės nėra linkusios samdyti „naujai iškeptų“ specialistų. Siekiant padidinti jaunų žmonių įsidarbinimo galimybes būtina skatinti glaudesnę darbdavių ir mokslo įstaigų bendradarbiavimą. Lygiagrečiojo profesinio rengimo, kuris veikia Vokietijoje ir kurį kitąmet jau planuojama pradėti taikyti kaimyninėje Latvijoje, ar panašios sistemos įgyvendinimas Lietuvoje užtikrintų geresnę darbuotojų profesinį parengimą ir jų žinių bei įgūdžių atitikimą rinkos poreikiams.

Jaunimo nedarbo lygis niekada nebūna pastovus, kadangi nedarbo lygį jaunimo tarpe lemia daug veiksčių, vienas iš tokių – sezonų įtaka, tad norint žinoti šiandieninę situaciją esančią Lietuvoje, statistikos departamentas pateikia nuolat atnaujinamus duomenis apie esančią situaciją (žr. 15 paveikslą).

Pateiktoje diagramoje matyti kokia situacija buvo Lietuvoje 2013 metais ir 2014 metų pirmaisiais mėnesiais. Kaip matyti iš pateiktos diagramos jaunimo nedarbo lygis 2013 metų vasario mėnesį siekė 22.4 procentus lyginant su 2014 metų vasario mėnesiu kuomet jaunimo nedarbo lygis buvo 21.4 procentai tai jaunimo nedarbo lygis padidėjo vienu procentu. Didžiausias nedarbo lygis buvo liepos ir rugpjūčio mėnesiais, jis siekė 23.3 ir 23.4 procentus, kaip nurodoma Lietuvos Statistikos Departamento tam įtaką padarė mokslus pabaigę studentai, kurie įstojo į darbo biržą. Dėl sezonų įtakos didelis nedarbo lygis būna ir žiemą, tai paaiškina, jog tuo metų laiku sumažėja darbų, daug jaunų žmonių žiemai lieka be darbo, prieš tai dirbę sezoninį darbą. Tačiau sezonai daro skirtingą įtaką darbo susiradimui skirtingos lyties atstovams (žr. 8 paveikslą), atkirai nagrinėjant jaunų moterų ir jaunų vyrų iki 24 metų amžiaus nedarbo lygį, matyti, jog jaunų vyrų nedarbo lygis visus mėnesius imtinai nuo 2013 metų vasario iki 2014 metų vasario, buvo didesnis nei moterų. Jeigu moterų nedarbo lygis 2013 metų vasarį siekė 22.1 procentus, tai jau 2014 metų vasarį jis sumažėjo ir sudarė 16.3 procentus, taigi matyti, jog per metus moterų nedarbo lygis sumažėjo 5.8 procentinio punkto.

Sezonams darant įtaką jaunimo nedarbo lygiui, tikslinga išanalizuoti, kuriai lyčiai vyrų ar moterų sezonai daro didenę įtaką, jau buvo minėta, kad jaunų moterų nedarbo lygis kur kas žemesnis nei jaunų vyrų, tad kokią įtaką tam daro sezonai (žr. 15 pav.).

Tuo tarpu stebint jaunų vyrų nedarbo lygio pasiskirstymą pagal lytį per metus, matyti, kad 2013 metų nedarbo lygis siekė 22.6 procentus, o jau 2014 metų vasarį padidėjo iki 24.9 procento. Apskaičiavus matyti, kad per metus vyrų iki 24 metų nedarbo lygis išaugo 10.2 procentais.

15 pav. Jaunų vyrų ir moterų nedarbo lygio pokyčiai stebint sezonų įtaką (%)

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Per tą patį nagrinėjamą vienerių metų laikotarpį jaunų moterų iki 24 metų amžiaus nedarbo lygis sumažėjo 26.2 procentais. galime daryti išvadą, jog nedarbo lygis jaunų vyrų tarpe yra didesnis nei to paties amžiaus moterų grupėje.

2.4 Jaunimo nedarbo lygio klasterizacija pagal apskritis

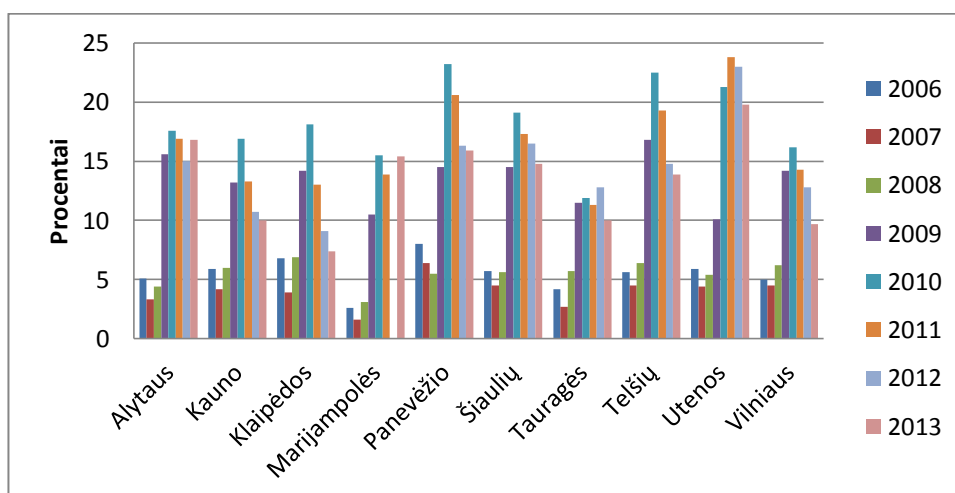
Prieš atliekant jaunimo nedarbo lygio klasterinę analizę pagal apskritis, išanalizuotas vidutinis (15 – 64) metų amžiaus žmonių nedarbo lygis pagal apskritis (žr. 14 pav.), analizės metu nustatyta, kad nedarbo lygis visuose apskrityse kito nevienodais tempais, vienuose apskrityse nedarbo lygis laikėsi aukštesnis nei kituose, tai lėmė tiek ekonominės tiek socialinės apskričių padėtys.

Nagrinėjant vidutinį nedarbo lygį Lietuvos apskrityse matyti, kad didžiausias nedarbo lygis 2006 metais buvo Panevėžio apskrityje kur nedarbo lygis siekė 8 procentus, taip pat Klaipėdos apskrityje – 6.8 procentai, tuo tarpu geriausia situacija nedarbo lygio atžvilgiu buvo Marijampolės ir Tauragės apskrityse, čia nedarbo lygis atitinkamai buvo 2.6 ir 4.2 procentai, lyginant su didžiausiu nedarbo lygiu Marijampolėje nedarbo lygis buvo dukart mažesnis nei Panevėžyje.

Iki pat 2008 metų Lietuvos ekonomikai augant atitinkamai nedarbo lygis šalyje mažėjo, tačiau jau 2009 – 2010 nedarbo lygis ženkliai išaugo, per visą analizuojamą laikotarpį buvo užfiksuotas didžiausias nedarbo lygis, kuris buvo Panevėžio apskrityje ir siekė 23.2 procentus, taip pat ir Telšių apskrityje – 22.5 procentai.

Per 2006 – 2010 metų laikotarpį nedarbo lygis labiausiai išaugo: Marijampolės ir Telšių apskrityje, rodiklis išaugo Marijampolėje išaugo net 500 procentų, o Telšiuose 300 procentų. Mažiausiai nedarbo lygis per tą patį laikotarpį išaugo Klaipėdos ir Tauragės apskrityse, Klaipėdoje išaugo 166.2 procentais, o Tauragėje – 183.3 procentais, šioje apskrityje buvo fiksuotas mažiausias

nedarbo lygis apskrityse, kuris siekė 11.9 procentus, kai tuo tarpu didžiausias nedarbo lygis buvo 23.2 procentai – Panevėžyje.

16 Pav. Vidutinis (15 – 64) metų amžiaus žmonių nedarbo lygis pagal apskritis (%)

Šaltinis: Sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

Nuo 2010 metų Lietuvoje išaugus užimtumo rodikliui, nedarbo lygis visuose apskrityse pradėjo mažėti, labiausiai nedarbo lygis sumažėjo Klaipėdos apskrityje, kur mažėjimas buvo 59.1 procentai, taip pat Kauno apskrityje – 40.8 procentai, mažiausias nedarbo lygio sumažėjo fiksuotas Marijampolės apskrityje kur per 2010 – 2013 metų laikotarpį nedarbo lygis sumažėjo vos 0.6 procento, taip pat Alytaus apskrityje, čia nedarbo lygis sumažėjo 4.5 procentais ir siekė 16.8 procentus.

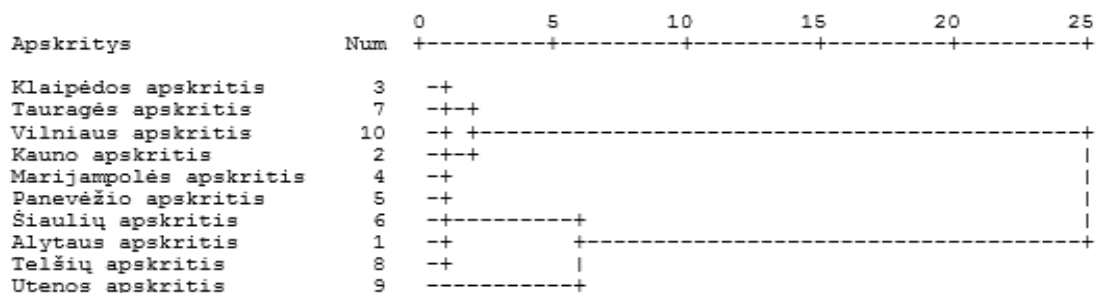
Apibendrinant vidutinį nedarbo lygį pagal apskritis, galima teigti, kad per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis labiausiai išaugo Marijampolės, Utenos ir Alytaus apskrityse. Mažiausiai nedarbo lygis augo Klaipėdos ir Vilniaus apskrityse. Iš dalies tai lėmė darbo jėgos aktyvumo lygio bei užimtumo lygio pasiskirstymas apskrityse, taip pat regioninė politika apskrityse.

Vertinant jaunimo situaciją darbo rinkoje, norint objektyviai atlikti jaunimo nedarbo lygio situacijos analizę apskrityse buvo pasirinkta atlikti klasterinę analizę su 2011 – 2013 metų duomenimis, kadangi nuo 2011 metų ekonomikai kylant, galima stebėti realią situaciją.

Klasterine analize vadinama didelė įvairovė skaitinių duomenų analizės metodų, skirtų objektų grupėms arba klasteriams, kurie yra homogeniniai ir skirtingi, nustatyti ir išaiškinti. Šios analizės metu bus klasterizuojamos apskritys jaunimo nedarbo lygį (15 – 24 metų).

(1 lentelėje 9 PRIEDE) yra pateikiamos 2011 – 2013 metų jaunimo nedarbo lygis pagal administracinę teritoriją. Norint nustatyti, kurios administracinės teritorijos panašios pagal jaunimo nedarbo lygį buvo atlikta 2011, 2012, 2013 metų klasterinė analizė remiantis 1 lentele. Kadangi jaunimo nedarbo lygio duomenys 2011 metais svyravo nuo 22,5 proc. iki 53 proc., 2012 metais svyravo nuo 18,4 proc. iki 43,6 proc., 2013 metais svyravo nuo 13 proc. iki 38,5 proc., tai apskritys bus klasterizuojamos į penkis klasterius, norint pasiekti didžiausią panašumą tarp apskričių.

Taikant penkių klasterių modelį, 2011 metais Lietuvoje buvo galima išskirti šiuos administracinių teritorijų klasterius pagal jaunimo nedarbo lygį (žr. 17 pav.).

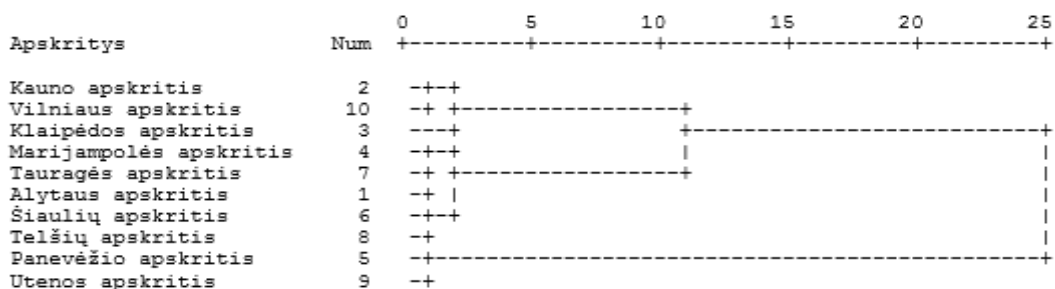
17 pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2011 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamentą

Klasteris: Kauno ir Marijampolės apskritis sudaro mažiausią klasterį. Jame jaunimo nedarbo lygis svyravo nuo 22,5 proc. iki 24,3 proc.

1. Klasteris: Šį klasterį sudaro Klaipėdos, Tauragės ir Vilniaus apskritis. Šios grupės jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 28,4 proc. iki 28,9 proc.
2. Klasteris: Panevėžio ir Šiaulių apskrityse jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 41,9 proc. iki 42,4 proc.
3. Klasteris: Alytaus ir Telšių apskričių jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 44,6 proc. iki 47 proc.
4. Klasteris: Utenos apskritis sudaro paskutinį ir didžiausią klasterį. Jame jaunimo nedarbo lygis siekia 53 proc.

Taikant penkių klasterių modelį, 2012 metais Lietuvoje buvo galima išskirti šiuos administracinių teritorijų klasterius pagal jaunimo nedarbo lygį (18 pav.).

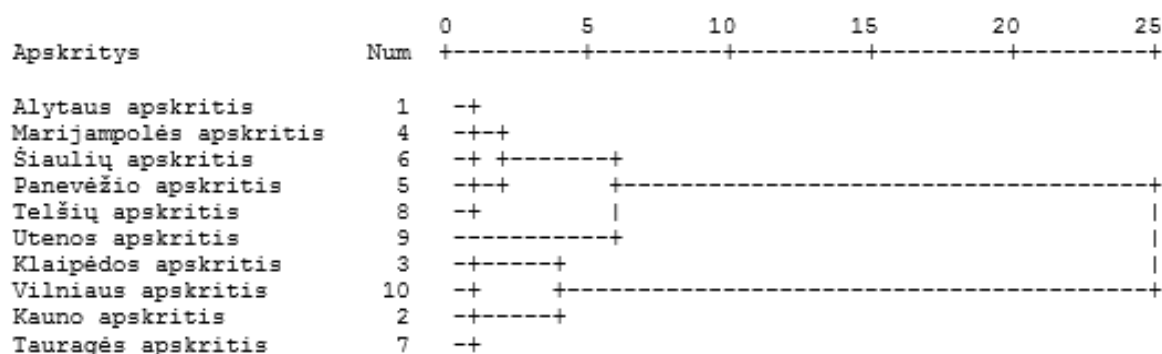
18 pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2012 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos statistikos departamentą

1. Klasteris: Klaipėdos apskritis sudaro mažiausią klasterį. Jame jaunimo nedarbo lygis yra 18,4 proc.
2. Klasteris: Šį klasterį sudaro Kauno ir Vilniaus apskritis. Šios grupės jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 22,3 proc. iki 22,9 proc.

3. Klasteris: Alytaus, Šiaulių ir Telšių apskrityse jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 27,7 proc. iki 30,8 proc.
4. Klasteris: Marijampolės ir Tauragės apskričių jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 32,5 proc. iki 34,1 proc.
5. Klasteris: Panevėžio ir Utenos apskritys sudaro didžiausią klasterį, kuriame jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 40,9 proc. iki 43,6 proc.

Taikant penkių klasterių modelį, 2013 metais Lietuvoje buvo galima išskirti šiuos administracinių teritorijų klasterius pagal jaunimo nedarbo lygį (žr. 19 pav.).

19 pav. Jaunimo nedarbo lygio dendograma 2013 metais

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Statistikos Departamentą

1. Klasteris: Klaipėdos ir Vilniaus apskritis sudaro mažiausią klasterį. Jame jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 13 proc. iki 13,9 proc.
2. Klasteris: Kauno ir Tauragės apskritys sudaro antrą grupę. Šios grupės jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 19,2 proc. iki 20,6 proc.
3. Klasteris: Panevėžio ir Telšių apskrityse jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 27,6 proc. iki 29,3 proc.
4. Klasteris: Alytaus, Marijampolės ir Šiaulių apskričių jaunimo nedarbo lygis svyruoja nuo 32,2 proc. iki 34 proc.
5. Klasteris: Utenos apskritis sudaro paskutinį ir didžiausią klasterį. Jame jaunimo nedarbo lygis siekia 38,5 proc.

Vertinant jaunimo nedarbo lygio 2011, 2012 ir 2013 metų klasterinės analizės rezultatus Utenos apskrities jaunimo nedarbo lygis kito mažai, tačiau visai trimis analizuojamais laikotarpiais išliko kaip didžiausias penktas klasteris. Kauno apskritis 2011 metais buvo pirmame – mažiausiame klasteryje, tačiau 2012 metais pakilo į antrą klasterį. 2013 metais išliko antrame klasteryje. Klaipėdos apskritis 2011 metais pagal jaunimo nedarbo lygį buvo antrame klasteryje, o 2012 ir 2013 metais jaunimo nedarbo lygis sumažėjo ir išliko pirmame klasteryje. Alytaus apskrityje jaunimo nedarbo lygis 2011 ir 2013 metais buvo didesnis nei lyginant su 2012 metais. 2012 metais

Alytaus apskritis buvo trečiame klasteryje, o 2011 ir 2013 metais – ketvirtame klasteryje. Marijampolės apskrityje jaunimo nedarbo lygis 2011 metais buvo vienas iš mažiausių apskrityje, todėl buvo priskirtas pirmam klasteriui, o jau vėlesniais laikotarpiais jaunimo nedarbo lygis kilo ir ši apskritis buvo priskirta ketvirtam klasteriui. Panevėžio apskrityje jaunimo nedarbo lygis 2011 metais ir 2013 metais užėmė trečią klasterį, o 2012 metais stipriai pakilo ir kartu su Utenos apskritimi užėmė penktą – didžiausią klasterį. Nors Šiaulių apskrityje jaunimo nedarbo lygis tiek 2011, tiek 2012 metais skyrėsi, tačiau išliko tas pats trečias klasteris, o jau 2013 metais Šiaulių apskritis užėmė trečią klasterį. Tauragės apskrityje jaunimo nedarbo lygis labiausiai išsiskyrė 2012 metais, lyginant su 2011 ir 2013 metais, nes pakilo iš antro klasterio į ketvirtą. Telšių apskrityje 2012 ir 2013 metais jaunimo nedarbo lygis sumažėjo, lyginant su 2011 metais, ir iš ketvirto klasterio perėjo į trečiąjį. O Vilniaus apskrityje jaunimo nedarbo lygis 2013 metais sumažėjo, lyginant su 2011 ir 2012 metais, ir iš antro klasterio perėjo į mažiausiąjį pirmąjį klasterį.

Atlikus jaunimo nedarbo lygio 2011 – 2013 metų klasterinę analizę pagal administracinę teritoriją, nustatyta, jog Utenos apskrities jaunimo nedarbo lygis didžiausias ir per visus analizuojamus laikotarpius išliko tame pačiame penktame klasteryje. Kauno ir Marijampolės apskrityse jaunimo nedarbo lygis kilo atitinkamai į antrą ir ketvirtą klasterį iš pirmojo nuo 2012 metų ir išliko tame pačiame klasteryje ir 2013 metais. O Šiaulių apskrities jaunimo nedarbo lygis padidėjo tik 2013 metais, pakilo iš trečio į ketvirtą klasterį. Klaipėdos, Telšių ir Vilniaus apskrityse jaunimo nedarbo lygis sumažėjo per vieną klasterį nuo 2012 metų, išskyrus Vilniaus apskritį, kur sumažėjimas buvo tik 2013 metais. Panevėžio ir Tauragės apskrityse jaunimo nedarbo lygis 2012 metais šoktelėjo per du klasterius atitinkamai į penktą ir į ketvirtą, lyginant su 2011 ir 2013 metais. O Alytaus apskrityje tik 2012 metais jaunimo nedarbo lygis sumažėjo per vieną klasterį.

3. JAUNIMO NEDARBO LYGIO KITIMO PROGNOZĖS IR PERSPEKTYVOS

Atlikus jaunimo užimtumo ir nedarbo situacijos analizę, remiantis Lietuvos ir užsienio ekspertų prognozėmis buvo sudaryta lentelė (žr. 10 lentelę), kurioje pateikiamos oficialios bankų ir ministerijų prognozės, padėsiančios įsivaizduoti ateities situaciją, kokį nedarbo lygį, užimtumą prognozuoja ekspertai.

10 lentelė

Nedarbo lygio ir užimtumo prognozės

Nedarbo ir užimtumo prognozės Lietuvai						
	2012	2013	2014	2015	2016	Prognozę pateikė
Sezoniškai išlygintas nedarbo lygis, %	13,0	11,2	11,0	10,0	9,5	Dnb bankas
Nedarbo lygis	13,2	11,2	9,8	8,8	–	Nordea bankas
Nedarbo lygis (vidutinis metinis; %, palyginti su darbo jėga)	–	–	10,6	9,7	9,7	LR centrinis bankas
Nedarbo lygis*, proc. (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžimą)	–	–	9,6	9,9	9,1	LR finansų ministerija
Užimti gyventojai, tūkst. asmenų (pagal gyventojų užimtumo tyrimo apibrėžimą)	–	–	–	0,6	0,6	LR finansų ministerija
Užimtųjų skaičius (% pokytis per metus)	–	–	1,9	0,6	0,5	LR centrinis bankas

Šaltinis: sudaryta autorės pagal pateiktus oficialius institucijų duomenis

Atlikus jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizę, buvo nustatyta, kad nedarbo lygis yra ypač visuomeninė aktuali problema. Stiprėjanti šalies ekonomika, tiesiogiai veikia ne tik užimtumo lygį, bet ir patį nedarbo lygį. Išanalizavus bankų, ministerijų ir Europos komisijos sudarytas prognozes dėl nedarbo lygio ir užimtumo, matyti, kad pateikti duomenys įvairiuose šaltiniuose skirtingi. Sunku nustatyti tikslų pokytį, kadangi nedarbo ir užimtumo lygį lemia daugybė veiksnių, tad jų visų numatyti – neįmanoma. Kalbant apie bendrą nedarbo lygį, kuris per analizuojamą laikotarpį 2013 metais buvo 9.7 procentai, nors DNB ir Nordea bankų prognozės rodė, kad tų pačių metų nedarbo lygis bus kur kas aukštesnis ir sieks 11.2 procentus, kadangi ekonomika ir toliau Lietuvoje sėkmingai auga, tai ir pateikti duomenys rodo, kad ir nedarbo lygis mažės ir jau 2015 metais nedarbo lygio rodiklis bus didesnis nei 9 procentai, tuo tarpu kalbant apie užimtųjų gyventojų skaičių, Lietuvos Respublikos finansų ministerija ir Lietuvos Respublikos centrinis bankas prognozuoja, kad užimtųjų gyventojų skaičius Lietuvoje augs. Lietuvos darbo birža skelbia, kad besitęsiant Rusijos – Ukrainos krizei, labiausiai jos paliestos įmonės gali būti priverstos

mažinti savo darbuotojų skaičių, todėl esant šiam scenarijui per metus įregistruotų bedarbių skaičius gali mažėti šiek tiek mažiau nei buvo planuota.

Europos Komisija prognozuoja, kad vidutinis nedarbo lygis Europos Sąjungos šalyse 2014 m. sudarys 10,3 proc. 2015 m. – 10 proc., 2016 m. – 9,5 procento.

Kalbant apie jaunimo situaciją, Lietuvos teritorinė darbo birža praneša, kad jaunimo nedarbo lygis sparčiai mažėja, kadangi nuo 2014 metų Lietuvoje sėkmingai startavus jaunimo garantijų iniciatyvos veikloms jaunimo nedarbas sparčiai mažėja ir toliau mažės.

Internetinis portalas 1psl.lt ekonomikos skylyje skelbia, kad 2015 metais jaunimo nedarbo lygis kol kas yra 18.2 procentai, kai tuo tarpu 2014 metais tuo pačiu laikotarpiu buvo 20.7 procentai, fiksuojamas jaunimo nedarbo lygio mažėjimo tendencijos dėl augančios ekonomikos ir gyventojų užimtumo augimo.

Analizuojant jaunimo nedarbo lygio prognozes, būtina paminėti, kad oficialus internetinis puslapis „Forecast trading“ skelbia naujausias visų šalių tiek ekonominių tiek socialinių rodiklių prognozes. Naujausios prognozės rodo, kad Europos Sąjungos vidutinis jaunimo nedarbo lygis mažės iki 2016 metų, Lietuvai prognozės taip pat skelbia, kad ir šiemet ir kitą metų jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje mažės (žr. 11 lentelę).

11 lentelė

Jaunimo nedarbo lygio prognozės pagal Forecast				
	5/3/2015	2015	2016	2020
Europos Sąjunga	20.9	20.39	20.37	21.57
Estija	11.8	11.82	12.04	12.61
Latvija	19.3	17.44	17.28	18.22
Lietuva	18.4	17.55	17.51	17.63

Šaltinis: sudaryta autorės pagal oficialų Europos prognozių internetinį šaltinį

Išanalizavus jaunimo nedarbo lygio prognozes matyti, kad jaunimo nedarbo lygis Europos Sąjungoje tiek 2015 metais tiek 2016 metais ir toliau mažės. Prognozuojama, kad 2016 metais vidutinis jaunimo nedarbo lygis Europos Sąjungoje sieks 20.37 procentus, tuo tarpu Lietuvoje prognozuojamas taip pat jaunimo nedarbo lygio mažėjimas ir 2016 metais šis rodiklis turėtų būti gerokai žemesnis nei vidutinis Europos Sąjungos ir siekti 17.51 procentą. Didžiausias nedarbo lygis prognozuojamas Ispanijai – 46.71, Graikijai – 44.07 ir Italijai – 41.92 procentai. Lyginant su Lietuva Ispanijai prognozuojamas nedarbo lygis 166.8 procentais didesnis už Lietuvos.

Palankiausias prognozės šalims kur jaunimo nedarbo lygis mažiausias paskelbtos (žr. 10 priedą), Vokietijai – 6.75 procentai, Norvegijai – 7.89 procentai ir Islandijai – 8.87 procentai,

lyginant su Lietuva Vokietijos prognozuojamas nedarbo lygis mažesnis už Lietuvos jaunimo prognozuojamą nedarbo lygį 61.5 procentais.

Apibendrinant jaunimo nedarbo lygio prognozes Lietuvai ir visai Europos Sąjungai, matyti, kad pagal pateiktas prognozes jaunimo situacija Lietuvos darbo rinkoje gerėja, jaunimo nedarbo lygis mažės.

Analizuojant jaunimo nedarbo ir užimtumo situaciją Lietuvoje buvo analizuojami strateginiai dokumentai taip pat darbo rinkos politikos priemonės kurias įgyvendina Lietuvos darbo birža ir teritorinės darbo biržos, jos finansuojamos iš užimtumo fondo, valstybės biudžeto, Europos Sąjungos strateginių fondų. Lietuvoje siekiant mažinti jaunimo nedarbą buvo skatinamas aukštas užimtumo lygis bei įgyvendinamos aktyvios darbo rinkos politikos priemonių programos (žr. 12 lentelę).

12 lentelė

Jaunimo užimtumo didinimui ir nedarbo lygio mažinimui įgyvendinti projektai

<i>Būk aktyvus darbo rinkoje</i>	Lietuvos darbo birža jaunimo užimtumo didinimui įgyvendino iš Europos socialinio fondo finansuotą projektą „Būk aktyvus darbo rinkoje“. Projekto tikslas prisidėti prie darbo rinkos paklausos ir pasiūlos suderinamumo, nedirbančių jaunuolių užimtumo, didinimo ir grąžinimo į darbo rinką.
<i>Jaunimo užimtumo didinimas</i>	Įgyvendinant projektą „Jaunimo užimtumo didinimas“ siekiama padidinti jaunų žmonių konkurencines galimybes, sudarant sąlygas įgyti trūkstamų darbo įgūdžių tiesiogiai darbo vietoje, ir padėti įsitvirtinti darbo rinkoje. Ši priemonė skatina darbdavius įdarbinti jaunus asmenis, kurie dažnai stokoja reikiamų įgūdžių. Pradėjus įgyvendinti programą, matyti didesnis darbdavių susidomėjimas jaunų asmenų įdarbinimu.
<i>Integravimo į darbo rinką skatinimas</i>	2011 metais pradėtas įgyvendinti Europos socialinio fondo finansuojamas projektas jo tikslas didinti ieškančių darbo asmenų konkurencines galimybes ir padėti įsitvirtinti darbo rinkoje arba įsidarbinti laikinai.
<i>Laikinas užimtumas</i>	Projekto tikslas sudaryti sąlygas bedarbiams turėti laikiną užimtumą ir palaikyti darbinius įgūdžius, užsidirbti pragyvenimui būtinų lėšų ir padidinti savo galimybes įsitvirtinti darbo rinkoje.

Šaltinis: sudaryta autorės remiantis Lietuvos darbo biržos duomenimis

Apibendrinant galima teigti, kad jaunimo nedarbą mažinančių priemonių valstybė vykdo nemažai tai: įvairios lengvatos jaunimui pradedančiam savo verslą, laikinas įdarbinimas. Valstybė įgyvendina įvairias programas, kurios priskiriamos prie aktyvių darbo rinkos politikos priemonių, taip pat investicijų didinimas, kurios sukuria naujas darbo vietas.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išvados:

1. Apžvelgus mokslinę literatūrą, galima daryti tokias išvadas: Darbo jėgos sąvoka apibūdinama kaip visi užimti gyventojai ir bedarbiai, tačiau darbo jėgos pagrindą sudaro žmogaus darbingumas, t.y. sveikatos būklė, žinios, įgūdžiai, kurie leidžia atlikti tam tikro sudėtingumo ir apimties darbą. Užimtumas – tai visi asmenys, kurie yra užimti kokia nors veikla. Jis yra labai svarbus darbo rinkos, regiono ir visos šalies ekonomikos augimui. Užimtumo kitimą sąlygoja naujų darbo vietų kūrimas, palankesnių sąlygų darbdaviams sudarymas bei darbo jėgos aktyvumo lygis. Labai svarbu užtikrinti kuo didesni gyventojų užimtumo lygį.

2. Lietuvos jaunimo organizacijų taryba nurodo ne vieną, jaunų žmonių nedarbo priežastį tai: švietimo sistemos spragos, emigracija, menkas jaunų žmonių užimtumas, socialinė situacija, iškreiptas visuomenės požiūris į jauną žmogų ir neigiamas požiūris į verslo vystymąsi. Lietuvos darbo birža išskiria, kad viena iš svarbiausių jaunimo neįsidarbinimo priežasčių yra darbo patirties stoka taip pat nepakankamas profesinis pasirengimas, profesinio pasirengimo neatitikimas darbo rinkos reikalavimams ir motyvacijos stoka

3. Integracija į darbo rinką veikia daugybė įvairaus pobūdžio veiksnių, turinčius įtakos asmenų integracijos į darbo rinką procesams. Juos galima sugrupuoti į išorinius ir vidinius. Išoriniai veiksniai – tai nuo konkretaus individo nepriklausantys veiksniai, kurių jis negali reguliuoti tiesiogiai. Jie apima ekonominius, socialinius, demografinius, geografinius, politinius veiksnius. Vidiniai veiksniai – nuo konkretaus individo priklausantys veiksniai, kuriuos jis gali kontroliuoti. Tai žmonių asmeninio tapatumo suvokimas ir kūrimas, gyvenimo ir karjeros tikslų sąsajos, išsilavinimas, nuostatos karjeros ir jos vystymo atžvilgiu ir kt. Mokslinė literatūros analizė atskleidė integracijos į darbo rinką veiksnių grupes, svarbiausias ir sąlygojančias integraciją į darbo rinką, tai: karjeros planavimas, darbo rinkos politikos priemonės, darbo patirties stoka, nepakankamas profesinis pasirengimas, profesinio pasirengimo neatitikimas darbo rinkos reikalavimams.

4. Atlikus jaunimo nedarbo ir užimtumo situacijos analizę, matyti, kad per visą analizuojamą 2006 – 2013 metų laikotarpį jaunimo nedarbas buvo kur kas aukštesnis už bendrąjį šalies nedarbo lygį. Užimtumo augimai kur kas mažesni nei jaunimo nedarbo lygio augimo tempai. Per ekonominio nuosmukio laikotarpį jaunimo nedarbui išaugus iki 32 procentų praėjus 7 metams vis dar nepasiekė 2007 metų ribos, kuomet per visą analizuojamą laikotarpį nedarbo lygis tiek bendras šalies tiek jaunimo buvo mažiausias.

5. Atlikus jaunimo nedarbo lygio 2011 – 2013 metų klasterinę analizę pagal administracinę teritoriją, nustatyta, jog Utenos apskrities jaunimo nedarbo lygis didžiausias ir per visus analizuojamus laikotarpius išliko tame pačiame penktame klasteryje. Kauno ir Marijampolės

apskirtyse jaunimo nedarbo lygis kilo atitinkamai į antrą ir ketvirtą klasterį iš pirmojo nuo 2012 metų ir išliko tame pačiame klasteryje ir 2013 metais. O Šiaulių apskrities jaunimo nedarbo lygis padidėjo tik 2013 metais, pakilo iš trečio į ketvirtą klasterį. Klaipėdos, Telšių ir Vilniaus apskirtyse jaunimo nedarbo lygis sumažėjo per vieną klasterį nuo 2012 metų, išskyrus Vilniaus apskritį, kur sumažėjimas buvo tik 2013 metais. Panevėžio ir Tauragės apskirtyse jaunimo nedarbo lygis 2012 metais šoktelėjo per du klasterius atitinkamai į penktą ir į ketvirtą, lyginant su 2011 ir 2013 metais. O Alytaus apskirtyje tik 2012 metais jaunimo nedarbo lygis sumažėjo per vieną klasterį.

Rekomendacijos:

Mokymosi svarba ypač akcentuojama ir Europos užimtumo strategijoje, pabrėžiama, kad reikia didinti darbo jėgos gebėjimus darbo rinkoje. Su tuo susijusi ir nuolatinio profesinio tobulėjimo ir mokymosi, kitaip tariant-mokymosi visą gyvenimą koncepcija. Ji suteikia galimybę žmogui pasivyti technologijas, prisitaikyti prie darbo rinkos pokyčių ir taip lengviau įeiti į darbo rinką.

Jaunimo integraciją į darbo rinką ypač skatintų mokymosi sistema, kuri susieja bendrą mokymą ir darbą įmonėje. Reikėtų skatinti įmones ir jaunimą įmonėse taikyti gamybinę praktiką. Didinti jaunimo galimybes įsidarbinti, pavyzdžiui, pagal Jaunimo garantijos iniciatyvą, gerinti gamybinės praktikos schemų vykdymą ir jų veiksmingumą bei spręsti nuolatinės gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitikties problemą.

Šalies gyventojų užimtumo didinimas ir bedarbystės mažinimas priklauso nuo ūkyje esančių darbo vietų. Jų skaičius lemia gamybos, paslaugų plėtros, technikos pažangos lygį. Galiausiai darbo vietos atsiranda nepriklausomai nuo ieškančiųjų darbo žmonių gyvenamosios vietos. Darbo rinkos pasiūla gali būti atskiruose rajonuose, miestuose didesnė ar mažesnė už darbo jėgos pasiūlą ar paklausą. Kasmet pastebima laisvų darbo vietų daugėjimo tendencija. Tai rodo šalies ekonomikos kilimą.

Esant skirtumams tarp regionų, atsiranda problema ir dėl vis labiau reikalingos aukštos kvalifikacijos darbo jėgos, galinčios analizuoti, spręsti problemas, persikvalifikuoti ir tobulintis. Tokios darbo jėgos pasiūla yra miesto privalumas, didinantis investicijų tikimybę. Kad ir kaip būtų keista, darbo jėgos privalumu laikomas jos mobilumas, išskyrus atvejus, kai susiduriama su protų „nutekėjimu“ – specialistų emigracija į turtingesnes šalis. Lietuvos regionuose labai daug dėmesio skiriama užimtumo lygio didėjimui. Skatinama sudaryti palankesnes sąlygas naujų darbo vietų kūrimui. Šis tikslas įgyvendinamas naudojantis socialinių ir ekonominių skirtumų mažinimo 2011 – 2013 metų programa, Europos regioninės plėtros fondu, Europos užimtumo strategija ir kitais LR užimtumo rėmimo įstatyme numatytais užimtumo didinimo priemonėmis.

Europos komisijos pranešime (2013) metais, Lietuvai buvo parengtas pasiūlymas kaip jaunimui lengviau integruotis į darbo rinką: didinti jaunimo galimybes įsidarbinti, pavyzdžiui, pagal

Jaunimo garantijos iniciatyvą, gerinti gamybinės praktikos schemų vykdymą ir jų veiksmingumą bei spręsti nuolatinės gebėjimų paklausos ir pasiūlos neatitikties problemą.

Hipotezės:

✓ Jaunimo (15 – 24) nedarbo lygis didesnis už bendrą (15 – 64) metų amžiaus gyventojų vidutinį nedarbo lygį, kadangi jaunimui sunkiau integruotis į darbo rinką, pasitvirtino, kadangi per analizuojamą 2006 – 2013 metų laikotarpį jaunimo nedarbo lygis buvo kur kas aukštesnis už bendrąjį šalies nedarbo lygį, vieni iš svarbiausių veiksnių darančių įtaką jaunimo integracijai į darbo rinką – patirties stoka, kvalifikacijos neatitikimas.

✓ Kryptingas ir subalansuotas aktyvių darbo rinkos politikos priemonių pasirinkimas užtikrintų veiksmingą jaunimo integraciją į darbo rinką. Šią hipotezę patvirtino Lietuvos darbo biržoje paskelbti duomenys, kurie rodo, kad Lietuvai įgyvendinant aktyvias darbo rinkos politikos priemones darbdaviai vis dažniau pasirenka įdarbinti jauną, patirties neturintį žmogų.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R., Astromskienė A. (2003). *Kaimo užimtumo didinimo problemos Lietuvoje*. Tiltai, 15-21.
2. Andriušaitienė D., Šileika A. (2003). *Užimtumo didinimas depresiniuose šalies regionuose – prioritetinis regioninės politikos tikslas*. LŽŪU mokslo darbai. 2003. Nr. 61 (14).
3. Bajorūnienė I.S., Patašienė I., Bieliūnaitė E. ir kt. (2011). *Kaimo jaunimo nedarbas ir jo pasekmės*. Kaimo raidos kryptys žinių visuomenėje. 2011 2. 46 – 60.
4. Bartosevičienė, V. (2004). *Formulių rinkinys ekonominiai statistikai*. Mokomoji knyga. Kaunas: Technologija.
5. Beržinskienė D., Juozaitienė L. (2011). *Impact of labour market measures on unemployment*. Engineering Economics. 22(2), 186-195.
6. Beržinskienė D., Martinkus B. (2007). *Darbo rinkos rodiklių pokyčių identifikavimas*. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai: 2007.2.
7. Brazienė R., Mikutavičienė I. (2013). *Lietuvos jaunimo perėjimas iš švietimo sistemos į darbo rinką: švietimo, darbo ir užimtumo politikos aspektas*. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 1. p. 108-119.
8. Brazienė R., Šalkauskaitė U. (2012). *Darbo rinkos reikalavimai ir jaunimo įsidarbinimo galimybės Lietuvoje: darbo pasiūlos skelbimų turinio analizės rezultatai*. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2012.4(28). 77-88.
9. Čiužas A. (2006). *Makroekonomikos pokyčių poveikis socialinės veiklos rodikliams*. *Mokslinių straipsnių rinkiniai*. Vilnius: VPU.
10. Damidavičius M., Pocius A. (1998). *Darbo rinkos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Agora.
11. Dorelaitienė A., Žalkauskaitė U. (2012). *Savanorystė kaip jaunimo užimtumo forma perėjimo iš švietimo sistemos į darbo rinką laikotarpiu*. Societal innovations for global growth. 2012, No. 1(1).
12. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas. (2012). *Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl tarybos sprendimo dėl valstybių narių užimtumo politikos gairių*. Briuselis.
13. Europos komisija. (2013). *Komisijos komunikatas Europos parlamentui, tarybai, Europos vadovų tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir region komitetui*. Briuselis, 2013 06 19 COM(2013) 447.
14. Europos komisija. (2013). *Bendrosios užimtumo ataskaitos projektas*. Briuselis, 2013 11 13 COM(2013) 801.

15. Europos gyvenimo ir darbo sąlygų gerinimo fondas. (2011). Jaunimas ir NEET Europoje. Pirmosios išvados.
16. Jakutis A., Šečkutė L., Zaicev S., ir kt. (2005). Ekonomikos teorija. Vilnius: Eugrimas.
17. Juknys R. (2008). Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos įgyvendinimo ataskaita 2005 – 2007 metai. Nr. AARP8-20-vp. VDU.
18. Lietuvos ryšių darbuotojų profesinė sąjunga. Ataskaitinė konferencija dėl emigracijos stabdymo. (2013).
19. Lietuvos Ministro Pirmininko tarnyba. Ramūnas Stanionis (2011). Konferencinis pranešimas. *Darbo grupės pasiūlymai jaunimo užimtumui didinti.*
20. Lietuvos darbo birža. (2010). *Darbo rinkos prognozė ir apžvalga.* Pristatymo medžiaga.
21. Lietuvos statistikos departamentas. (2010). Darbo jėga, užimtumas ir nedarbas. Vilnius, 2011.
22. Lietuvos žemės ūkio ministerija. (2014). Lietuvos ekonomikos apžvalga. Parengė: *ūkio plėtros departamento ūkio politikos skyrius.*
23. Makštutis A., Vijeikis J. (2008). Jaunimo įsidarbinimo problemos Lietuvoje. Vadyba 2008, 2 (13).
24. Martinkus B. (1998). Darbo ištekliai ir jų naudojimas. Kaunas: KTU.
25. Martinkus B., Skalas A., Savanevičienė A. (2000). Darbo išteklių ekonomika ir valdymas. Kaunas: KTU.
26. Martinkus B. (2001). *Darbo išteklių ekonomika ir valdymas.* Kaunas.
27. Martinkus B., Beržinskienė D. (2007). *Darbo rinkos rodiklių pokyčių identifikavimas.* Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai 2007.2.
28. Martinkus B., Beržinskienė D. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai.* Kaunas: Technologija.
29. Matiušaitytė R., (2005). *Darbo rinkos segmentavimas.* Tiltai 2005,2.
30. Motiekaitienė, V. Gyventojų užimtumo pokyčiai Lietuvoje ir Europoje. *Lietuvos ekonomikos apžvalga.* Statistikos departamentas. 2001, lapkritis. P.21-27.
31. Nezabitauskas P. (2002). Užimtumo didinimas Lietuvoje integruojantis į ES. *Organizacijų vadyba.* Kaunas: VDU.
32. Okunevičiūtė – Neverauskienė L., Moskvina J. (2008). *Socialiai pažeidžiamo jaunimo poreikiai siekiant integruotis į darbo rinką.* Sociologija. Mokslo darbai.
33. Okunevičiūtė – Neverauskienė L. (2002). *Jaunimo padėties darbo rinkoje pokyčiai.* Verslas, vadyba ir studijos. Vilnius.
34. Okunevičiūtė – Neverauskienė L. (2003). *Jaunimo nedarbas.* Vilnius.
35. Okunevičiūtė – Neverauskienė L., Gruževskis B. (2003). *Jaunimo integracijos į darbo rinką problemos.* Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos. Kaunas: VDU.

36. Okunevičiūtė – Neverauskienė L., Pocius A. (2008). *Jaunimo padėties šalies darbo rinkoje raidos tendencijos ir jų įvertinančių rodiklių metodinės skaičiavimo problemos*. *Ekonomika* 2008 82.
37. Okunevičiūtė – Neverauskienė L., Pocius A. (2003). *Ilgalaikio nedarbo problema Lietuvoje*. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 1.
38. Orinienė R. Ilgalaikio nedarbo spąstai. *Darbo rinkos profesinis mokymas – efektyvus darbo jėgos ir pasiūlos derinimo veiksnys*. Vilnius: Agora, 1998. P. 34-40.
39. Gražulis V., Gruževskis B. (2008). *Lietuvos darbo rinkos politikos raidos ypatumai: situacijos analizė ir raidos perspektyvos*. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 26.
40. Palmirani M., Bilevičiūtė E., ir kt. (2012). *Socialinės inovacijos globaliai plėtrai*. *Mokslo darbai*.
41. Petkevičiūtė V., (2009). *Jonavos jaunimo centro koncepcija. Rajono centro jaunimo specifika*. Nr. 3F-41-(6.25).
42. Petrauskas A. ko ieško ilgalaikiai bedarbiai: darbo ar pažymų? *Darbo biržos naujienos*. 2001. Nr. 12. P.17.
43. Pilsudskytė I., Kavaliauskas T. (2010). *Lietuvos užimtumo analizė 2007 – 2009 metais*. Šiaurės Lietuvos kolegija.
44. Pocius A. (2003). *Aukštųjų mokyklų absolventų integracijos į darbo rinką galimybės*. *Darbo biržos naujienos*. Nr. 10.
45. Pocius A. (2003). *Jaunimo padėtis darbo rinkoje*. Straipsnių rinkinys. Vilnius.
46. Rakauskienė O. (2006). *Valstybės ekonominė politika*. Vilnius: MRU.
47. Raškiny D. (2008). *Lietuvos darbo rinka: problemos ir galimi sprendimo būdai*. *Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai* 2008.2/1.
48. Rudžinskienė R. *Jaunų ilgalaikių bedarbių integracijos į darbo rinką ypatumai*. Šiauliai: ŠU.
49. Rudžinskienė R. (2008). *Darbo rinkos įtaka Lietuvos profesinio rengimo politikai*. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*. 2008/4.
50. Sakalas A., Leščinskienė E. (2008). *Nedarbo mažinimo ypatumai Lietuvoje socialinių išmokų aspektu*. *Ekonomika ir vadyba*: 2008.13
51. Skaistė G., Rėklis G. (2011). *Jaunimo nedarbas Lietuvoje ir jo sprendimo būdai*. Vilnius: VU.
52. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. *Socialinis pranešimas 2007 – 2008 metai*. Vilnius.
53. Streikutė A., Šnapštienė R., (2006). *Lietuvos darbo rinkos reguliavimo modelis makroekonomikos teorijos aspektu*. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr.2(9), 2006.
54. Studentų moksliniai tyrimai. (2011/2012). *Konferencijos pranešimų santraukos I dalis*. Šiauliai.
55. Šimaitytė R. *Nedarbas. Jo priežastys ir pasekmės Lietuvoje*. Kaunas, KTU.

56. Švedaitė E. Laikinasis įdarbinimas kaip nedarbo lygį jaunimo tarpe mažinančios darbo alternatyvos analizė Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. ŠU.
57. Darbo paieškos vadovas. (2000). Ats. red. R. Kučinskienė. Klaipėda.
58. Valentinavičius S. (2001). *Užimtumą ir nedarbą lemiantys veiksniai*. Ekonomika 2001 55-56.
59. Beržinskienė D. (2005). Nepanaudotų užimtumo galimybių priežastys. [žiūrėta 2013-11-10]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2005~1367163447662/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
60. Beržinskienė D., Martinkus B. (2001). Nedarbas ir ekonominės bei socialinės jo pasekmės. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB0001:J.04~2001~1367185759935/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
61. Beržinskienė D. (2009). Darbo paieškos alternatyvos: teorija ir praktika. [žiūrėta 2013-10-28]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367167819381/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
62. Beržinskienė D., Rudytė D. (2008). Jaunimo padėties Baltijos šalių darbo rinkose dinamių pokyčių lyginamoji analizė. [žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367161805156/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
63. Beržinskienė D., Gudienė A. (2010). Ilgalaikio nedarbo dinamika ekonominio nuosmukio sąlygomis. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367185759935/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
64. Damulienė A. (2012). Ekonomikos svyravimų poveikis Lietuvos nedarbo lygiui 1998-2011 metais. Psl.927-939. [žiūrėta 2013-10-28]. Prieiga per internetą: http://socin.mruni.eu/wp-content/uploads/2012/12/D_2012-12-26.pdf.
65. Gulbinienė N., Jankauskienė A., Šileikaitė G. (2011). Darbo rinkos plėtros galimybės kaimo vietovėse. [žiūrėta 2013-11-11]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367182202849/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
66. Tartilas J. (2005). Nedarbo problema. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: [http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28LABT%29%2Cscope%3A%28PRM01%29%2Cscope%3A%28MAB05IST%29&frbg=&tab=local&dstmp=1384248596477&srt=rank&vl\(105951659UI0\)=any&ct=search&mode=Basic&vl\(13517047UI1\)=all_items&dum=true&tb=t&indx=1&vl\(1UIStartWith0\)=contains&vl\(freeText0\)=nedarbas&fn=search&vid=LABT_VU1](http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?dsent=0&scp.scps=scope%3A%28LABT%29%2Cscope%3A%28PRM01%29%2Cscope%3A%28MAB05IST%29&frbg=&tab=local&dstmp=1384248596477&srt=rank&vl(105951659UI0)=any&ct=search&mode=Basic&vl(13517047UI1)=all_items&dum=true&tb=t&indx=1&vl(1UIStartWith0)=contains&vl(freeText0)=nedarbas&fn=search&vid=LABT_VU1)

67. Okunevičiūtė - Neverauskienė L., Gruževskis B., Moskvina J. (2007). Tautinių mažumų nedarbas bei jo mažinimo prielaidos Lietuvoje. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367158918543/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
68. Černiauskas N. (2011). Kada Lietuvoje atsirado nedarbas. [žiūrėta 2013-11-13]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2011~1367179172765/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
69. Paulavičius K. (2000). Užimtumas ir nedarbas Lietuvoje 1990-2000 metais. [žiūrėta 2013-11-10]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367186222612/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
70. Šakienė H. (2009). Unemployment regulation policy analysis in Lithuania. [žiūrėta 2013-10-28]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367167691587/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>.
71. Šakienė H. (2010). Analysis of unemployment regulation tools in Lithuania. [žiūrėta 2013-10-28]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2010~1367172765114/datastreams/DS.002.1.01.ARTIC/content>.
72. Simanavičienė A., Užkurytė L. (2009). Pokyčiai darbo rinkoje ekonominio nuosmukio metu: Lietuvos atvejis. [žiūrėta 2013-11-10]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367168454268/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
73. Valentinavičius S. (2001). Užimtumą ir nedarbą lemiantys ekonominiai veiksniai. [žiūrėta 2013-11-04]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367180551291/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
74. Kareivaitė R., Lipskis V., Rudytė D., (2007). Ryšio tarp infliacijos ir nedarbo tyrimas Baltijos valstybėse. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2007~1367160516832/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
75. Urmonienė M. (2003). Socialinės paramos jauniems bedarbiams modelis. [žiūrėta 2013-11-12]. Prieiga per internetą: [http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?ct=Next+Page&pag=nxt&indx=21&ds cnt=0&frbg=&scp.scps=scope%3A\(LABT\)%2Cscope%3A\(PRM01\)%2Cscope%3A\(MAB05IS T\)&tab=local&dstmp=1384250869452&srt=rank&vl\(105951659UI0\)=any&ct=Next Page&mode=Basic&vl\(13517047UI1\)=all_items&dum=true&indx=21&tb=t&vl\(1UIStartWith 0\)=contains&vl\(freeText0\)=nedarbas&vid=LABT_VU1&fn=search](http://www.lvb.lt/primo_library/libweb/action/search.do?ct=Next+Page&pag=nxt&indx=21&ds cnt=0&frbg=&scp.scps=scope%3A(LABT)%2Cscope%3A(PRM01)%2Cscope%3A(MAB05IS T)&tab=local&dstmp=1384250869452&srt=rank&vl(105951659UI0)=any&ct=Next Page&mode=Basic&vl(13517047UI1)=all_items&dum=true&indx=21&tb=t&vl(1UIStartWith 0)=contains&vl(freeText0)=nedarbas&vid=LABT_VU1&fn=search).

76. Zabaraukaitė R., Blažienė I., Gyventojų pajamų nelygybė ekonominių ciklų kontekste [žiūrėta 2013-11-07]. Prieiga per internetą:
<<http://www.thefreelibrary.com/Income+inequality+in+the+context+of+economic+cycles%2F+Gyventoju+pajamu...-a0301479550>>.
77. The Economist. German-led plans for tackling youth unemployment in Europe are far too timid [žiūrėta 2013-11-07]. Prieiga per internetą:
<<http://www.economist.com/news/leaders/21582006-german-led-plans-tackling-youth-unemployment-europe-are-far-too-timid-guaranteed-fail>>.
78. The Economist. Why is youth unemployment so high? [žiūrėta 2013-11-07]. Prieiga per internetą: <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2013/05/economist-explains-why-youth-unemployment-so-high>.
79. Lietuvos darbo birža. [žiūrėta 2014-10-13]. Prieiga per internetą: <http://ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/situacija.aspx>.
80. Lietuvos statistikos departamentas. [žiūrėta 2014-10-13]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=M3030101&PLanguage=0&PXSID=0>.
81. BENDROSIOS UŽIMTUMO ATASKAITOS PROJEKTAS pridedamas prie Komisijos komunikato „2014 m. metinė augimo apžvalga“. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/2014/jer2014_lt.pdf.
82. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Užimtumo ir nedarbo pagrindiniai rodikliai. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.socmin.lt/lt/darbo-rinka-uzimtumus/uzimtumus-ir-darbo-z6qc/uzimtumus-ir-nedarbas.html>.
83. Statistikos departamentas. Gyventojų skaičius Lietuvoje. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://stat.lt/gyventoju-skaicius-metu-pradzioje-pagal-lyti/>.
84. Statistikos departamentas. Gyventojų užimtumo lygis pasaulyje. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/67337/Gyventojai.pdf/ebb20d84-0979-402c-83cc-c0c7b4aca2ca>.
85. Statistikos departamentas. Nedarbo lygis Lietuvos apskrityse. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt/web/guest/statistiniu-rodikliu-analize?portletFormName=visualization&hash=fb12fdec-2982-4442-9bf5-3edf1527f1d5>.
86. Statistikos departamentas. Jaunimo nedarbo lygis Lietuvoje. [žiūrėta 2015-03-20]. Prieiga per internetą: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3030001&PLanguage=0&TableStyle=&Buttons=&PXSID=20925&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14>.

PRIEDAI

1 lentelė

Užimtumo lygis Europos Sąjungos šalyse (15-64) metų amžiaus

GEO/TIME	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	64.0	64.1	64.1	64.1
Belgium	62.0	61.9	61.8	61.8
Bulgaria	59.7	58.4	58.8	59.5
Czech Republic	65.0	65.7	66.5	67.7
Denmark	73.3	73.1	72.6	72.5
Germany	71.1	72.7	73.0	73.5
Estonia	61.2	65.3	67.1	68.5
Ireland	59.6	58.9	58.8	60.5
Greece	59.1	55.1	50.8	48.8
Spain	58.8	58.0	55.8	54.8
France	63.9	63.9	63.9	64.1
Croatia	54.0	52.4	50.7	52.5
Italy	56.9	56.9	56.8	55.6
Cyprus	68.9	67.6	64.6	61.7
Latvia	58.5	60.8	63.0	65.0
Lithuania	57.6	60.2	62.0	63.7
Luxembourg	65.2	64.6	65.8	65.7
Hungary	55.4	55.8	57.2	58.4
Malta	56.2	57.9	59.1	60.8
Netherlands	74.7	74.9	75.1	74.3
Austria	71.7	72.1	72.5	72.3
Poland	58.9	59.3	59.7	60.0
Portugal	65.3	63.8	61.4	60.6
Romania	58.8	58.5	59.5	59.7
Slovenia	66.2	64.4	64.1	63.3
Slovakia	58.8	59.3	59.7	59.9
Finland	68.1	69.0	69.4	68.9
Sweden	72.1	73.6	73.8	74.4
United Kingdom	69.5	69.5	70.1	70.5
Iceland	78.2	78.5	79.7	81.1
Norway	75.3	75.3	75.7	75.4
Switzerland	78.6	79.3	79.4	79.6
Former Yugoslav Republic of Macedonia, the	43.5	43.9	44.0	46.0
Turkey	46.3	48.4	48.9	49.5
United States	66.7	66.6	67.1	67.4
Japan	70.1	70.3	70.6	71.7

2 lentelė

Jaunimo (15-24) metų amžiaus užimtumo lygis				
GEO/TIME	2010	2011	2012	2013
European Union (28 countries)	33.9	33.4	32.6	32.2
Belgium	25.2	26.0	25.3	23.6
Bulgaria	22.2	22.1	21.9	21.2
Czech Republic	25.2	24.5	25.2	25.6
Denmark	58.1	57.5	55.0	53.7
Germany	46.2	47.9	46.6	46.9
Estonia	25.3	31.1	32.3	32.4
Ireland	31.5	29.5	28.2	29.0
Greece	20.1	16.1	13.0	11.8
Spain	25.0	22.0	18.4	16.8
France	30.0	29.5	28.4	28.4
Croatia	23.0	20.1	16.9	14.9
Italy	20.5	19.4	18.6	16.3
Cyprus	33.8	30.1	28.1	23.5
Latvia	25.4	25.8	28.7	30.2
Lithuania	18.3	19.0	21.5	24.6
Luxembourg	21.2	20.7	21.7	21.9
Hungary	18.3	18.3	18.6	19.8
Malta	44.2	45.0	43.8	46.0
Netherlands	63.0	63.5	63.3	62.3
Austria	53.6	54.9	54.6	53.8
Poland	26.4	24.9	24.7	24.2
Portugal	27.9	26.6	23.0	21.7
Romania	24.3	23.8	23.9	23.5
Slovenia	34.1	31.5	27.3	26.5
Slovakia	20.6	20.0	20.1	20.4
Finland	38.8	40.4	41.8	41.5
Sweden	38.8	40.9	40.2	41.7
United Kingdom	47.6	46.4	46.9	46.3
Iceland	61.7	62.5	65.4	69.7
Norway	51.4	50.8	52.2	51.8
Switzerland	62.5	62.9	61.7	61.9
Former Yugoslav Republic of Macedonia, the	15.4	14.4	15.5	16.2
Turkey	30.0	32.0	31.5	32.2
United States	:	:	:	:
Japan	:	:	:	:

1 lentelė

Darbo jėgos aktyvumo lygis (15 - 24) metų amžiaus grupėje

GEO/TIME	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
European Union (28 countries)	44.2	44.1	44.1	44.2	43.5	42.8	42.5	42.3	42.1	41.7
European Union (27 countries)	44.2	44.2	44.2	44.3	43.5	42.9	42.6	42.4	42.2	41.7
European Union (15 countries)	47.8	48.0	48.1	48.2	47.1	46.0	45.8	45.4	45.0	44.2
Euro area (19 countries)	43.9	43.9	44.1	44.2	43.3	42.2	41.8	41.3	40.8	40.1
Euro area (18 countries)	44.2	44.1	44.4	44.4	43.5	42.3	41.9	41.4	41.0	40.1
Euro area (17 countries)	44.2	44.2	44.4	44.4	43.5	42.4	42.0	41.4	41.0	40.1
Belgium	35.0	34.7	33.9	33.4	32.4	32.5	32.0	31.5	31.0	30.2
Bulgaria	27.9	28.9	28.9	30.1	29.5	28.9	29.5	30.4	29.6	27.2
Czech Republic	34.0	33.5	31.9	31.1	31.8	30.9	29.9	31.3	31.5	32.2
Denmark	68.1	69.9	70.6	72.2	70.9	67.5	67.1	64.1	61.7	61.5
Germany	49.6	50.4	51.5	52.2	51.8	51.3	52.4	50.7	50.8	49.9
Estonia	36.2	35.7	37.9	40.8	39.0	37.8	40.0	40.8	39.8	39.2
Ireland	53.3	55.0	56.1	53.3	48.5	43.6	41.5	40.5	39.7	37.3
Greece	33.7	32.2	31.0	30.1	30.7	30.0	29.1	29.1	28.4	28.0
Spain	47.9	48.2	47.9	47.7	45.0	42.7	40.9	39.0	37.8	35.7
France	38.0	38.1	38.4	38.4	39.5	38.9	37.9	37.3	37.3	36.6
Croatia	38.1	35.9	36.6	36.6	36.3	35.9	32.5	30.1	29.9	33.6
Italy	33.8	32.3	30.8	30.7	28.8	28.1	27.1	28.6	27.1	27.1
Cyprus	42.6	41.5	41.7	41.7	40.4	40.6	38.8	38.9	38.4	40.3
Latvia	38.0	40.9	42.6	42.8	41.2	39.7	37.5	40.1	39.4	40.4
Lithuania	25.2	26.3	27.1	30.0	29.3	28.4	28.2	29.3	31.5	34.2
Luxembourg	28.8	27.8	26.5	29.0	32.3	24.7	24.9	26.8	25.9	26.3
Hungary	27.1	26.7	25.7	25.1	24.7	24.8	24.3	25.7	27.4	29.5
Malta	53.6	53.0	54.1	52.7	51.6	50.9	51.9	50.9	52.8	52.3
Netherlands	71.0	70.8	72.7	73.2	72.8	69.0	68.8	69.9	70.0	68.2
Austria	58.0	57.9	59.4	59.5	59.5	58.3	59.2	59.2	58.8	58.0
Poland	35.7	34.2	33.0	33.1	33.8	34.6	33.5	33.6	33.3	33.9
Portugal	42.1	41.7	41.3	40.9	38.7	36.1	38.2	37.1	35.0	34.3
Romania	31.2	30.6	30.5	30.4	30.9	31.2	30.7	30.5	30.1	29.6
Slovenia	40.5	40.6	41.8	42.9	40.9	39.9	37.4	34.4	33.8	33.6
Slovakia	36.6	35.3	34.6	32.4	31.4	31.1	30.1	30.5	30.8	31.0
Finland	50.7	51.8	53.4	53.5	50.4	49.4	50.5	51.6	51.8	52.1
Sweden	50.2	51.3	52.2	52.8	51.0	51.6	53.0	52.6	54.5	55.4
United Kingdom	62.3	62.5	61.7	61.7	59.2	58.4	58.2	58.6	58.4	57.9
Iceland	76.1	78.6	79.9	78.1	73.1	73.7	73.1	75.7	78.0	76.7
Norway	60.3	57.4	58.8	62.0	57.9	56.7	55.6	57.0	57.0	54.4
Switzerland	65.7	68.6	67.4	67.1	67.3	67.9	68.2	67.4	67.7	67.4
Yugoslav Republic	:	35.8	35.9	35.9	35.0	33.3	32.1	33.6	33.6	32.4
Turkey	:	36.3	36.5	37.1	37.4	37.4	38.5	37.4	38.8	40.8

1 lentelė

Darbo jėgos aktyvumo lygis (15 - 64) metų amžiaus grupėje

GEO/TIME	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
European Union (28 countries)	70.1	70.3	70.7	70.8	71.0	71.1	71.7	72.0	72.3
European Union (27 countries)	70.2	70.4	70.8	70.9	71.0	71.2	71.8	72.0	72.4
European Union (15 countries)	71.6	71.9	72.3	72.3	72.3	72.5	73.0	73.2	73.3
Euro area (19 countries)	70.5	70.8	71.2	71.3	71.4	71.5	72.0	72.2	72.3
Euro area (18 countries)	70.5	70.8	71.2	71.3	71.4	71.5	72.0	72.2	72.3
Euro area (17 countries)	70.5	70.8	71.2	71.3	71.4	71.5	72.0	72.2	72.3
Belgium	66.5	67.1	67.1	66.9	67.7	66.7	66.9	67.5	67.7
Bulgaria	64.5	66.3	67.8	67.2	66.5	65.9	67.1	68.4	69.0
Czech Republic	70.3	69.9	69.7	70.1	70.2	70.5	71.6	72.9	73.5
Denmark	80.6	80.1	80.7	80.2	79.4	79.3	78.6	78.1	78.1
Germany	74.9	75.6	75.9	76.3	76.6	77.3	77.2	77.6	77.7
Estonia	72.8	73.2	74.2	74.0	73.9	74.7	74.8	75.1	75.2
Ireland	71.9	72.6	72.1	70.6	69.4	69.2	69.2	69.8	69.8
Greece	66.7	66.5	66.7	67.4	67.8	67.3	67.5	67.5	67.4
Spain	71.1	71.8	72.7	73.1	73.5	73.9	74.3	74.3	74.2
France	69.8	69.9	70.0	70.4	70.5	70.4	70.9	71.1	71.3
Croatia	62.8	65.7	65.8	65.6	65.1	64.1	63.9	63.7	66.1
Italy	62.6	62.4	62.9	62.3	62.0	62.1	63.5	63.4	63.9
Cyprus	73.0	73.9	73.6	73.0	73.6	73.5	73.5	73.6	74.3
Latvia	71.0	72.6	74.2	73.5	73.0	72.8	74.4	74.0	74.6
Lithuania	67.6	67.9	68.4	69.6	70.2	71.4	71.8	72.4	73.7
Luxembourg	66.7	66.9	66.8	68.7	68.2	67.9	69.4	69.9	70.8
Hungary	62.0	61.6	61.2	61.2	61.9	62.4	63.7	64.7	67.0
Malta	57.9	58.8	59.1	59.4	60.4	61.8	63.1	65.0	66.3
Netherlands	77.4	78.5	79.3	79.7	78.2	78.4	79.3	79.7	79.3
Austria	72.4	73.5	73.9	74.3	74.4	74.6	75.1	75.5	75.4
Poland	63.4	63.2	63.8	64.7	65.3	65.7	66.5	67.0	67.9
Portugal	73.6	73.9	73.9	73.4	73.7	73.6	73.4	73.0	73.2
Romania	63.6	63.0	62.9	63.1	64.9	64.1	64.8	64.9	65.7
Slovenia	70.9	71.3	71.8	71.8	71.5	70.3	70.4	70.5	70.9
Slovakia	68.6	68.3	68.8	68.4	68.7	68.7	69.4	69.9	70.3
Finland	75.2	75.6	76.0	75.0	74.5	74.9	75.2	75.2	75.4
Sweden	78.8	79.1	79.3	78.9	79.1	79.9	80.3	81.1	81.5
United Kingdom	75.7	75.5	75.8	75.7	75.4	75.5	76.1	76.4	76.7
Iceland	87.1	87.1	86.2	84.6	84.7	84.5	84.9	85.8	86.0
Norway	78.0	78.8	80.0	78.9	78.1	77.8	78.2	78.2	78.0
Switzerland	81.2	81.6	82.3	82.5	82.4	82.8	83.0	83.3	83.8
Yugoslav	62.2	62.8	63.5	64.0	64.2	64.2	63.9	64.9	65.3
Turkey	49.0	49.1	49.8	50.8	51.9	53.2	53.3	54.4	55.1

Statistiniai jaunimo nedarbo lygio rezultatai

Statistiniai rezultatai		
Rodiklis		Jaunimo nedarbo lygis
N	Reikšmių skaičius	9
	Praleistos reikšmės	0
Vidurkis		21.52
Mediana		21.90
Standartinis nuokrypis		10.17
Minimali reikšmė		8.40
Maksimali reikšmė		35.70

Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas

1 lentelė

Bendras nedarbo lygis Europos Sąjungos šalyse

Šalis/Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belgium	8.5	:	:	:	:	:	8.2	8.9
Bulgaria	6.2	3.6	2.5	3.9	6.6	6.1	7.3	8.2
Czech Republic	3.6	2.9	2.2	3.7	4.5	4.3	3.9	4.2
Denmark	:	4.8	4.1	6.7	8.4	8.7	8.7	8.1
Germany	10.6	9.1	8.0	8.1	7.7	6.6	6.1	6.0
Estonia	5.4	3.8	4.1	12.6	16.1	11.5	8.8	8.0
Ireland	4.6	:	:	10.4	11.7	12.6	12.1	11.1
Greece	8.4	7.8	6.9	9.4	12.9	18.5	26.1	29.0
Spain	8.3	8.1	11.2	18.2	20.0	21.3	24.4	25.7
France	10.1	9.1	8.3	9.8	9.6	:	:	:
Italy	7.7	6.9	7.7	8.9	8.8	8.9	11.0	12.4
Cyprus	:	:	:	:	:	:	:	:
Latvia	5.5	5.5	7.4	17.7	18.5	16.5	17.0	14.2
Lithuania	5.1	4.4	6.2	14.2	16.2	14.3	12.8	9.7
Luxembourg	:	:	:	:	:	:	:	:
Hungary	4.8	4.9	4.3	6.2	9.1	9.6	9.3	8.3
Malta	6.8	6.5	6.0	:	:	6.4	6.3	6.4
Netherlands	4.0	3.2	2.7	3.4	4.5	4.5	5.5	6.9
Austria	6.6	6.2	5.2	6.0	5.6	5.6	6.1	6.5
Poland	12.6	8.3	5.9	6.5	7.8	7.8	8.3	8.6
Portugal	9.1	9.5	:	:	:	:	:	:
Romania	4.8	4.1	3.4	4.0	4.6	5.4	6.2	7.8
Slovenia	:	:	:	:	:	:	:	:
Slovakia	4.6	4.3	3.4	4.6	6.2	5.8	5.7	6.4
Finland	:	:	:	6.2	6.4	:	6.3	6.7
Sweden	6.1	5.6	5.2	6.8	7.2	6.6	6.8	6.9
United Kingdom	5.8	5.7	6.0	8.1	8.2	8.6	8.4	8.0
Iceland	:	:	:	:	:	:	:	:
Liechtenstein	:	:	:	:	:	:	:	:
Norway	3.5	2.5	2.9	:	:	:	:	:

1 lentelė

Jaunimo nedarbo lygis ES šalyse

Jaunimo 15 - 24 metų nedarbo lygis %								
Šalis/Metai	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Belgium	18.7	:	:	:	:	:	19.9	24.7
Bulgaria	20.8	16.3	12.3	16.3	24.1	28.2	32.7	32.0
Czech Republic	23.8	14.2	13.3	19.7	21.8	21.7	23.9	21.7
Denmark	:	7.0	7.9	12.0	14.7	14.2	14.5	12.9
Germany	12.5	10.7	9.5	10.8	9.4	8.2	7.6	7.3
Estonia	26.7	20.2	25.3	39.4	53.6	42.1	38.7	20.2
Ireland	:	:	:	:	:	:	:	:
Greece	26.6	19.9	20.7	26.2	36.1	46.9	55.4	56.9
Spain	18.2	18.8	25.7	37.3	41.9	46.8	53.5	56.3
France	:	:	:	:	:	:	:	:
Italy	24.6	23.6	25.7	28.4	26.9	28.0	33.6	37.9
Cyprus	10.0	10.2	9.0	13.8	16.6	22.4	27.7	38.9
Latvia	18.3	10.5	12.8	31.3	36.6	28.8	28.7	25.8
Lithuania	:	:	13.6	26.1	31.2	25.9	21.3	17.0
Luxembourg	16.2	15.2	17.9	17.2	14.2	16.8	18.8	15.5
Hungary	18.1	17.7	19.7	26.3	27.1	25.2	29.7	29.3
Malta	:	:	:	:	:	:	:	:
Netherlands	6.0	6.0	5.4	6.8	8.0	7.0	8.5	10.1
Austria	6.9	7.3	6.5	8.9	8.0	6.8	7.1	8.6
Poland	32.4	24.2	17.4	20.7	24.0	26.2	26.5	26.9
Portugal	13.1	13.5	:	:	:	:	:	:
Romania	21.9	20.8	18.9	21.3	23.2	24.4	22.7	23.1
Slovenia	12.5	9.2	9.5	11.3	13.3	14.2	20.5	20.5
Slovakia	27.2	21.8	18.5	24.5	32.4	32.8	32.7	32.3
Finland	19.2	14.4	15.4	22.8	22.2	23.4	19.0	21.1
Sweden	22.1	19.2	20.7	25.2	25.5	23.0	23.9	24.7
United Kingdom	12.5	12.2	12.3	16.8	18.0	16.9	17.9	16.9
Iceland	:	:	:	:	:	:	:	:
Liechtenstein	:	:	:	:	:	:	:	:
Norway	8.6	6.2	7.1	:	:	:	:	:

1 Lentelė
Jaunimo nedarbo lygis pagal administracinę teritoriją, proc.

Apskritis	2011 metai	2012 metai	2013 metai
Alytaus apskritis	47	29,2	32,4
Kauno apskritis	24,3	22,9	19,2
Klaipėdos apskritis	28,7	18,4	13
Marijampolės apskritis	22,5	32,5	32,2
Panevėžio apskritis	41,9	43,6	29,3
Šiaulių apskritis	42,4	27,7	34
Tauragės apskritis	28,9	34,1	20,6
Telšių apskritis	44,6	30,8	27,6
Utenos apskritis	53	40,9	38,5
Vilniaus apskritis	28,4	22,3	13,9

Jaunimo nedarbo lygio prognozės pagal Forecast trading duomenis

	5/3/2015	2015	2016	2020
Europos Sąjunga	20.9	20.39	20.37	21.57
Austrija	10.5	9.41	9.56	9.5
Belgija	22.6	22.2	22.64	22.66
Bulgarija	23.8	22.55	22.83	22.95
Kroatija	45.5	45.97	45.99	45.73
Kipras	33.2	30.6	30.91	32.92
Čekija	14.5	12.38	12.39	13.44
Danija	10.8	8.85	8.96	10.01
Estija	11.8	11.82	12.04	12.61
Suomija	21.7	22.84	23.11	22.01
Prancūzija	24.4	24.8	25.16	21.37
Vokietija	7.2	6.9	6.75	7.48
Graikija	50.1	49.48	44.07	33.69
Vengrija	19.2	16.71	16.57	17.66
Islandija	9.3	8.91	8.87	9.17
Airija	21.1	20.8	17.49	17.88
Italija	43.1	40.86	41.92	36.86
Latvija	19.3	17.44	17.28	18.22
Lietuva	18.4	17.55	17.51	17.63
Liuksemburgas	20.9	22.66	22.39	22.08
Malta	11.2	10.62	10.92	10.94
Nyderlandai	10.8	9.82	9.82	11.31
Norvegija	8.5	7.6	7.89	8.44
Lenkija	20.5	16.47	15.33	11.5
Portugalija	33.8	32.39	32.39	28.05
Romunija	23.6	23.02	23.09	23.27
Slovakija	24.8	19.33	17.8	30.64
Slovėnija	18	16.94	17.03	17.46
Ispanija	50.1	49.9	46.71	37.72
Švedija	20.8	20.68	20.63	20.91
Turkija	18.6	19.9	20.21	18
Jungtinės Valstijos	15.6	13.63	13.6	14.57